

ЕВРОПА ИНВЕСТИРА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ
Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони
Програма за развитие на селските райони 2014 – 2020г.

Анализ на потенциала на територията относно въвеждане на иновационни продукти и услуги чрез финансиране по мерки от СВОМР на МИГ Долна Митрополия – Долни Дъбник

Този документ е създаден по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на Стратегия за водено от общностите местно развитие“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ в изпълнение на Споразумение № РД50-26/05.04.2018 г., подписано с Министерство на земеделието, храните и горите за прилагане на подмярка 19.2 „Прилагане на операции в рамките на стратегии за водено от общностите местно развитие“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 година, подкрепена от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони.

Обединени
Български
Консултанти

United
Bulgarian
Consultants

Октомври 2020 г.

Съдържание:

1. Въведение. Методология на изследването	3
2. Иновациите като ключов елемент на икономическия растеж	6
3. Определение и видове иновации. Иновациите в земеделието	13
4. Характеристика на МИГ, иновациите в СВОМР	18
4.1. Описание на територията на МИГ	18
4.2. Иновативни характеристики на СВОМР	25
5. Фактори, които определят иновационния потенциал на МИГ	28
5.1. Вътрешни за предприятието фактори за иновационен потенциал	29
5.2. Външни фактори за иновационния потенциал	32
6. Национална иновационна система (среда)	37
7. Регионална иновационна система (среда)	46
8. Иновационен потенциал на територията на МИГ	54
8.1. Сектори на икономиката и размер на предприятията и стопанствата	55
8.2. Достъп до финансиране	69
8.3. Предприемаческа активност	71
8.4. Образование и трансферни организации	73
8.5. Интернет и ИКТ	75
9. Резултати от анкетното проучване	78
10. Препоръки	98

1. Въведение. Методология на изследването

Селското стопанство в последните години се променя и трансформира за пореден път. През 20-те години на миналия век от екстензивно и с непривлекателен ръчен труд производство, то започва да се индустриализира, механизира и увеличава мащаба. През 90-те години производството на храна вече съперничи на промишленото производство, но и се осъзнава необходимостта от запазване на ресурсите, сътрудничество с науката за повишаване на добивите, ограничаване на пораженията върху природата, ролята на хората, заети в този сектор. Затова, в началото на този век в земеделието започват да навлизат най-новите научни открития и технологии, цифровизацията, роботиката, обличните данни, спътниковата навигация, автоматизация на процесите. Значението им е огромно предвид постоянно растящата нужда от храни и необходимостта производителите да увеличават продуктивността на земята си при същия наличен природен ресурс и едновременно да опазват околната среда. По прогнози на ЕК, се очаква световният пазар на селскостопански работи да достигне 12,5 милиона евро през 2022 г., което е 365% увеличение спрямо 2016 г.

Проблемите на прецизното земеделие, което е приоритет на ОСП за следващия Програмен период обаче остават много: цените на технологиите са твърде високи, особено за малките ферми, сред малките стопанства съществува недоверие към тях и липса на информираност, правилата относно използването и обмен на цифрови данни все още са рискови и неясни. В страни като България, тези проблеми са по-големи, заради общото икономическо изоставане на страната. Въпреки направените досега усилия и вложените огромни средства за въвеждане на иновации по оперативните програми, някои от проблемите у нас предстои тепърва да намерят решение. За иновативния потенциал на МСП, които са движеща сила на икономиката, вкл. и в селските райони, важат същите констатации – без иновации те няма как да издържат на конкуренцията на все глобализиращия се отворен пазар и да постигат високи резултати единствено с увеличаване на финансовите инвестиции. Сътрудничеството с науката, оптимизацията на производството с оглед на всички ресурси, вкл. и енергийните, повишаване нивото на предприемаческа култура, работата в мрежи за обмена на опит и знания са решаващи за оцеляването на МСП и вписването им в системата на т.нар. „икономика на знанието“.

Настоящото проучване е изработено в отговор на задание от „Местна инициативна група Долна Митрополия-Долни Дъбник“ за изготвяне на „Анализ на потенциала на тери-

торията относно въвеждане на иновационни продукти и услуги чрез финансиране по мерки от СВОМР на МИГ Долна Митрополия – Долни Дъбник“. Проучването се базира на необходимостта от повече информация за потенциала на територията относно въвеждане на иновационни продукти и услуги чрез финансиране по мерки от Стратегията за ВОМР на „МИГ Долна Митрополия - Долни Дъбник“. Информацията ще повиши компетентността на структурите на МИГ да отговарят на местните нужди и ще бъде използвана в прилагането на мерките от Стратегията за ВОМР. Проучването цели да подпомогне реализацията и на иновативните характеристики на Стратегията.

Изготвянето на анализа е във връзка с необходимостта на МИГ да получи актуални и подробни данни за текущото състояние на предприемаческата среда, икономическите отрасли с потенциал за иновации, нагласите на местната общност по отношение на иновациите, да идентифицира пречките, ограниченията и проблемите, които трябва да бъдат решени. Целта е да се състави профил на иновативния потенциал на територията и отделните стопанства и предприятия не само с оглед на отварянето на мерките по Стратегията, а и във връзка с бъдещо планиране за следващия Програмен период.

В анализа са разгледани някои принципни положения относно иновационния потенциал на стопанствата и предприятията, приоритетите и насоките за развитие, начините на финансиране на иновациите. Те са описани според европейските и национални документи: Стратегията „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж и инициативата „Съюз за иновации“, както и рамковата програма „Хоризонт 2020“; Регламент 1303/2013 (РОР) за общо приложимите разпоредби за всички фондове и Регламент 1305/2015 за ЕЗФРСР; принципите на Системата за знания и обмен на иновации в земеделието (Agricultural knowledge and innovation systems - AKIS); Иновационната стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 г. (ИСИС); Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия за периода 2014 – 2020 г.; Стратегията за цифровизация на земеделието и селските райони в България (2019 г.). С оглед повишаване на информираността на членовете на МИГ относно иновациите, видовете иновации и иновационния потенциал, е събрана, обработена и предоставена и теоретична информация, която да бъде използвана и представена на местната общност чрез бъдещи информационни и обучителни събития на МИГ.

За определяне на иновационния потенциал на територията са използвани критериите от Въпросника на НСИ и Евростат за наблюдение на иновационната дейност, като са из-

ложени вътрешните и външни фактори, които влияят върху превръщането му в иновационна активност. Описани са националната и регионална иновационни системи, които са решаваща предпоставка за иновационната активност и потенциал на територията на МИГ. Събрани са данни за състоянието на стопанствата и предприятията в двете общини – сектори, размер, технически и човешки ресурс, достъп до финансиране, вкл. реализирани проекти и въведени иновации. Разгледани са образователната структура, наличието на научни институции и трансферни организации и взаимодействието на МСП и стопанствата с тях, нивото на предприемачество, нивото на достъп до интернет и ИКТ.

За да се определят факторите за националната, регионалната и териториалната за МИГ иновационни системи са извлечени и обработени данни от: Националния статистически институт (НСИ), отдел „Агростатистика“ на МЗХГ, регистрите на Българската агенция за безопасност на храните (БАБХ), данните от доклади на Министерство на икономиката относно изпълнението на Иновационната стратегия за интелигентна специализация (ИСИС), доклади на Областна дирекция земеделие „Плевен“, отчети и доклади на област Плевен за икономическото развитие и изпълнението на ИСИС, данни на общинските администрации на общините Долна Митрополия и Долни Дъбник.

За целите на анализа е изготвен въпросник и е проведено анкетно проучване онлайн на сайта на МИГ. Получените данни са обобщени в графики и свързани с другите части на изследването като потвърждение на направените наблюдения. По този начин обективните данни по отношение на състоянието на предприятията и стопанствата и социално-икономическия потенциал на територията за внедряване на иновации се съчетават с нагласите, мнението и оценката на местната общност.

Методологията съчетава различни и допълващи се изследователски инструменти и методи – научен подход, изследване на терен, анкети, обработка и обобщение на статистически и други данни, набиране на вторични данни от предишни изследвания на територията, общински и областни планове и стратегии, вкл. и от СВОМР. Чрез прогнозен метод и екстраполация са изготвени препоръки.

2. Иновациите като ключов елемент на икономическия растеж

В настоящия Програмен период въвеждането на иновации е приоритет на устойчивото развитие на ЕС и е водещ фактор за конкурентоспособността, производителността и растежа на европейските икономики. Стратегията „Европа 2020“ за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж и инициативата „Съюз за иновации“ се допълват от национални стратегии за интелигентна специализация, от съпътстващи финансови инструменти в рамковата програма „Хоризонт 2020“, инициативи за въвеждане на единен показател за измерване на резултатите. Иновациите са хоризонтална цел на всички оперативни програми, според заложените правила в Регламент 1303/2013г. за общо приложимите разпоредби за всички фондове (ROP) за изразходване на средствата по тях.

Иновациите са част от т.нар. „**икономика на знанието**“, чието бурно развитие се наблюдава от края на 90-те години. Глобалната търговия прави невъзможно производството да се увеличава непрекъснато чрез нови и по-големи финансови инвестиции, научните открития все повече навлизат в практиката и използването им води до конкурентни предимства на компаниите, променят се потребителските нагласи. В последните 10 години възниква и необходимостта от постигане на ресурсна ефективност с помощта на новите технологии с цел опазване на околната среда. Още в края на 50-те години на миналия век фундаменталната наука започва да се използва с комерсиални цели. Много от изследванията стават приложни и напускат територията на университетите и научните институции, като с тях се захващат и бизнес организациите, които започват да създават свои развойни звена. Това води до редица нови открития, ускорява резултатите от експериментите и дава възможност на много повече хора да се възползват от технологичния напредък. В края на 20-ти век чрез масовото навлизане на интернет, моделът на иновациите от линеен (наука-бизнес-потребители) става мрежови – чрез споделен обмен на знания между всички участници във веригата. Конкурентоспособността на предприятията все повече зависи не толкова от размера на вложения капитал, колкото от степента на въведените иновации и тяхната успешна пазарна реализация. Тя се характеризира най-вече с висок дял на човешкия и интелектуалния капитал в сравнение с другите материални производствени фактори, със специфични нематериални активи – патенти, открития, технологии, с бързи темпове на обновление, наложени от изискването на потребителското търсене непрекъснато да се подобряват продуктите и услугите. В съвременната икономика продукти и услуги, основани на знание притежават по-висока възвращаемост в сравнение с традиционните, тъй като макар да изискват повече

инвестиции при въвеждането, намаляват осезаемо разходите впоследствие. Икономиката на знанието реализира средно два пъти по-високи темпове на растеж в сравнение с традиционните индустрии. Нейният дял в икономиките на развитите страни е около 20-25 % и има тенденция към нарастване. Трябва да се каже, че икономиката на знанието не включва само въвеждането на иновации, а и необходимост от повече образование и по-висока квалификация на работната сила, както и постоянно развитие на системите за бизнес модели и управление, вкл. на държавното и местно управление.

Инициативата „Съюз за иновации“ има за цел да превърне Европа в световен лидер в областта на научните открития и чрез иновациите да запази водещото си място в световната икономика. Вложенията в научно-изследователска и развойна дейност (НИРД) не водят сами по себе си до икономически растеж, независимо от размерите на инвестициите. Затова целта е да се укрепи връзката между науката и бизнеса, да се промени начинът, по който публичният и частният сектор работят съвместно, да се изградят партньорства между европейските институции, националните и регионалните органи и предприятията. Сред целите на ЕС е и да се осигурят механизми за по-лесно и по-евтино въвеждане на иновации сред страните членки – директно признаване на патенти и марки в рамките на Съюза, единно законодателство в това отношение, общи стандарти за качество, преодоляване недостига на умения и знания у бизнеса, които пречат на идеите да стигат бързо до пазара. В пряка връзка с иновациите са и програмите за учене през целия живот, преквалификация и придобиване на нови умения, както и повишаване на предприемаческия капацитет. Отчетена е и необходимостта от създаване на благоприятна икономическа, институционална среда и управление за развитие на предприемачеството, която е в основата за успешното въвеждане на иновациите.

„Хоризонт 2020“ е осмата рамкова програма на ЕС (2014—2020г.) за научни изследвания и първата, която интегрира научните изследвания и иновациите, като определя и финансовите инструменти за прилагане. Програмата е съсредоточена върху практическото приложение и осъществяване на целите – опростяване на достъпа до иновации, акцент върху МСП, модели на подкрепата, улесняване на сътрудничеството. Други европейски документи, свързани с иновациите са „Стратегията за цифров единен пазар“, приета от ЕС през май 2015 г. и доклада „Изграждане на основана на данни европейска икономика“, приет през 2017 г.

Политиката за стимулиране и подпомагане на иновациите в ЕС е насочена **към малките и средни предприятия (МСП)**. Големите предприятия обикновено са част от мултинационални и глобални компании, разчитат на собствена развойна дейност и сами по себе си са двигател на иновациите, обикновено са и сред откривателите и изобретателите, които и първи ги внедряват, а след това преотстъпват патентите на по-малките. Те нямат нужда от подпомагане, защото разполагат с огромен финансов ресурс. Преобладаващата част от европейската икономика обаче се крепи на МСП, около 20 милиона малки и средни предприятия осигуряват почти 60% от добавената стойност и две трети от работните места в частния сектор. Над 92 % са микропредприятия, в които са заети по-малко от 10 души. Именно МСП имат нужда от подкрепа, вкл. и финансова за внедряване на иновации, връзка с научните изследвания, повишаване капацитета на човешкия капитал чрез образование.

В България малките и средните предприятия са 99.8%, създават 65% от добавената стойност и 75% от работните места в страната, което е с около 10 процентни пункта повече от средното за ЕС. От друга страна, средната производителност на българските МСП е все още значително по-ниска от средната за ЕС. Това е и една от причините, поради които, подкрепата за повишаване на конкурентоспособността на МСП у нас е ключова за икономическото развитие, вкл. и чрез подкрепа за иновациите. Трябва да се отбележи, че именно поради подпомагането по различните оперативни програми, МСП след 2014 до 2019 г. увеличават значително генерирането на добавена стойност с 50,7%., а заетостта в тях нараства по-умерено с 8,6%.

Условията и изискванията към **земеделското производство** в ЕС също се променят във връзка с икономиката на знанието. От една страна, аграрният сектор трябва да отговори на значителния ръст в търсенето на храни, а от друга трябва да подобри конкурентоспособността си и ефективността на ресурсите, свързани с опазване на околната среда. Фермерите трябва да произвеждат повече и по-евтино, като в същото време запазят прилични доходи за себе си и семействата си, въвеждат екологосъобразни практики и се справят с конкуренцията на глобалните пазари. Въпреки че земеделието е все още доходна дейност, то става все по-непривлекателна поради конфликта между стремежа за оптимизиране на печалбата и загубата на позиции на пазарите. В отговор на това противоречие се появяват и новите технологии. Политиките и приоритетите на ЕС, насочени към знания и иновации в селското стопанство са изразени в създаването на обща **Система за знания и обмен на иновации в земеделието** (Agricultural knowledge

and innovation systems - AKIS) чрез която държавите членки подкрепят и засилват обмена на знания между наука, консултантски услуги и земеделска практика. Ключов приоритет на AKIS в този програмен период е по-нататъшното интегриране на знанието и иновациите в селското стопанство в целия Европейски съюз. За да се консолидира и гарантира интеграцията на AKIS, предложенията за Общата селскостопанска политика (ОСП) след 2021 г. включват описанието на организационната структура на тези системи в националните стратегически планове на ОСП.

Въвеждането на иновации у нас се стимулира чрез средствата на абсолютно всички оперативни програми, предимно чрез „Иновации и конкурентоспособност“ и „Наука и образование за интелигентен растеж“, но и по мерките на ПРСР, РЧР, ОПОС и Региони в растеж въвеждането на иновации е хоризонтална цел за постигане. Основната Стратегическа цел, която си поставя България е до края на Програмния период да премине от групата на „плахите иноватори“ в групата на „умерените иноватори“ (чрез отделяне на 1.5% от БВП за НИРД).

В съответствие с Тематична цел 1 „Засилване на научноизследователската дейност, технологичното развитие и иновациите“ на **Регламент 1303/2013 (РОР)**, която се прилага за всички оперативни програми, у нас е създадена **Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014-2020 г. (ИСИС)**. Тя е фокусирана върху 4 тематични области за подпомагане, които са основни за ОПИК и ОПНОИР, но приложими и за останалите програми, вкл. и ПРСР.

- ✓ Информатика и информационни и комуникационни технологии (ИКТ подходи в машиностроенето; дигитализация на културното наследство; облачни технологии и „големи данни“; безжични сензорни мрежи и безжична комуникация; уеб базирани приложения, системи и услуги и др.)
- ✓ Мехатроника и чисти технологии (машиностроене с акцент върху транспорта и енергетиката; роботика и автоматизация на процесите; производство на високотехнологични продукти и участие в наднационална производствена верига; интелигентни селища и домове; чисти технологии – съхранение, спестяване и ефективно разпределение на енергията; безотпадни технологии, методи за рециклиране на отпадъците и др.)

- ✓ Индустрия за здравословен живот и биотехнологии (методи за чисто производство, съхранение, преработка и достигане до крайния потребител на специфични български съставки, средства и продукти, вкл. кисело мляко, мед и пчелни продукти, хляб, вино, млечни и месни продукти, етерични масла, бира, билки и билкови продукти, козметични средства и продукти; производство на специализирани храни и напитки; персонална медицина, диагностика и индивидуална терапия, лечебни и лекарствени форми и средства; медицински и лечебен туризъм, нанотехнологии в медицината; био-технологии с приложение за здравословен начин на живот)
- ✓ Нови технологии в креативните и рекреативните индустрии (иновации в културните и творческите индустрии – кино, музика, театър; компютърни и мобилни приложения и игри с образователен, маркетинг и развлекателен характер; алтернативен и екстремн туризъм и спорт, за стимулиране на несезонен, немасов, а постоянен нишов туризъм; стоки за алтернативни и екстремни спортове, костюми, декори, материали за исторически възстановки)

Стратегията е с три изменения, последното от които от декември 2018 г. Производствата у нас са разделени на три типа, като са разпределени по браншове и по райони: **високотехнологични производства** - на лекарства, компютри, електроника и оптика, филми, музика, далекосъобщения, комуникации, информационни услуги, научна и развойната дейност; **средно нискотехнологични производства** - нефтопродукти, химични продукти, машини, превозни средства, каучук и пластмаси, метали, както и услуги – юридически, счетоводни, управленски и др.; **нискотехнологични производства** - на храни, напитки, тютюневи изделия, текстил, облекло, кожени изделия, дървен материал, мебели, както и услуги като търговски, сухопътен транспорт, услуги на хотели, ресторанти, недвижими имоти, оперативен лизинг, туроператорска дейност. Както се вижда, земеделието и хранително-вкусовата промишленост попадат в третата група.

Вече беше отбелязано, че основна цел за подпомагане по отношение въвеждане на иновациите са малките и средни предприятия. Като своеобразно продължение на европейската политика, в България е разработена и „**Национална стратегия за насърчване на малките и средни предприятия**“ за периода **2014-2020 г.** Главната ѝ цел е: да повиши конкурентоспособността на малкия бизнес като се подпомогнат стартиращите и жизнеспособните малки и средни предприятия в техните усилия да бъдат иновативни,

екологични и експортно ориентирани, създавайки благоприятни условия за тяхното развитие, като се подобри достъпът им до финансиране; насърчи се предприемачеството и се повишат предприемаческите умения; като се опростят административните и регулаторните изисквания особено към малките и микропредприятията“.

Един от проблемите, свързани с иновациите у нас, е липсата на интеграция между **концепцията на интелигентен растеж в различните сектори**. Иновациите в земеделието се разглеждат отделно от тези за МСП. Например, от конкурсните сесии на Националния иновационен Фонд (Министерство на икономиката) трудно се възползват земеделски производители и преработватели. Системата AKIS пък се представлява от Националната служба по съвети в земеделието и Селскостопанската Академия (МЗХГ), както и от няколко НПО. Много малко се знае за Европейското партньорство за иновации (ЕПИ), което подкрепя създаването на Оперативни групи, тематични мрежи и изследователски проекти с множество участници чрез БФП по мерки от ПРСР и програмата „Хоризонт 2020” – мярка 16.1 за Сътрудничество беше отворена едва в края на миналата година, като половината от проектите са отказани.

В последните анализи на МЗХГ е установено, че у нас в земеделието иновациите са свързани повече с обновяване на земеделското оборудване и технологичните процеси, както със създаване на нови продукти, но в много по-малка степен с обмен на данни между земеделските стопани и преработвателите на храни. Не се правят мрежи за размяна и обновяване на знания и научни постижения. Затова през 2019 г. от МЗХГ е създадена отделна **„Стратегия за цифровизация на земеделието и селските райони в България“**. На базата на новите приоритети, заложи в ОСП, тя ще послужи като основа за разписването на мерките за въвеждане на иновации в новата ПРСР за периода 2021-2027 година. Целта е земеделският сектор да реализира натрупания вече потенциал, като премине от ниско към високотехнологичните сфери на производството. Разгледани са постижения като: следене отглеждането на продукцията в реално време; прецизното предсказване на етапи в развитието на реколтата чрез компютърни, роботизирани системи и изкуствен интелект; геолокация, използване на сателитни системи и дрони за определяне на оптимално торене и напояване; проследяване на храните „от фермата до вилницата“; достъпност и свързаност на данните чрез интернет, обмяна на данни, създаване на „умни“ селища, управление на качеството и т.н.

На база направеният анализ в Стратегията се предвиждат **9 области на въздействие**:

- ✓ Изграждане и развиване на подходяща цифрова инфраструктура за комуникации и свързаност;
- ✓ Инвестиции за модернизация и технологии за прецизно земеделие;
- ✓ Развитие на цифрови мрежи и използване на програмни приложения в управлението на дейността и вземането на решения;
- ✓ Обучение и консултации за развиване на цифрови умения и квалификация;
- ✓ Научно-изследователска дейност и иновации, партньорство за обмен и трансфер на иновации, развиване на инфраструктура за експериментирание и достъп до нея;
- ✓ Развитие на цифровизацията на публичната администрация и административните услуги в сектор „Земеделие“;
- ✓ Използване на „Blockchain” технология в сектор „Земеделие“;
- ✓ Smart Villages (Умни села);
- ✓ Обработка, споделяне и защита на данните;

Важно е да се спомене, че въпреки добрите намерения, България засега е сред страните от ЕС с най-нисък дял на бизнес разходите за НИРД в селското стопанство. Финансирането е 80% държавно (за разлика от НИРД в другите сектори на българската икономика, където е предимно от частни инвестиции), като средствата за научна и развойна дейност в селскостопански науки значително намаляват през годините, както като абсолютна стойност, така и като относителен дял в общите разходи за НИРД. Въпреки че земеделието е единственият отрасъл на икономиката, за който има изградена и обществено финансирана цяла Академия за научно обслужване (Селскостопанска академия), както и система за обучение и консултации (Национална служба за съвети в земеделието), достъпът до иновации и научни открития е хаотичен и не води до създаване на системни познания, поради което няма особен ефект. У нас липсва и обобщена статистическа информация за нивото на внедряване на различните типове иновации в селското стопанство. Във всички подотрасли на земеделието има добри примери за внедрени върхови постижения на науката и технологиите, но тези иновации са постигнати от отделни предприемачи, които по частен път успяват да изучат, пренесат и адаптират най-високите постижения в съответната област, като осигурят необходимата организация, финансиране, консултации и ноу-хау. Общото равнище на внедряване на иновациите в земеделието в страната е далеч под световните и европейски нива, като се наблюдават

съществени различия в технологичното ниво на „водещите“ стопанства и средното ниво в болшинството от фермите.

Икономиката на знанието се развива чрез няколко взаимно обвързани елемента: благоприятна икономическа и институционална среда за развитие на предприемачеството; добре развита информационна и комуникационна структура; добре образован човешки капитал; национална иновационна система, способна да реализира продукти с високо съдържание на знание.

3. Определение и видове иновации. Иновациите в земеделието

Иновацията има три основни свойства: откритие или новост по отношение на науката и техниката, производствена приложимост и успешна пазарна реализация. Има нови идеи, които не могат да бъдат ефективно приложени в практиката, или пък приложението им не води до положителни финансови резултати. Иновациите не са само наука и технологии, а процес на преобразуване на знанието, така че да доведат до подобрения и в маркетинга, услугите и начина по които продуктите са предоставени на потребителите. Тоест **иновациите са нови идеи, но приложени в практиката.**

Възприетата дефиниция за „иновация“ съгласно ИСИС е: „въвеждане в употреба на някакъв нов или значително подобрен продукт (стока или услуга) или производствен процес, на нов метод за маркетинг или на нов организационен метод в търговската практика, организацията на работните места или външните връзки, които създават пазарни предимства и при това повишават конкурентоспособността на фирмите“.

В двете наредби за прилагане на подмярка 4.1 (Наредба 9/2015) и подмярка 4.2 (Наредба 20/2015) са дадени почти същите определения: „Иновации“ са: иновативен продукт, произвеждан от стопанството/предприятието, въвеждане на нов производствен процес (машини, съоръжения и оборудване) или нова практика, въвеждане на нова организационна форма, включително маркетинг“.

Организацията за Икономическо Развитие и Сътрудничество (ОИСР) в т.нар. „Наръчник от Осло“ (OECD, 2005), разграничава няколко вида иновации, които са приети като базови и във всички документи на ЕС досега.

Продуктова иновация е въвеждането на стока или услуга, която е нова или значително подобрена по отношение на своите характеристики или употреба. Целта е да се за-

доволи някакво ново потребителско търсене или да се заеме специализирана пазарна ниша. Това включва значителни подобрения в техническите спецификации на продуктите, в суровините и материалите, формата и съдържанието или в други функционални характеристики. В областта на храните и земеделието продуктова иновация може да е например производство на нов и подобрен сорт – диня без семки, нов вид преработена храна – мляко с плодове или подобрени свойства, нов вид обработка на продукта – чипс от ябълки. Биологичните продукти също се смятат за продуктова иновация, ако стопанството премине от традиционно към биологично производство.

Производствена/процесна иновация е внедряване на нов или значително подобрен начин на производство или доставка. Тук влизат значителни изменения на технологиите, оборудването, машините. Точно този тип иновации са движещата сила за конкурентостта на предприятието и осигуряват качествените изменения в техниката и нейното функциониране. Производствените иновации имат за цел намаляване на себестойността чрез намаляване на разходите, повишаване качеството на продукцията, подобряване на съществуващите или производство на нови продукти, енергоспестяване, механизиране на някакъв процес. В областта на земеделието и храните такъв тип иновации са например използване на дронове за определяне състоянието на почвата, високотехнологични машини за роботизирано прибиране на реколтата, автоматизирани линии за сортиране и опаковка на продукцията, охлаждащи „умни“ системи, роботи-доячи и т.н.

Маркетингова иновация е прилагането на нов пазарен метод, включващ значителни промени в дизайна на продукта или опаковката, пазарното позициониране на продуктите, промоция на продуктите и цените. Трябва да се отбележи, че маркетинговата иновация е индивидуална за всяка фирма – условието е такъв модел на маркетинга да не е бил използван досега. Като примери по отношение на храните могат да бъдат дадени продажбите по интернет на фермерски продукти директно на крайния потребител, системите за „споделено“ земеделие между производители и потребители, въвеждане на системи в баркода за проследяване произхода на продуктите и др. Маркетинговите иновации обикновено са следствие от други промени в посока на модернизация на съответното предприятие.

Организационна иновация е въвеждането на нов организационен метод в бизнес практиката на компанията, работното място, организацията или външните връзки. Организационните иновации могат да бъдат насочени към повишаване ефективността на

фирмата – чрез съкращаване на административните или оперативните разходи, въвеждане на компютризация на данните и информацията, повишаване удовлетвореността на служителите чрез система от бонуси или достъп до нестокови активи – допълнителна квалификация, ваучери за покупки. Организационните иновации са най-често въвежданияте, което се дължи на по-бързото навлизане на ИКТ в организационно-управленската, отколкото в производствената практика на предприятията. Например, компютърно счетоводство, създаване на бази данни за складови наличности, електронна кореспонденция с клиенти.

Тъй като за иновациите са част от устойчивото развитие, в програмните документи е изведен още един вид: т.нар. **социална иновация**. Това е процес на разработване и внедряване на ефективни решения за предизвикателни, често системни социални и екологични проблеми в подкрепа на социалния напредък. За разлика от другите иновации, социалната не може да бъде въведена само от една организация или компания – тя изисква активно сътрудничество между публичните власти, бизнеса и неправителствения сектор. Социални иновации са например формите на създаване на социални предприятия за производство на храни, етикета за „справедлива търговия“ (Fairtrade) за някои продукти, изключващо например използването на детски труд, движението Slow Food. Прилагането на ЛИДЕР/ВОМР също е вид социална иновация.

Иновациите могат да са свързани както с фундаменталните, така и с приложните изследвания и научни открития. По този признак те се класифицират като: **основни, подобрени и псевдо иновации**. Основни иновации са точно научните открития в някаква сфера, които постепенно започват да се използват от бизнеса – например компютризацията и появата на интернет са резултат от фундаментални открития в сферата на математиката и физиката. Подобрените иновации са промяна в характеристиките на основните иновации в течение на времето – в дадения случай намаляване размера на чиповете, увеличаване скоростта на интернет, усъвършенстване на софтуера. Псевдо иновациите са въвеждане на практики, които вече са широко разпространени и не носят голяма полза за предприятието – когато всички разполагат с компютри, наличието на такъв за дадена компания е по-скоро условие без което не може, а не иновация. Много характерни за нашата икономика и земеделие са именно псевдо иновациите, тъй като технологичното ни развитие е доста изостанало в сравнение с другите европейски страни и тепърва навлизат технологии, които отдавна са познати в чужбина. Някои от иновациите у нас са предизвикани от нормативни изисквания, съобразени с регламентите

на ЕС – например използването на баркод с определено съдържание на етикетите на храните или свързването на касовите апарати с интернет. Друг вид иновации са наложени от пазарното търсене - ползването на интернет платформите от туристическите организации е условие, без което те няма как да функционират.

Иновациите могат да бъдат **успешни и неуспешни**. Това се определя от факта дали тяхното въвеждане е довело до повишаване конкурентоспособността на предприятието и съответно дали представлява източник на печалба и доходи. Понякога внедряването на иновация не е достатъчно, за да модернизира целия процес на производство и съответно фирмата не подобрява пазарните си резултати. Това се случва особено често, когато единствената мотивация на собственика е да се усвоят средства по европроекти, и освен че купува нова машина, не променя нищо друго в производството или маркетинга. Друга причина за неуспеха на някаква иновация е непрекъснатото скъсяване на жизнения цикъл на продуктите и на технологиите, което поражда нуждата от постоянно технологично обновление – тоест това, което е било ново в определен момент за пазара, вече не е новост, когато започне масово да се прилага от всички.

Европейската платформа за иновации (ЕПИ) разделя иновациите в селското стопанство на три вида: **цифрови, био технологични и производствени**.

Цифровите иновации използват последните постижения на хардуера и софтуера и създават качествено нова селскостопанска система, която разчита на изчислителна мощност и свързаност на данните. Сензори в почвата измерват нейната влажност, дронове събират данни и образи за анализ на реколтите, данните се обработват чрез облачни инструменти и се правят точни прогнози. Това напълно променя работата на фермерите, като дава възможност да се планират инвестициите, да се снижат разходите и риска, да се повишат добивите. Цифровите технологии дават възможност да се съчетаят комплексните постижения на биологията, климатологията и математиката, като така се постига и ресурсна ефективност – пести се вода, намаляват се емисиите.

Биотехнологичните иновации използват науката, вкл. генното инженерство за подобряване на сортовете растения и породите животни, изследват взаимодействията между микроорганизмите в почвата, микробните технологии за бактерии с цел усъвършенстване на консервацията и ферментацията, занимават се с торене, подхранване, създаване на нови храни и нови видове обработка на първичната земеделска продукция.

Производствените/процесните иновации въвеждат нови технологии в самия процес на стопанската работа. Те може да са свързани с преодоляването на ограничения в производителността и екологичната устойчивост – например там, където липсва естествена почва, вертикалното земеделие я замества с помощта на хидропоника и аквапоника. Технологията за капково напояване използва тръби с ниско налягане под повърхността за отвеждане на водата пряко до корените на растенията и така постига едновременно по-добра реколта и икономия на вода. Друг вид такива иновации са свързани с енергоспестяването, използването на отпадъци от земеделското производство за биомаса за собствени нужди и подобряване на ефективността на стопанствата.

Според **проучване на Селскостопанската академия** (Доклад за състояние на земеделието, 2020 г.), в миналия Програмен период финансираните проекти с иновации са най-вече свързани с обновяване на техниката и производствените процеси (75%). Маркетинговите и продуктови иновации - разработването на нови продукти, въвеждането на нови методи за доставка, технически решения в логистиката и маркетинга са втората по-голяма група, като 30% от изследваните проекти съдържат такъв тип иновация. Организационните иновации са изключително слабо разпространени и представени само от един проект. За настоящия Програмен период, който все още не е приключил, проучването установява интерес към почти всички видове иновации, като най-силно отново е застъпен интересът по отношение купуването на нови машини, техника и оборудване, както и към цифровизация на процесите (56,5%). Интерес има и към внедряването на нови производствени технологии (47,8%). Изключение се наблюдава при формираните нагласи да се отглеждат нови сортове култури (биотехнологии), където делът на потенциалните иноватори намалява (31,2%), и в областта на прилагане на нови методи за лечение на животните (5,7%). Интересът към въвеждане на информационни технологии за обмен и обработка на „големи“ данни е едва 15%.

За каквито и видове иновации да става дума, трябва да се подчертае, че това е новост, но не сама по себе си, а която задължително добавя стойност към производството или пазара. Иновацията е въвеждането на технологична новост, пазарен резултат и процес на реструктуриране на цялостната дейност на стопанството или предприятието.

4. Характеристика на МИГ, иновациите в СВОМР

4.1.Описание на територията на МИГ

Територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“ е типично селски район, който обхваща 23 населени места: гр. Долна Митрополия, гр. Долни Дъбник, гр. Тръстеник и общо 20 села, като селата са от 5-та и 6-та категория, а самите общини от 4-та категория. Населението е намаляващо, също типично за селските райони. През 2016 г., когато е утвърдена Стратегията за ВОМР, общото население на територията на МИГ е било 29 513 души. През 2020 г. вече е 27 883 души, тоест с 1630 по-малко.

Община	Общо	В градовете	В селата
Долна Митрополия	17 354	6 711	10 643
Долни Дъбник	10 529	3 759	6 770
Общо за МИГ	27 883	10 470	17 413

НСИ, 13.04.2020

Област Плевен е сред областите със сравнително слаба урбанизация, около 67% от местното население живее в градовете, при средно 73% за страната. Данните на НСИ говорят за още по-слаба урбанизация в двете общини - в градовете живее 37,5% от населението, по-голямата част от хората продължават да пребивават в селата. Намаляващият брой жители се дължи на миграцията към градовете, както и на застаряване на населението – смъртните случаи са повече от ражданията. През 2019 г. общо в цялата област Плевен са родени 2 002 деца (повече от предишната година, когато са родени 1 945 деца), като от тях в община Долна Митрополия – 174 (154 за миналата година), в Долни Дъбник – 123 (117 за предишната година). Починалите за 2019 г. са общо 4 624 души за област Плевен (4 567 души за 2018 г.), от които 453 (457 за 2018 г.) в Долна Митрополия и 239 (230 за 2018 г.) в Долни Дъбник. Коефициентът на естествен прираст в община Долна Митрополия е -16,1%, а в община Долни Дъбник е -11%. Върху броя на населението се отразява и т.нар. механично движение. За 2019 г. данните показват отново влошени показатели - изселените са повече от заселените. Изселените в Долна Митрополия са 525 души, а заселените – 464 души. В община Долни Дъбник изселените са 327, а заселените – 270 човека. Коефициентът на механичен прираст и в двете общини е отрицателен – за Долна Митрополия е -3,5%, а за Долни Дъбник е -5,4%. Този коефициент е по-нисък от средния за област Плевен (-7,1%), тъй като населението от по-малките общини мигрира именно по посока областния град. Данните са свързани с обстоятелството, че територията се отличава със силно развит селскостопански сектор, за

което има и изключително благоприятни природни и климатични условия и по тази причина хората остават в селата, като земеделието е основният им поминък и източник на доходи.

И двете общини на МИГ имат преобладаващо селскостопански профил, което е второто условие за определянето на района като селски. Земеделските земи заемат по-голямата част от територията – за община Долна Митрополия обработваемата земя е 84% от общата площ, а за община Долни Дъбник - 91% от общата площ. Показателите са много по-високи от средното за страната – 57,4% и близки до средното за област Плевен – 81,5%. Равнинният релеф, климатичните условия, водните ресурси и почвеното богатство са условие за развитието на земеделския сектор. Високият процент обработваеми земи е характерен за целия регион и е резултат от спецификите на земеделието, което се развива в Северна България.

Вид	Долна Митрополия	Долни Дъбник
Обща площ (дка)	599 653	263 111
Ниви	525 792	197 174
Ливади	569	6 112
Пасища и мери	47 625	26 124
Трайни насаждения	1 371	13 197
Обработваеми площи (дка)	501 162	241 379
Обработваеми площи %	84%	91%
Необработваеми площи (дка)	74 195	4 416

Източник ОДЗ „Плевен“, годишен Доклад

Вижда се, че най-много са нивите, което е свързано с отглеждането предимно на **зърнени и технически култури**. Общата тенденция за селското стопанство в Северните райони е неравномерното представяне на секторите, диспропорция според големината на стопанствата и използваната ИЗП. Наблюдава се прекомерно уедряване на стопанствата в зърнения сектор, намаляване броя на малките стопанства, развитие на монокултурно земеделие. В последните няколко години има и специфична тенденция към вътрешна диверсификация на зърнените стопанства – много от тях започват да се занимават с отглеждане на зеленчуци и животновъдство, като тези подсектори отново се развиват във ферми от промишлен тип.

Заради уедряването на стопанствата се увеличава и средната ИЗП. Северозападният район, където е и МИГ, е на първо място в страната със средно ИЗП от 43,86 дка. За сравнение средното ИЗП в Югозападния район е едва 7,39 дка, средното за страната –

20,58 дка. Средният размер на ИЗП за страните от ЕС е 16 дка. Най-големите по размер стопанства в България, които са за зърнени и технически култури се намират именно в Северозападния район. Там на практика почти не са останали много малки стопанства в този сектор – според последното преброяване на земеделските стопанства през 2016 г. (на база извадка) те са едва 323 за целия район. Тези тенденции са видими и на територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“. Трябва да се подчертае, че по данни на МЗХГ в България засега иновативните стопанства са именно големите и средни стопанства от зърнения сектор. Това се дължи на възможността им да влагат повече средства в обновяване на техниката си, както и да черпят опит от чужбина или дори да развиват собствена изследователска дейност. При кандидатстване по европроекти те могат да си позволят консултантска помощ, както и да поддържат висококвалифициран персонал за изпълнението им. Големите площи, които обработват сами по себе си предпоставят използването на иновации, тъй като иначе обработката не би била възможна. На второ място по иновативни решения у нас е секторът на животновъдството, който също се развива на територията на МИГ. Наличието на тези два сектора увеличава иновационния потенциал на територията.

Животновъдството, макар и по-слабо застъпено от зърнените култури, е бързоразвиващ се подотрасъл на територията на двете общини на МИГ. Отглеждат се говеда, крави, овце, кози, свине, птици, пчели. След първоначалния сериозен спад в броя животни, който е характерен за цяла България, тенденцията е към плавно увеличение и възстановяване на сектора. Причина е както целенасоченото подпомагане на т.нар. „чувствителни“ сектори по мерките от ПРСР, така и естествената връзка, че там където има голямо производство на фуражи, има и животновъдство. Както се вижда от данните в таблицата, в община Долна Митрополия се развива повече говедовъдството, а в община Долни Дъбник – овцевъдството. застъпено е отглеждането на бройлери, кокошки и патици в няколко промишлени ферми. Свинете се отглеждат във ферми тип А, нараснал е броят на пчелните семейства, тъй като в района има няколко предприятия за преработка на мед. Животновъдният сектор е застъпен повече в община Долни Дъбник, където са и по-големите овцевъдни ферми, които развиват и по-високотехнологично производство.

Вид животни	Долна Митрополия	Стопанства (брой)	Долни Дъбник	Стопанства (брой)	Общо животни
Говеда	2658	106	1528	124	4186
Овце	4189	68	6028	120	10217
Кози	1558	59	817	60	2375
Свине	-	-	395	2*	395
Пилета, кокошки	108 000	2*	23 000	1*	131 000
Патици	86 000	3*	-	-	86 000
Пчелни семейства	12539	180	3606	71	16145

Източник БАБХ, 2020 г.

* За свинете и птиците БАБХ регистрира само промишлените обекти, за малките животновъдни обекти няма информация, тоест стопанствата са повече.

Преработващата промишленост на територията на двете общини на МИГ е предимно в хранително-вкусовата сфера и е тясно свързана с продукцията на селското стопанство. Предприятията в община Долна Митрополия са общо 457 във всички сфери (НСИ, 2020), като от тях по данни на общинската администрация 33 се занимават с преработка на храни - 10 от тях са в град Долна Митрополия, 6 в с. Тръстеник, 3 в с. Горна Митрополия по 2 в с. Комарево, с. Крушовене и с. Ставерци, с. Ореховица, с. Подем и едно в с. Славовица. В община Долни Дъбник предприятията са 290 броя (НСИ, 2020), като 20 са в сферата на хранително-вкусовата промишленост. Произвеждат се олио, вино, оцет, замразени плодове, зеленчуци и тютюн, преработка на мляко и производство на млечни продукти, преработка на мед. По данни на НСИ за 2019 г. наетите в преработващата промишленост в община Долна Митрополия са 353 души или 28,5% от всички наети, а в община Долни Дъбник – 641 души или 54,8% от всички наети, което означава, че преработващата промишленост е структуроопределяща за пазара на труда в общината. Преработващата промишленост е от ключово значение и за цялата икономика – делът ѝ в общата произведена продукция в рамките на областта нараства до 39,5%, като селското стопанство допринася за 12,4% от общата произведена продукция. Това се отразява и в размера на приходите от износ – промишлените и преработените стоки са с много по-висока добавена стойност от първичната земеделска продукция. Износът на община Долна Митрополия за миналата година е за общо 12 млн. лева, а за община Долни Дъбник – 15,5 млн. лева. За сравнение износът на цялата област Плевен е на стойност 543,3 млн. лева. Най-висока легова равностойност на приходите от износ в страната имат малки общини с подчертано индустриален, а не селскостопански профил. На първо място се нарежда Девня, с 81 хиляди лева на човек от населението, като изпреварва

дори София, която е с 21 хиляди. В Долна Митрополия износът на човек е 682 лв., а в Долни Дъбник – 1449 лв. на човек. Колкото повече се добавя стойност към продукцията, толкова по-скъпа става тя в абсолютни стойности. В този смисъл наличието предимно на първично земеделско производство на дадена територия е по-скоро възпиращ фактор пред по-високотехнологичните производства и съответно иновациите.

Земеделският профил на икономиката се отразява и на доходите в селските райони. Равнищата на доходите у нас се различават значително на регионално ниво, но има и силна диспропорция между градските и селските райони, като тази разлика е една от най-силно изразените в ЕС – 40% в полза на градските при средна разлика за ЕС 25%. Макар че намалява в пъти за последните 5 години, процентът на хората, живеещи в бедност у нас все още е много висок - 38,9%, което е значително над средното равнище за ЕС от 22,5%. За 2020 г. средната заплата за страната е 1 323 лева, като за сектора на селското стопанство тя е значително по-ниска - 927 лева. В област Плевен, където земеделието е с най-висок принос към БВП от 152 млн. лева, средната заплата е 979 лв. Трябва да се отбележи обаче, че средната заплата в самата община Плевен е под средната за областта и е на четвърто място – 832,8 лв. Пред нея е община Долни Дъбник със средна заплата за 2020 г. от 869 лв., община Долна Митрополия обаче е на дъното (предпоследна) със средна заплата от 685,8 лв. Ниските доходи са отрицателен фактор за иновационния потенциал, тъй като възпрепятстват квалификацията и мобилността на работната сила.

Коефициентът на икономическа активност според НСИ, за 2019 г. общо за страната е 56,6%, като за градовете е 59,9, а за селата е 47,4. За област Плевен коефициентът е 50%, най-висок за Северозападния район (48,3%), заедно с област Ловеч 50,9%. Коефициентът на безработица за България е средно 4,2%, най-ниският от години насам. В градовете е той е 3,2%, а в селата – 7,8%. В област Плевен коефициентът е 7,9% , по-нисък от средния за Северозападния район – 10.8 %. В двете общини на МИГ обаче безработицата е с много по-висок коефициент, както в сравнение със средния за селата, така и в сравнение със средния за областта – за Долна Митрополия той е 16,1%, а за Долни Дъбник – 13,4%. Причините са от най-различен характер – сезонна работа, етническа структура, образователен статус. В структурата на безработицата най-голям е дялът на нискоквалифицираните и без образование лица и тези от ромската общност. В община Долна Митрополия ромската етническа група е с дял е 6,2%, което е по-високо от средния процент за страната (4,87%) и за областта (4,14%). Община Долни Дъбник

се определя към групата общини с най-висок процент ромско население на територията на областта – 9,3%. По-нататък ще бъде разгледано и как образователният статус на населението се отразява на иновационния потенциал на дадена територия.

Един от факторите за определяне на иновационния потенциал на дадена територия е и възрастовата структура на населението. Тенденцията към застаряване е типична за селските райони в цяла Европа, както и в България, но от нея зависи до голяма степен пазара на труда, предприемаческата активност, склонността към приемане на новости.

Общини/ възрастови категории	Общо			В т.ч. в градовете		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Долна Митрополия	17 354	8 534	8 820	6 711	3 304	3 407
Под трудоспособна възраст	2 607	1 331	1 276	1 133	562	571
В трудоспособна възраст	8 828	4 874	3 954	3 719	2 002	1 717
Над трудоспособна възраст	5 919	2 329	3 590	1 859	740	1 119
Долни Дъбник	10 529	5 146	5 383	3 759	1 785	1 974
Под трудоспособна възраст	1 890	949	941	651	329	322
В трудоспособна възраст	5 371	2 925	2 446	2 020	1 055	965
Над трудоспособна възраст	3 268	1 272	1 996	1 088	401	687

Източник НСИ, 2020 г.

Видно от данните, възрастовата структура в двете общини е все още благоприятна за пазара на труда – по-голямата част от населението е в трудоспособна възраст, трудоспособните населяват повече селата, отколкото градовете – 61% от трудоспособното население в Долна Митрополия живее именно в селата. За Долни Дъбник този процент е 62%. Застаряването на населението обаче е изразено в съотношението между различните категории възрасти чрез коефициентите за заместване.

Коефициентът на демографско заместване е съотношението между възрастни и деца. Стойност 1 означава, че на всеки възрастен (65+) в дадената община се пада по 1 дете (0-14 г.). По-висока стойност от 1 означава, че децата са повече, а стойност под 1 показва превес на възрастните. За Долна Митрополия този коефициент е 0,45, а за Долни Дъбник – 0,61. Коефициентът се измерва и чрез отношението между работната сила (15-64 г.) и възрастните (65+). Работната сила почти винаги преобладава, но колкото по-нисък е този коефициент, толкова по-застаряло е населението в дадената община. Коефициент от 1 означава, че на всеки един в активна възраст (15-64 г.) се пада по един възрастен (65+). За 2020 г. за община Долна Митрополия съотношението е 1.77, а за

община Долни Дъбник – 2. Подобен демографски състав застрашава икономиката на селските райони по принцип, като представлява пречка не само за пазара на труда, но и за развитие на предприемачеството, без което иновационната активност е невъзможна.

Територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“ е на средно равнище по отношение на публичните услуги. Област Плевен е една от областите с най-добра оценка на здравеопазването в страната на база на определените от ЕК индикатори: здравноосигурените са 91% при средно 88% за страната; по медицинска обезпеченост Плевен е на първо място по относителен брой на общопрактикуващите лекари – един на 1216 души, при един на 1611 души средно за България. Що се отнася до доболничната помощ обаче, както и до най-малките населени места, показателите са по-ниски – общопрактикуващите лекари и зъболекарите са рядкост в селата, здравно неосигурените са мнозинство, особено сред земеделските производители, както и сред ромските общности, в селата живеят много възрастни хора, които не могат да се обслужват сами. В община Долна Митрополия има само един медицински център, който покрива и всички села, както и 16 общопрактикуващи лекари – по двама в градовете и по 1 в селата, общият брой на стоматолозите е 7 за цялата община. В община Долни Дъбник също има едно заведение за доболнична помощ, 6 общопрактикуващи лекари и 6 стоматолози, които обслужват цялото население в района, като по отношение на осигуреността с лекари, общината заема едно от последните места в област Плевен. На територията на двете общини на МИГ са представени и повечето социални услуги (вкл. по-новите: приемна грижа, кабинет за семейно планиране, насочен предимно към ромите, център за обществена подкрепа за предотвратяване изоставянето на деца, домашен помощник), но те отново не достигат до всички жители.

От така очертания профил на територията на МИГ, може да се заключи, че потенциал за развитие на икономиката, вкл. и чрез иновации, представляват **земеделното и хранително-вкусовата промишленост**. Като проблеми, които трябва да бъдат решени, са ниските доходи, безработицата, демографската структура, услугите. Има и редица други специфични фактори, които влияят върху иновационния потенциал на предприятията и стопанствата, като тези фактори ще бъдат разгледани в следващите глави на анализа.

4.2.Иновативни характеристики на СВОМР

В Стратегията за ВОМР на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“ са записани няколко подхода към иновациите. На първо място, самото прилагане на ВОМР за първи път на територията е определено като иновативно. „На територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“ ще се прилага за първи път подход за развитие, основан на широкото участие на различните групи заинтересовани страни. Прилагането на СВОМР е иновативен метод за местно развитие. Продуктите и услугите, които местната общност ще получи в резултат на това, представляват един нов етап в развитието на двете общини“. Както вече беше казано, подходът ЛИДЕР/ВОМР наистина е приет за вид социална иновация. Този тип иновации се разбират много повече като социални и културни, отколкото като технологични. В случая цел не е технологичният напредък, а устойчивото развитие, което да подобри стандарта на живот на местните общности, начина на взимане на решения, да доведе до опазване на околната среда, естествено и до повишаване конкурентоспособността на икономиката. Социалните иновации следват логика и механизми, различни от тези на пазарните иновации, макар че при ВОМР тези две неща са свързани. Когато иновацията е социална, тя поставя приоритет върху развитието на общността пред развитието на територията. Този тип иновации целят да насърчат връзките между хората и техните организации, подобряване на местната среда. За да има полза от иновация като ВОМР, екипът на МИГ трябва да съблюдава за непрекъснатото спазване на основните принципи на подхода – териториален, отдолу нагоре, основан на публично-частни партньорства и застъпване на ползите за всички заинтересовани страни, работа в мрежи и сътрудничество, като тези принципи трябва да присъстват не само в Стратегията, но и в етапите на нейното прилагане.

На второ място, в Стратегията е създадена „допълнителна иновативна мярка по ПРСР – 7.02. „Стимулиране на местното развитие и активността на територията на МИГ чрез популяризиране на културно-историческото материално и нематериално наследство и спорта“, която предоставя възможност за нови за територията на МИГ комбинирани форми за използване на културните и природните ресурси, както и валоризирането им в нови форми на туризъм“. Тук отново става дума за социални иновации, но вече комбинирани с пазарните механизми, като от конкретните проекти зависи кое от двете ще има преимущество – технологичните или културните иновации. В критериите за оценка по тази мярка е записано, че „дейностите по проекта, свързани с иновативен подход по опазване на културното наследство (материално/нематериално)“ носят 20 точки. Раз-

бира се трябва много да се внимава с определението за иновация, тъй като както ще стане дума, проектите с иновации са от най-оспорваните при разглеждане в ДФЗ.

На трето място, допълнителни точки за иновации са разписани и в критериите за оценка по подмерките 4.1 и 4.2 за материални инвестиции. По подмярка 4.1 по 10 точки се дават на „проект, свързан с инвестиции за повишаване на енергийната ефективност и/или иновации в стопанствата“, по подмярка 4.2 допълнителни 10 точки се присъждат за „въвеждане на нови за територията практика, и/или услуга и/или продукт - над 30 % от допустимите инвестиционни разходи по проекта са свързани с иновации в предприятието“.

Макар че не е отбелязано изрично в Стратегията за ВОМР, принос към иновационния потенциал на територията има и включената подмярка 1.3 „Краткосрочен обмен на опит в управлението на земеделски и горски стопанства и посещения на земеделски и горски стопанства“. Абсолютно всички дейности по Мярка 1 от ПРСР „Трансфер на знания и действия по осведомяване“ са свързани с Цел 1 от Регламент 1305/2013 за ЕЗФРСР за „Насърчаване на трансфера на знания и иновациите в селското стопанство, горското стопанство и селските райони“, съответно с Приоритетна област 1 от ПРСР: Стимулиране на трансфера на знания и иновациите в областта на селското и горското стопанство и селските райони с акцент върху следните области и по-специално Подприоритет 1А: стимулиране на иновациите, сътрудничеството и развитието на базата от знания в селските райони и Подприоритет 1В: поощряване на ученето през целия живот и професионалното обучение в секторите на селското и горското стопанство. Това трябва да се има предвид при попълването на Приложение 13 „Формуляр за мониторинг“ от Наредба 22/2015 г. при одобрение на проектите по тази мярка.

Беше отбелязано, че по отношение на иновациите, още от миналия Програмен период, продължаващо и в този, има известен проблем с доказването на иновацията по различните проекти. От кандидатите по инвестиционните мерки се изискват документи за патент, полезен модел, лицензия, които се вадят от Патентното ведомство, ако са български, но в много случаи не е ясно кой може да издава документи, ако са иновации от чужбина, които не са лицензирани у нас.

При използване на критерия за иновация, в изискуемите документи по подмярка 4.2 в Наредба 20/2015 г. е включено „Удостоверение за ползван патент и/или удостоверение за полезен модел или внедряване на инвестиции, изпълнени по чл. 35 от Регламент

1305/2013, издадено в рамките на четири години преди датата на подаване на проектно-то предложение“ или „Лицензионен договор, вписан в Патентното ведомство, или друг документ, удостоверяващ правото на ползване на патент от бенефициента на помощта, за срок не по-малък от 5 години от датата на подписване на договора с РА“.

В Наредба 9/2015 г. за прилагане на подмярка 4.1 се изисква „Удостоверение за ползван патент и/или удостоверение за полезен модел или внедряване на инвестиции, изпълнени по чл. 35 от Регламент 1305/2013“, както и „Копие на патент, издаден от Патентното ведомство, който е предмет на закупуване от ползвателя на помощта“ или „Лицензионен договор, вписан в Патентното ведомство, или друг документ, удостоверяващ правото на ползване на патент от ползвателя на помощта, за срок не по-малък от 9 години от датата на сключване на договора за предоставяне на финансовата помощ, с описани финансови условия“, или „Договор за отстъпване на ноу-хау.“

Повечето търговци на модерна земеделска техника имат представителства, които са лицензирани у нас, технологичните гиганти също. Патенти имат и научноизследователските организации, особено що се отнася до регистрацията на нови сортове растения или породи животни. Проблемът възниква, когато по проект отделно стопанство или предприятие по частен път създаде собствени връзки с търговска или научна организация от чужбина (например САЩ, Австралия), която не е лицензирана по нашата система и иска да въведе иновация или ноу-хау директно оттам. В много от случаите такива проекти се оценяват субективно или представените документи не се признават. Това се отнася и за някои видове културни и социални иновации, които са авторски за съответния проект и които няма как да представят патент или лицензия. По тази причина точките за иновации често остават неизползвани от бенефициентите, въпреки че много от кандидатите въвеждат именно иновативни продукти, технологии и практики. Препоръка към екипа на МИГ в случая е да се проверяват внимателно документите, доказващи иновацията и в случай на нужда да се задават въпроси към управляващия орган.

Същият проблем съществува и при проекти по ОПИК. Там кандидатите трябва да доказват, че иновацията представлява новост на световния/европейския пазар или само на националния пазар, както и че превъзхожда анализирания алтернативни, тоест конкурентни, решения чрез сложен сравнителен анализ на пазара. Това е и един от проблемите на националната иновационна система, която механично разделя технологичните постижения в различните области и сектори, дава превес на цифровите решения (в мно-

го случаи предимно ИКТ се приема за иновация), за сметка на научните открития и социалните иновации. Това е възпиращ фактор за иновационния потенциал на цялата икономика, както ще стане ясно в следващата глава.

5. Фактори, които определят иновационния потенциал на МИГ

Иновационният потенциал на предприятието или съвкупността от предприятия на дадена територия се определя от разнообразни вътрешни и външни фактори. Трябва да се прави разлика между **иновационен потенциал** и **иновационна активност**. Иновационната активност е налице, когато компанията вече е въвела или планира да въведе иновации. Иновационната активност зависи от иновационния потенциал, но има фирми, които имат висок потенциал за иновации и въпреки това не ги въвеждат по някаква причина (например поради изчерпване на финансовите средства, провалени договори с доставчици и др.). И обратно – иновационната активност на някои от предприятията на определена територия повишава иновационния потенциал на останалите. Въвеждането на иновация от отделните фирми е стимул за обмяна на опит и повишаване на информираността – предприятията от същия бранш виждат ползите от нововъведенията на практика и отблизо и стават по-склонни и те самите да въвеждат иновации. Иновационният потенциал се измерва чрез желанието и способността на бизнеса да създава и внедрява ново знание и модерни технологии, като ги превръща в уникални предимства с цел подобряване на конкурентните си позиции на вътрешните и международните пазари. Иновационен потенциал – това е **способността на една фирма да приложи иновация и да извлече от нея пазарно предимство**.

Факторите, които влияят върху иновационния потенциал са **вътрешни** за самото предприятие или **външни**, които се определят от средата. Част от тях са благоприятни за иновационния потенциал и могат да го превърнат в иновационна активност, други ограничават въвеждането на иновации. Някои фактори продължават да действат и при вече съществуваща иновационна активност на дадена територия, като я подпомагат или й пречат. Определянето на факторите е сложно взаимодействие между различни обстоятелства – макро и микро икономическата среда, общата информационна и комуникационна инфраструктура, капацитет на човешкия капитал и нивото на предприемачество на дадена територия, качествата на самия предприемач, структура на предприятието или стопанството.

5.1. Вътрешни за предприятието фактори за иновационен потенциал

Основен субект на иновациите е предприятието, независимо от общата икономическа среда. Именно фирмата сама по себе си поема риска да направи инвестиция и да мобилизира своя интелектуален, физически и социален капитал за въвеждането на някаква иновация, от която ще извлече или няма да извлече пазарна полза. Иновационният потенциал на отделното предприятие се дефинира като степен на готовност да се изпълнят някакви иновационни цели. Тази готовност зависи от обективни предпоставки: бранш, сектор, големина, възраст, технологично ниво, финанси, човешки ресурси, както и субективни: управленски капацитет, фирмена култура, знания.

Размерът на предприятията е сред най-важните фактори, които оказват влияние върху потенциала и способността за осъществяване на иновационна дейност. Както показват данните от развитието досега, сред най-големите иноватори са малките и много големите предприятия, като това не е абсолютно и се определя и от други предпоставки, най-вече от общата иновационна среда и секторната характеристика. Смята се, че по принцип иновационният потенциал нараства с големината на предприятието. Естествено, големите предприятия разполагат с по-добра ресурсна обезпеченост, повече финанси и капитал, възможност за купуване на патенти и лицензи, наличие на голям брой квалифициран персонал и на съвременна техника, в резултат на което в тях се създават иновации с висока добавена стойност. МСП обаче понякога са по-иновативни от големите, защото имат по-гъвкава структура, къс производствен цикъл, по-висока мотивация на персонала, осигуряват по-висока производителност на труда и нови работни места.

Счита се, че микропредприятията са с най-ниска иновационна активност и потенциал. На първо място те са предимно в сферата на търговията и битовите услуги – нискотехнологични сектори, – на второ, при определяне на своите приоритети собствениците им поставят на преден план оцеляването чрез запазване на завоювани пазарни позиции с помощта на вече утвърдени продукти. Рядко някой рискува да излезе на непознат пазар или с нови стоки. Високата международна конкуренция и наличието на твърде много неизвестни изключително затрудняват микробизнеса в желанието му да въвежда иновации. На трето място са изключително ограничените им финансови ресурси.

Анализ на МЗХГ от 2017 г. за основните показатели на селското стопанство и готовността за въвеждане на иновации в малкия бизнес показва, че най-малките земеделски

производители считат инвестицията в иновация за много рискована. Според МЗХГ, към момента най-иновативни в България са средните стопанства с от 5000 до 10 000 декара земя и средни обеми на продукцията. Причината е, че малките стопани не могат да си позволят внедряването на нови технологии, а управителите на много големите стопанства все още залагат на големите обороти за обема за печалбата си.

В кой **сектор на икономиката** се развива предприятието също е важно по няколко причини: има браншове, които по принцип са високо- или нискотехнологични; за някои сектори финансирането на иновации е приоритетно; в не всички сектори съществуват развити мрежи за обмен на информация и подпомагане между бизнеса. Например, производството на лекарства и медицината са високотехнологични отрасли и в тях иновационната активност е голяма, друг пример е туризмът, който работи в среда на силна конкуренция и е принуден да въвежда иновации непрекъснато, независимо от желанието на отделния собственик. Земеделието и производството на храни у нас са определени като нискотехнологичен сектор, но това се променя и целта е в следващия Програмен период е да премине към високотехнологичните. Но все пак в Доклада за състоянието на земеделието (Анализ на ПРСР, 2020 г.) се установява, че и досега в селското стопанство инвестициите в нови продукти и технологии са ниски, а стопанствата като цяло са недостатъчно информирани и заинтересовани да въвеждат иновации. Освен това, въпреки създадените организации на производители, браншовите организации и службите за съвети в земеделието, все още българските фермери нямат достъп до достатъчно информация и готовите постижения на науката. Повечето от внедряваните иновации в страната са „внос“ от чужбина, поради липса на ефективни решения в родните институти и университети за съвременните потребности и условия на българските стопанства. Положително за предприятията от земеделския и преработвателния бранш е достъпът до финансиране на иновации по мерките от ПРСР. Все още обаче принадлежността на предприятията към земеделския сектор остава фактор за нисък иновационен потенциал, особено за малките производители.

Нивото и възрастта на **сградите, оборудването и машините** е друг вътрешен фактор за иновационния потенциал на едно предприятие. Потенциалът е по-висок когато машините и оборудването са нови и намалява с остаряването им. Идеята е, че ако фирмата вече е направила технологично обновление, има възможност да надгражда дейността си с иновации. У нас инвестициите за заместване на износено оборудване продължават да са почти една трета от всички инвестиции – 29,8% за 2019 г. (НСИ). За съжаление, в

България липсва обобщена статистическа информация за типовете инвестиции и степента на внедряване на иновации в селското стопанство. За нивото на обновяване на оборудването може да се съди донякъде по видовете ДМА и по изпълнените проекти по ПРСР. И в двата програмни периода най-много инвестиции се правят за модернизация на стопанствата по мярката за „Инвестиции в материални активи“, като средствата са насочени предимно към закупуване на нови машини, техника и оборудване. В последно време намаляват средствата за закупуване на земя и сгради, което е сигнал, че вниманието се насочва повече към внедряване на модерните технологии и иновациите. Нивото на техниката и оборудването в малките стопанства като общо остава на средно до лошо ниво, както показват и резултатите от анкетата по-нататък.

Финансовият капацитет на предприятието е следващ фактор, който определя нивото на иновационния му потенциал. Тук става дума за състоянието на вътрешните финанси, размера на печалбата и разпределението ѝ. По данни на НСИ през 2019 г. едва 43,8% от предприятията у нас планират инвестиции заради очаквана печалба. Колкото по-ниски са приходите в едно предприятие, естествено толкова по-нисък е и потенциалът за въвеждане на иновации. Ако се мисли само за възпроизводство на дейността и оцеляване на пазара, няма и как да се отделят пари за иновативна техника или нов продукт. Според национално изследване на Селскостопанската академия сред земеделските производители (2019 г.), като основен фактор демотивиращ иновациите е посочена липса на необходимите собствени финансови средства от 50,9% от анкетираните. Въпреки достъпът до БПФ по европроекти, средствата за съфинансиране продължават да са проблем.

Фактор, който се пренебрегва, а всъщност е от огромна важност, е личността и капацитетът на **собственика на предприятието**. Иновативността предполага наличие на определени интелектуални способности, образование, творческа нагласа, предприемаческа инициативност, готовност за поемане на рискове, склонност към социална, географска и професионална мобилност. Важни са управленските умения, организационният талант и дисциплината при спазване на срокове и контролиране на разходи. Образователната степен на собствениците има най-значително влияние върху потенциалната ориентираност към иновациите в земеделието. Според изследването на ССА, от стопаните с висше земеделско образование 13,3% са с много висока степен на иновационна активност, а 63,3% са със средна към висока активност. При тези с висше неземеделско съотношението е подобно – 10% с висока и 52% със средна към висока. От анкетираните

те със средно образование 62% са с ниска иновационна активност. С по-висока иновационна активност са по-младите земеделски стопани и мъжете.

Вътрешнофирмените ресурси са следващ фактор, който определя потенциала и активността на предприятието по отношението на иновациите. Тук влизат човешките ресурси и придобитите от тях квалификация, опит и умения, образователният им статус; информационните ресурси – достъп до информация и знание, наличие на интернет, библиотеки, развойни отдели, лаборатории; научни ресурси – дали предприятието реализира съвместни дейности с образователни институции, включващи стажантски програми, обучения, професионално консултиране, дали се ползват научни разработки в дейността и др.

Не без значение за иновационния потенциал е и **пазарното поведение и ориентация** на предприятието. Търговските дружества проявяват най-голяма заинтересованост към внедряването на иновации. С най-ниска активност се отличават едноличните търговци и физическите лица. По данни на МЗХГ за сключените договори до края на 2018 г. , въпреки че преобладаваща част от земеделските стопанства в страната са физически лица, по мерките на ПРСР юридическите лица имат най-голям относителен дял с 921 сключени договори и размер на финансовата помощ от 315,86 млн. евро. Броят завършени проекти към същата дата е в полза на физическите лица – 160, но като обем на изплатената финансова помощ превес получават юридическите лица с изплатени средства в размер на 35,68 млн. евро, при общо 12,40 млн. евро за физическите лица. Тези данни са потвърждение на малкия обем инвестиции, които предприемат физическите лица-земеделски стопани и по-краткото време за тяхното изпълнение. Има значение и доколко широка е пазарната ориентация, тъй като въвеждането на иновацията не е самоцел. Всяко предприятие се стреми да трансформира производствени ресурси в стоки или услуги, които да се реализират на определени пазари. Следователно, колкото по-ограничени пазари има фирмата, толкова по-малък е и нейният иновационен потенциал.

5.2. Външни фактори за иновационния потенциал

На първо място това е **националната иновационна система (среда)**. Когато тя е благоприятна за предприемачеството и въвеждането на иновации, това става по-лесно и за определена териториална система, каквато е тази на МИГ, както и за всяко отделно предприятие. От степента на иновативност на националната икономика зависи и конку-

рентоспособността на отделните предприятия. Икономическото развитие на една държава или регион е строго обвързано с иновационния процес. И обратно, колкото по-слаба икономически е държавата, толкова по-малко иновации има. Иновационната среда се определя от държавната политика – наличието на стратегия за иновации, цели и приоритети, сектори, планирани средства за подпомагане. Държавата създава условия и за правенето на бизнес, данъчна политика, административна тежест и компетентност. Образованието и изграждането на комуникационна инфраструктура също са приоритет на държавния бюджет. Извън институциите, иновационната активност на бизнеса и иновационното търсене на населението заедно с факторите, които ги предопределят, създават иновационния потенциал на икономиката – има ли търсене и предлагане на иновации, има ли фирми, които да продават иновационни продукти и услуги. Съвкупният иновационен продукт, или иновативността на националната икономика, се изразява в новосъздадените продукти и услуги, разработените нови технологии и постигнатите нови научни резултати в страната за една година.

Регионалната иновационна система (среда) също е от особена важност. На ниво ЕС се развиват и сравняват по показатели регионите (NUTS-2), освен отделните държави. В рамките на една страна регионите може да имат различно ниво на икономика и иновационна активност. Това се вижда ясно у нас, където един регион (Югозападен) изпреварва всички останали и е на средноевропейско равнище, за сметка на останалите, които са много под средните стойности, което най-вече важи и за Северозападния регион, в който е разположена и територията на МИГ. В България Иновационната Стратегия за интелигентна специализация, противно на идеята на ЕК да издигне в приоритет регионалните конкурентни предимства, се разработва на национално равнище. Тя не позволява в достатъчна степен да се идентифицират източниците на конкурентен растеж, специфични за отделните райони и общности на страната, които да позволят изработването на специфичен набор от мерки, насочени към тяхното развитие. Проблемът у нас е и от структурно естество – регионите са разделени така, че изкривяват реалната ситуация - например в общини с по-многобройно население и висока производителност БВП на човек е по-нисък от този в рядко населените общини с по-малко произведена продукция. Специално за северните общини, тези които са край поречието на Дунав и имат сходни проблеми и потенциал, изкуствено са обединени в един регион с общини от вътрешността на страната, които са със съвсем различна специфика.

Следващ важен фактор за определяне на иновационния потенциал на предприятията на дадена територия е осигуреният **достъп на МСП до външно за тях финансиране** за инвестиции, въвеждащи иновации. Това финансиране у нас става единствено по линия на оперативните програми, като поради неинформираност и слаба регионална политика не се използват други финансови инструменти, като например трите фонда към програма JESSICA за намаляване на регионалните дисбаланси, възможностите на фонда за научни изследвания, както и директното финансиране на иновации чрез фондовете на рамковата програма „Хоризонт 2020“. Споменат беше и проблемът с липсата на средства за съфинансиране по проектите, тъй като МСП и малките земеделски производители все по-трудно получават кредити. За 2018 г. едва над 16% от българските МСП са имали достъп до публична финансова помощ, включително гаранции. Благоприятният фактор на осигурени по линия на ЕС огромни суми за подпомагане на МСП за иновациите, всъщност е ограничен за страната ни поради бюрокрация, липса на информираност, закъсняло и лошо планиране и одобрение на програмите на централно ниво, незаинтересованост и липса на капацитет на местно ниво. Това се отразява и на прилагането на ВОМР в частта за иновациите, тъй като стратегиите са одобрени със закъснение, мерките се отварят също със закъснение и има опасност от непълно усвояване на средствата за иновации и неизпълнение на проекти. Достъпът до финансиране е фактор от ключова значимост, защото от него се определя нивото на иновативност на всички МСП и е индиректен показател за иновационния капацитет на националната икономика.

Следващ фактор, който определя нивото на иновационен потенциал е **нивото на предприемаческа активност и средата за правене на бизнес**. Както ще стане ясно от описанието на националната иновационна система, в България средата за правене на бизнес е на средноевропейско равнище, но предприемаческата активност е на дъното. Предприемаческата активност у нас се наблюдава най-вече в области с ниска добавена стойност и ниско ниво на иновации, като предпочитан сектор остава търговията. Това не означава, че нямаме предприемачи в технологичния сектор, но почти половината от тях (49,3%) работят в сферата на търговията и услугите. Според данните на МЗХГ от преброяването на земеделските стопанства през 2016 г. 87% от регистрираните земеделски производители в страната са физически лица, тоест не са предприемачи и не управляват предприятия. Това е възпиращ фактор за иновациите в селските райони. Ниското ниво на предприемачество се дължи както на исторически причини, така и на

липсата на фокус върху обучението по предприемачество. Трябва да се знае, че предприемачеството е основен двигател на икономическия растеж, вкл. повишаване на конкурентоспособността на цялата икономика или на дадена територия. Насърчаването на предприемачеството е свързано с политики и мерки, стимулиращи иновативните процеси и продукти. От друга страна, развитието на научните изследвания и внедряването на получените резултати чрез иновациите създават нови и нови области за разгръщане на предприемачески умения. Успешните предприемачески стратегии в земеделието, прилагайки иновативни подходи, добавят стойност в нови дейности и допринасят за устойчивото развитие.

В тази връзка фактор, който определя иновационния потенциал е и **образователният статус на населението** на дадена територия, както и съществуващите образователни институции, особено в сферата на висшето образование и науката. Купуването и въвеждането на свръхмодерни технологии там, където липсва знанието и умението те да бъдат използвани, гарантира само по-големи разходи и загуби, но не и по-добри резултати. В Доклада на ЕК за България през 2019 г. се казва, че страната ни не инвестира достатъчно средства в образованието, особено в предучилищното и началното образование – две области, които са от решаващо значение за създаването възможности и ранни умения за развитие. Качеството на образованието е под средноевропейското, а процентът на преждевременно напусналите училище все още е висок, което има отрицателни последици за бъдещата пригодност за заетост и резултатите на пазара на труда. Приложимостта на професионалното образование и обучение за пазара на труда и наличието на дуално професионално образование и обучение продължават да бъдат недостатъчни. Нарастващият недостиг на умения в България изисква значителни бъдещи инвестиции. Пригодността за заетост на младите хора може да се повиши, ако бъдат подобрени качеството и ефективността на стажовете и чиракуването. Освен това, участието в мерки за повишаване на квалификацията и преквалификация сред възрастното население е много слабо. Въпреки предприетите мерки за насърчаване на развитието на цифровите умения, в България равнището на основните цифрови умения остава сред най-ниските в ЕС (29 % от физическите лица притежават основни цифрови умения в сравнение със средно 57 % за ЕС).

Достъпът до интернет и използването на ИКТ са следващ ключов фактор за определяне нивото на иновативност в МСП на дадена територия. България има напредък в изграждането на комуникационната инфраструктура, като достъп до интернет имат над

90% от всички предприятия. Наличието на развит ИКТ сектор пък осигурява предлагането на иновативни продукти и услуги и дава възможности за растеж и на останалите сектори. Използването на ИКТ обаче не е само наличието на уебсайт, електронен подпис, компютърно счетоводство или продажби онлайн. Все повече обменът на знания става интерактивен и е условие, без което предприятията не могат да се развиват. Т.нар. системни иновации включват виртуални мрежи между земеделски стопани, консултантите, НПО, научни работници, администрация и обемът данни не може да бъде набавен по друг път. Интерактивният модел разчита главно на сътрудничество, обмяна на опит и създаване на идеи чрез взаимодействие между участниците. Това е и една от идеите на Европейското партньорство за иновации (ЕПИ), която ще бъде подпомагана активно и в следващия Програмен период. Освен това, във връзка с цифровизацията, все повече ще се залага на аналитични данни, генерирани по софтуерен път и облачни технологии. У нас информираността относно базираните на данни решения в земеделието е много ниска, въпреки че те вече се използват в доста стопанства.

Именно във връзка с разпространението и обмяната на знания е и факторът наличие на дадена територия на **мрежи и трансферни организации** за иновациите. Все по-голямо значение се отдава на връзката между бизнеса и изследователските и обучителни центрове, прилагането на клъстерния подход и ролята на местните иновационни системи. Сътрудничеството с държавни органи и местното самоуправление, които често са приемани от бизнеса като опоненти, вече трябва да е в търсене на обща цел и правене на компромиси, обединени в общ процес на планиране, в който различните цели на различните заинтересовани страни да се изпълняват от всички чрез поделяне на отговорности. В Доклада на ЕК е установено, че сътрудничеството между науката и бизнеса у нас продължава да бъде много ограничено и недостигът на човешки капитал в системата на научноизследователската и развойна дейност буди сериозно безпокойство. Клъстерите и техният потенциал в България са недоразвити, тъй като често не достигат нужната критична маса. Частните инвестиции в научноизследователска и развойна дейност са монопол на големи мултинационални дружества и са концентрирани в региона на столицата, липсват достатъчно трансферни и обучителни организации извън държавните.

Става ясно, че иновационният потенциал на дадена територия може да бъде измерен чрез вътрешните за предприятията и външните за средата фактори. Идентифицираните фактори са структура на предприятието или стопанството (тип, размер, финанси), както

и характеристика на фермерите и предприемачите (възраст, образование, пол, рисково поведение и индивидуалност), обществената и финансова среда (ИКТ услуги, информация, политическа среда, институционална подкрепа), наличие или отсъствие на предприятия с иновационна активност на територията, на мрежи и организации за трансфер за знания, нагласи на местното население. Всички тези фактори ще бъдат разглеждани поотделно за територията на МИГ по-нататък в анализа.

6. Национална иновационна система (среда)

Според **Глобалния иновационен индекс за 2019 г.** България има средна позиция като заема 40-то място сред 129 държави. Това са три позиции надолу в сравнение с предходната година. Напредък има по отношение на инфраструктурата (+7%), непроменено остава състоянието „Институции” и „Пазарна среда”. По останалите четири критерия, които са пряко свързани с иновационния потенциал на националната икономика, страната ни регистрира спад, който е най-значителен при резултатите от иновационната активност „Креативност” (-13,8%) и „Знание и технологични резултати” (-13%). Намаляние, макар и минимално, е налице и в област „Бизнес среда” (-2,6%) и „Човешки капитал и изследователска дейност” (-1%). По последните показатели сме на 45-о място в общата класация и 26-о място в рамките на ЕС, като изпреварваме Хърватия и Румъния. По първите показатели – 38-о място на България в общата класация и 23-о в рамките на ЕС, като след нас остават Литва, Полша, Хърватия, Румъния и Гърция.

Вътре в рамките на ЕС основната цел на **Стратегията „Европа 2020“** е делът на разходите за научно изследователска и развойна дейност (НИРД) да достигне до 3% от БВП на държавите членки. През 2019 г. до тази цел се доближават само от Дания, Германия, Австрия и Швеция. В българските стратегически документи целта е по-скромна – разходите за НИРД да са 1,5% от БВП, но постигнатият досега процент е наполовина – 0,75%. Стратегическата цел, заложена в ИСИС, е до 2020 г. България да премине от групата на „плахите иноватори“ в групата на „умерените иноватори“.

Страната ни не съумява да изпълни целите си. В последното издание на **Европейското иновационно табло през 2019 г.** България се нарежда на предпоследно място в рамките на ЕС-28 с иновационен индекс 0,235, като след нас е само Румъния с индекс 0,165. Над два пъти по-висок е средният индекс за Общността (0,525), докато индексът за иновационния лидер Швеция (0,713) е три пъти над резултата у нас.

Причините за това са от обективен и субективен характер. **На първо място ниска стартова позиция** спрямо старите държави членки – неефективност и висока енергийна ресурсоемкост на производството, липса на нови технологии и достатъчно финанси, недостатъчна предприемаческа активност и секторна структура на икономиката, която значително се различава от структурата в страните от ЕС. България се придвижва напред по много показатели, но не може да догони развитите икономики. Например, добавената стойност на МСП от иновации за 10 години у нас има ръст 45,3%, като по този показател, страната ни се нарежда на трето място след Малта и Люксембург при средно равнище 14,3% за ЕС. В същото време България е предпоследна в ЕС по иновационно представяне и по дял на МСП, реализирали на пазара нови продукти или услуги и процент от МСП, развиваща собствена иновационна дейност – 13,8%, което е повече от два пъти под средното за ЕС.

На второ място причина за изоставането е **провежданата държавна политика** по отношение на връзките между научните институции и бизнеса, като създадената ИСИС 2014-2020 г. има за цел да разреши именно този проблем. Прилагането на Стратегията обаче според експертите има много недостатъци: управлението на европейските структурни и инвестиционни фондове за интелигентна специализация са съсредоточени на национално ниво с ограничено участие на местните власти, като няма връзка и между отделните фондове (например между ОПИК и ПРСР); тематичните цели са формулирани с недостатъчно участие на съответните заинтересовани страни (най-вече слабо участие на бизнеса); връзките между структурните фондове и приоритетите на интелигентната специализация често са чисто формални, без да отразяват потенциалното въздействие върху иновативното развитие на отделните региони и по-малките територии. Финансирането на иновации у нас е предимно по линия на оперативните програми, които би трябвало да имат само допълващ, а не заместващ характер спрямо вътрешните публични и частни ресурси. Няма финансови и данъчни стимули за иновационна дейност, липсва наблюдение и оценка на ефективността и въздействието на предприетите мерки.

На трето място, слабите резултати се дължат и на **несъвършеното събиране на данни**. Въпреки изискването за годишен преглед и мониторинг на прилагането на ИСИС, единственият доклад за това е изготвен през 2017 г., като съдържа само изпълнението на дейности, финансирани от националния бюджет и европейските програми. Не са включени частните инвестиции, които са преобладаващи, особено за НИРД и ИКТ. Освен това, иновационната активност в някои сектори може да бъде измерена обективно –

брой предприятия с интернет и ИКТ, брой регистрирани патенти и марки, размер на средствата за иновации, усвоени по проекти. Съществуват обаче множество иновативни български предприятия, които все повече разчитат на собствени средства за иновациите и ги въвеждат чрез директни контакти с партньори от бизнеса и без посредничеството на администрацията. Голяма част от тях не подават данни на НСИ за иновационната си активност, така че представителите на тази група трудно се идентифицират в отчетите. Ограничената информация се предава на европейско равнище и става основа за негативните сравнителни резултати на страната в изследванията на иновационния потенциал. Включването на иновативните предприятия в статистиката вероятно ще повиши иновационния индекс на националната икономика, за това обаче са необходими нормативни усилия и промени.

Според последното издание на Европейското иновационно табло 2019 г., България има **напредък в няколко области**: навлизане на ширококолов интернет, развитие на ИКТ сектора, придобили научна степен „доктор“, заявки за дизайн и патенти. **Изоставаме** много в: разходите за НИРД, МСП с иновации, научните постижения, образователната система, предприемаческата активност и среда за правене на бизнес.

Навлизането на **ширококолов интернет** бележи ръст и достига 78% от средното равнище на ЕС. Показателят отразява броя на предприятията със сключен договор за максимална скорост на сваляне на данни и съгласно методологията на Европейското иновационно табло, се разглежда като израз на дигиталния потенциал на бизнеса и фактор за пълноценно използване на ИКТ в процеса на създаване на продукти и услуги. Предприятията, които имат достъп до интернет у нас са 93,7% от всички предприятия, което е и средното европейско равнище. Фирмите със собствен уебсайт са 50,7%, тези, които използват електронни фактура, са 47,8%. Тези, които ползват облачни услуги, са едва 8,3%. Предприятия, които извършват продажби онлайн са 10,9% от всички предприятия. Предприятията, които използват система за управление на ресурсите са 23,4%, предприятия с автоматизирано свързани бизнес процеси с клиенти и доставчици – 17,3%, предприятия, които използват софтуерни приложения за управление на информацията, – 17,2%. Както се вижда, освен достъпът до интернет, всички останали показатели са много ниски.

Българският ИКТ сектор отбелязва стабилен ръст през последните години и тази тенденция се запазва и през 2018, когато секторът създава 4,4% от приходите и 4,6% от

заетостта в българската икономика. ИКТ секторът е генерирал 7,4 млрд. евро приходи и е осигурил повече от 127 хил. висококвалифицирани работни места. Това представлява ръст от 204% в приходите и 226% в заетостта в сравнение с 2010 г., което е много повече от ръста на цялата икономика за същия период – съответно 178% и 145%. Добавената стойност, която секторът произвежда, изчислена на един зает, нараства със 101%. За целия период най-бързо растящите подсектори в ИКТ, измерено през приходи, са „Компютърно програмиране и дейности в областта на ИТ“ и „Търговия на едро с компютърна и комуникационна техника“, като първият достига 2,9 млрд. евро, а вторият 1,5 млрд. евро. Растежът на втория сектор е предпоставка за утвърждаването на България като място за развитие на НИРД интензивни и иновационни технологии не само в софтуера, но и в хардуера. Пример за последното са увеличаващото се присъствие в страната на производствени бази и НИРД центрове на мултинационални лидери в автомобилната промишленост и най-вече микроелектроника и ИТ продукти за нея, както и развитието на автентични български компании в сферата на микроелектроника, комуникационна техника, сензори, индустриална автоматизация, роботика, оптични продукти. От географска гледна точка ИКТ секторът е изключително неравномерно разпръснат в страната със свръхконцентрация в област София-град, където се формират 87% от приходите, 80% от заетостта и 91% от добавената стойност за целия сектор. Извън София следващите най-добре развиващи се в сферата на ИКТ области са Пловдив, Варна, Бургас, Габрово, Русе, София-област (Ботевград), Стара Загора, Благоевград и Велико Търново. Това са и градовете, в които има университети и научно развойни институции, както и традиции в електрониката.

Изключително положителна тенденция, която обаче е трудно да се забележи в официалните финансови и статистически данни за ИКТ сектора, е зараждането на **НИРД интензивни и иновативни компании в областта на земеделието**. Една от водещите мултинационални компании „**Бош Софтуерни Иновации**“ вече има НИРД център в София, базиран на придобиването на част от немската фирма ПроСист, която разработва проекти в тази технологична област за глобалния бизнес от години. Друг пример е „**Про Дрон Сис**“ – автентична българска фирма, която разработва продукт подпомагащ прецизното земеделие, базиран на интернет и изкуствен интелект. Чрез използване на дронове за обследване и анализ на характеристики на почвите и вегетацията на растенията, фирмата предлага изготвяне на технологична карта за променлива норма за подхранване или превенция. Подобен е примерът и на иновативната новостартираща фир-

ма „Пауър Дрон“, която предлага въздушна инспекция на енергийна инфраструктура чрез автоматизирано разпознаване на снимки и изграждане на ГИС карта на електропроводи, подстанции и друга енергийна инфраструктура в труднодостъпни местности. **Bevine** свързва света на технологиите с този на лозарството. Идеята се реализира чрез разполагането на сензори в лозовите масиви за извличане на метеорологичните данни – температура и влажност – на въздуха и почвата, влажност на листата, количество на валежите, скорост и посока на вятъра. Данните се обработват и анализират и се показват на фермерите чрез мобилно приложение. **Ondo** е чисто българска технологична компания, която предоставя система за автоматизирано управление на капково напояване, прецизно торене, климат контрол и мониторинг за всички култури. Чрез системата земеделците постигат до 85% по-ниски разходи за вода. Системата може да предостави и до 50% по-ниски разходи за енергийни ресурси, благодарение на оптимизирана консумация на ток, дизел, газ и други, като е подходяща за оранжерии, полски култури, лозови масиви и овощни градини. **НИК** също е българската компания, която работи вече 18 години и предоставя решения за прецизно земеделие в областта на софтуер за агромениджмънт и интегрирани агрономски услуги. Компанията има и собствена академия, в която създава нови кадри в земеделието. Pollenity е мобилно приложение за пчелари, създадено през 2015 г., което извлича данни в реално време от кошерите, анализира ги чрез специален алгоритъм и изпраща информация на стопаните. Сензорните устройства са изцяло разработени в България и вече се използват от клиенти и пчелари на 5 континента. Всички високотехнологични разработки на гореспоменатите български и чужди фирми вече се използват и в доста от стопанствата у нас.

Друга област, в която България бележи напредък са **патентите и изобретенията, вкл. полезните модели и собствените марки**. През 2018 г. патентната активност в страната достига рекордни стойности – издадените патенти на български изобретатели възлизат на 171 – равнище, което не е отчитано от 1999 г. Ръстът спрямо предходната година е над два пъти. След приемането на България в ЕС патентната активност на българските изобретатели остава стабилна на равнище от средно 430 заявки за патент на година, подадени както към Патентното ведомство, така и към патентни офиси извън страната. В момента действащите европейски патенти у нас са 12 308, българските – 794. Притежателите на патенти са от 72 държави от и извън ЕС. В същото време българските притежатели на патенти поддържат 705 активни патента в чужбина. Основната част от тях от над 54% са насочени към пазара на САЩ. С далеч по-малък приоритет на второ мяс-

то се нарежда Швейцария (5%), следвана от Франция и Китай (по 3%). Налице е нарастващ интерес от страна на заявителите и към т.нар. „малки изобретения“. Броят на заявките за полезни модели отбелязва ръст от близо 80% спрямо базовата 2008 г. Най-висока е активността по отношение на търговските марки. С най-голям ръст са заявките за промишлен дизайн, чийто брой през 2017 г. (17 816) е близо 5 пъти над броя през базовата 2008 г. В момента в страната има регистрирани полезни модели – 1102 броя, промишлен дизайн – 1930 броя, собствени марки – 5283, действащи сертификати за нови породи животни – 83, за нови сортове растения – 323. Това се изтъква като конкурентно предимство по отношение на иновационния ни индекс в ЕС.

Както вече беше казано, България изостава от поставените цели за **разходи за НИРД**. Общите разходи през 2019 г. са 828 904 млн. лв., от които на бизнеса са 596 083 млн. лв. Бизнесът е основният институционален сектор в рамките на националната иновационна система, който продължава да увеличава разходите за научноизследователска и иновационна дейност, като поема дял от 72%, а държавата – едва 28%. Над 88% от финансирането за НИРД с източник чужбина (вкл. и по оперативните фондове) се разпределя в посока предприятията. Бизнес секторът има водеща роля и за ръста на персонала, зает с НИРД - предприятията осигуряват повече работни места за изследователи в сравнение с държавния сектор и висшето образование, като делът на заетите в частния сектор достига 46%. Макар че разходите за НИРД нарастват, много голяма част от МСП продължават да са с ниска степен на иновативност поради различни причини – технологична изостаналост, неравномерно териториално разпределение, особено МСП в селските райони, недостатъчното сътрудничество между бизнеса, научните среди и висшите учебни заведения. България е предпоследна в ЕС по иновационно представяне и по дял на МСП, реализирали на пазара нови продукти или услуги. Налице е спад от 57% на разходите за иновационна дейност (различни от тези за НИРД), измерени като дял от оборота на предприятията. Обикновено те са насочени към закупуване на лицензи и права на интелектуална собственост и за технологично обновяване на производствения процес.

Данните за финансовите ресурси по цели, подцели и източници на финансиране показват, че през периода 2014-2020 г. за **иновационно развитие са отпуснати 1, 461 млрд. евро**. Досега по ОПИК са договорени 311,6 милиона евро за тематичните области на ИСИС. Друга сума от 295,1 млн. евро е предоставена чрез ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“. В началото на 2019 г. активираните финансови ресурси по

ИСИС представляват 52,6% от планирания бюджет. Най-сериозни постижения са направени при разпространението на ИКТ продукти (вече са разпределени 100% от планираните ресурси), следвани от областите „Качествени човешки ресурси“ (82,6%) и „Иновации за ефективност на ресурсите“ (53,2%). За ефективно сътрудничество в областта на науката и бизнеса, тоест мерки с най-голямо очаквано въздействие върху иновационната дейност, се разпределят под половината (48,4%) от планираните средства. Регионалните дисбаланси остават сериозни – проблем, чието решение може да бъде намекено чрез мерките за стимулиране на иновациите на МСП в селските райони. Досега няма систематизирани данни за напредъка по целите на ИСИС по мерките на другите оперативни програми, освен ОПИК и ОПНОИР.

Относително негативна е оценката за резултатите от функционирането на **научната система в България**, въпреки че по някои показатели се отбелязва напредък. Атрактивността на научната система е пет пъти под средната за ЕС. С ръст от 20% на годишна основа българските изследователски звена показват тенденция от последните 20 години на увеличаване на публикационната активност в базата данни SCOPUS. По критерия за международни научни публикации България е на 30% от средноевропейските стойности, по публикации с максимален брой цитирания – 23%. Публично-частните съвместни публикации са 20%, тоест една пета от средноевропейските. България е на 4-то място отзад напред със 123 публикации за 2019 г., след нас са Черна гора, Литва и Латвия. На първо място е Словакия с 404 публикации. У нас водещи са секторите физика и астрономия, инженери науки, медицина. В класацията са включени няколко университета и БАН. Традиционно структурите на БАН са фокусирани преди всичко върху фундаментални изследвания и в по-малка степен осъществяват приложна наука, ориентирана към конкретни иновативни резултати. Изключение прави Институтът по органична химия, при който съотношението между „чиста наука“ и иновации е почти три пъти в полза на иновациите. Това се осъзнава като пречка за развитие на иновациите, тъй като държавната изследователска дейност в голямата си част на практика няма връзка с бизнеса и не работи за целите на ИСИС. Одит на Сметната палата на Фонд „Научни изследвания“ през изминалата година установява, че фондът не е изпълнил основната си функция – развитие на науката в полза на икономиката.

Глобалният индекс на конкурентоспособността дава изключително ниски оценки и за **качеството на образованието** у нас, измерени чрез набора от знания и умения на завършващите ученици/студенти. Страната ни заема между 81 и 118 място при различни-

те образователни степени в общата класация на 140 държави. Единственият показател, по който се установява напредък е брой население с висше образование – 86% от средните европейски стойности. По показателя за учене през целия живот за възрастни достигаме едва 21% от европейските стойности и сме на 118 място, а по качество на професионалното образование на 99-то място. Затова не е изненадващо и 122-ото място по показателя за затруднения при намиране на персонал с необходимата квалификация.

По отношение на предприемачеството позициите за **правене а бизнес** (предприемаческа среда) и позициите за предприемаческа активност са различни. Според Индекса на националната предприемаческа среда (National Entrepreneurship Context Index, NECI) за 2019 г. България е на 36-о място сред 54 държави, включени в изданието на Глобалния мониторинг на предприемачеството (Global Entrepreneurship Monitor, GEM). Оценката от 4,66 от 10 възможни нарежда страната на 14-о място в ЕС-18 (преди Италия, Гърция, Чехия и Хърватия) и на 8-о място в групата на 14-те икономики със средни доходи, където сме единствената страна-членка на ЕС. Индексът е изчислен въз основа на 12 показателя, отразяващи различни аспекти на средата за правене на бизнес. С най-висока оценка за България е достъпът до физическа инфраструктура при недискриминационна спрямо малкия бизнес цена – равнище от 4,07, което е малко над средното за 18-те страни членки на ЕС, включени в изследването. Традиционно сравнително по-добри са условията в страната и по показателите за данъчна тежест, достъп до пазари, търговска инфраструктура. Ниски оценки имаме по отношение на обучение по предприемачество както на етапите на началното и средното образование (1,79, което е най-ниската оценка за страната между всички 12 показателя на Глобалния мониторинг на предприемачеството), така и в рамките на висшето образование и инициативите за професионално и дуално обучение (2,44 и едно от последните места в ЕС-18).

Ниска е оценката и за **предприемаческа активност**. Българите на възраст между 18 и 64 години са на 47-о място (от 49) при разпознаването на възможности за започване на бизнес, на 42-о място според персоналната самооценка като потенциални предприемачи и на 47-о място по предприемачески намерения (едва 3,9% демонстрират подобно желание). Трябва да се каже, че това е един от големите проблеми на земеделието в селските райони – в голямата си част дребните фермери не приемат дейността си като бизнес, не желаят да регистрират фирма, да водят счетоводство и да преговарят с клиенти. Това е възпиращ фактор за въвеждането на иновации, вкл. и със средства по оперативните програми, повечето от които не финансират физически лица.

На относително ниско равнище у нас е и въздействието на предприемаческата активност по отношение на трите основни аспекта на устойчивото развитие. Само 15% от фирмите заявяват, че предложените от тях продукти и услуги са уникални и са носители на нови за пазара характеристики, два пъти по-нисък (7,4%) е дялът на тези, които изразяват готовност да продават продукцията си на международните пазари. България е в дъното на европейската класация и по дял на МСП с предприети мерки за подобряване на ресурсната ефективност и опазване на околната среда. По отношение на социалното въздействие – над 72% от предприемачите не предвиждат разкриването на нови работни места в рамките на петгодишна перспектива, като по този показател страната ни се нарежда на незавидното 4-о място в GEM-класацията – едва 2,5% са тези, които разчитат на разширяване на дейността и оттук на възможност за наемане на шест и повече нови служители.

Както се вижда, националната иновационна система съдържа както **положителни, така и отрицателни фактори**, които влияят върху иновационния потенциал на по-малките територии, каквато е и тази на МИГ. Сред благоприятните фактори най-важна е възможността за финансиране на проекти с иновации по различни оперативни програми, включително мерките на ПРСР, както и наличието на подход за многофондово финансиране чрез ВОМР. Благоприятно е и развитието на комуникационната структура в страната, тъй като достъпът до интернет все повече се превръща в условие, без което не може при правенето на бизнес, а цифровите технологии в земеделието изместват традиционните иновации и все повече разчитат на облачни данни. Много добър сигнал за иновациите в селското стопанство у нас е наличието на чисто български ИКТ фирми, насочени именно към този сектор, както и многобройните регистрирани патенти, вкл. и европейски, до които има лесен достъп в Патентното ведомство (за проекти с иновации се изисква удостоверение или лиценз от ведомството).

Сред неблагоприятните фактори, особено за МСП в селските райони могат да се посочат технологичната им изостаналост, затруднен достъп до финансиране извън оперативните фондове, неинформираност относно новите открития и технологии, неохотата да се занимават с бизнес. Проблем е и обикновено ниското образователно равнище на хората в малките населени места, демографската криза, нежеланието на младите да живеят на село. Това че научните изследвания у нас не са пазарно ориентирани не притеснява големите фирми, тъй като те могат да си набавят информация и да си купят лицензи чрез бизнес-партньори, някои дори имат собствени развойни звена. Малките предп-

рия и стопанства разчитат единствено на държавните научни институции и на практика могат да получат консултации единствено от НССЗ, по мярка 1.3 от ПРСР, някои звена в университетите и чрез мрежи за сътрудничество помежду си, които обаче все още са много малко у нас. А както вече се спомена, повечето научните разработки са далече от практиката.

7. Регионална иновационна система (среда)

Независимо от националния индекс за иновации, дадени територии и региони могат да развият по-висока или по-ниска иновационна активност от националната. Спецификата на региона се определя от много фактори – природни дадености, икономическо развитие, население, образователно равнище, благоприятна институционална среда. Във функционално отношение **регионалната иновационна система** представлява съвкупност от стопанските субекти (предприятията) с различни размери и дейност, финансовия им ресурс за иновации, браншовата характеристика, наличие или отсъствие на институции за подкрепа на иновациите (бизнес услуги, НИРД), нивото на комуникационните системи, иновативни фирми и мрежи за сътрудничество. Капацитетът за знания и иновации на регионите зависи и от множество други фактори – предприемаческа култура, квалификация на работната сила, наличие на институции за образование и обучение. Доброто местно управление също е от решаващо значение.

В България се наблюдава увеличаваща се **дистанция между районите на планиране** по отношение на иновациите. Югозападният район е единственият представител на страната в групата на умерените иноватори, като регистрира ръст от 2,5% в последните 10 години. Поради концентрацията на научноизследователски и университетски звена и високотехнологичен бизнес, районът е водещ по показатели за научни публикации, образователно равнище и разходи за НИРД. Този район е и с най-високи стойности в областта на маркетинговите и организационните иновации. Северният централен район е на второ място с ръст от 1%, като обаче остава в групата на скромните иноватори. Районът е водещ в областта на патентната активност.

Останалите четири района регистрират спад в иновационния си потенциал, като най-сериозен този спад е за **Северозападния район**, където е и територията на МИГ (-3%). Любопитен факт е, че именно Северозападният район е водещ в страната по едни от най-важните показатели за иновационна активност – продуктови и производствени иновации, дял на иновативните МСП и продажба на нови продукти. Това може да се

обясни с преференциите осигурени за фирмите от този район, при обявите за проекти по оперативните програми, особено по програма „Иновации и конкурентоспособност“. Ниският иновационен индекс на района се дължи предимно на общото изоставане в икономическото развитие, аграрния профил на повечето общини, на липсата на научни институции и висши училища (има, но са малко), както и на различни демографски проблеми, образователен статус, доходи. Влошаването на иновационния потенциал за Североизточния район е от -1,3%, за Югоизточния от -1,5% и за Южния централен район е от -0,9%.

NUTS	Регион	Регионален иновационен индекс	Позиция сред регионите в Европа	Група	Промяна
BG31	Северозападен	31,2	231	Скромни иноватори	-3,0
BG32	Северен централен	38,4	225	Скромни иноватори	+1,0
BG33	Североизточен	37,3	227	Скромни иноватори	-1,3
BG34	Югоизточен	35,7	229	Скромни иноватори	-1,5
BG41	Югозападен	54,2	192	Умерени иноватори	+2,5
BG42	Южен централен	37,6	226	Скромни иноватори	-0,9

Източник год. Доклад “Иновации и икономически растеж” Таблицата е направена на база регионалното иновационно табло (Regional Innovation Scoreboard, което представя сравнителен анализ на иновационния потенциал по регионите в рамките на ЕС.

За област Плевен профилът на МСП е среден към нисък по отношение на иновациите. Броят на предприятията в Северозападния район е по принцип най-малкият за България и е едва 29 111. За сравнение в Северния централен работят 36 580 фирми, а в Североизточния 54 125. В Югозападния, където е и София предприятията са 166 099. Това означава ниско ниво на правене на бизнес и съответно ниско инвестиционно ниво, вкл. и за иновации. Както вече се каза, нивото на предприемачество е пряко свързано с иновационния потенциал. Въпреки това, на територията има редица стопанства и предприятия, които са въвели иновации предимно със средства по европейските фондове, както и някои големи земеделски стопанства, които работят успешно с новите технологии със собствени средства. Те обаче остават изолирани от общата икономическа и предприемаческа среда.

Общият брой на предприятията в област Плевен е 9 797, като все пак се е увеличил с 1,2% в сравнение с предишната година. Микропредприятията (с до 9 заети) са с най-голям относителен дял в икономиката на областта – 92,0%. Малките предприятия са

6,8%, средните 1,1%, а големите (с над 250 заети) – 0,1%. С най-висок относителен дял е сектор „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 38,8%. Следват секторите „Селско, горско и рибно стопанство“ – 9,0 %, „Преработваща промишленост“ – 8,1 %, „Хотелиерство и ресторантьорство“ – 6,3 %, и „Професионални дейности и научни изследвания“ – 6,1 %. Микропредприятията в сферата на търговията и услугите са с най-нисък иновационен потенциал от всички предприятия, тъй като обикновено осигуряват едно работно място и нямат капацитет за растеж. Наличието на почти 40% микропредприятия от този вид е ограничаващ фактор за регионалната иновационна система.

Териториалната структура на икономиката се отличава с висока концентрация на предприятия в град Плевен (6 281), като те се характеризират и с по-голяма ефективност в сравнение с предприятията в другите общини, поради по-лесния достъп до ресурси и услуги, вкл. ИКТ. Концентрацията на МСП в областния център също е неблагоприятен фактор за иновационната активност. Предприемачеството в останалите общини е много по-слабо застъпено. На второ място по брой предприятия е община Червен бряг – 735 фирми, следвана от Левски – 501, Долна Митрополия – 457, Кнежа – 434, Долни Дъбник – 290, Белене – 267, Гулянци – 233, Никопол – 222, Искър – 166, Пордим – 131 фирми.

Предприятията, извършващи стопанска дейност в област Плевен, за 2019 г. са произвели **продукция в размер 3 127 млн. лева**. Водещи в икономиката на областта са секторите „Преработваща промишленост“ – 46,4%, „Селско, горско и рибно стопанство“ – 15,4% и „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 9,3% от общата произведена продукция. Предприятията, реализирали печалба, са 7 441, тези със загуба са 1 384, а с нулев финансов резултат – 972. **Разходите за ДМА** са 413, 893 млн. лева (НСИ), като най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в селското стопанство и в сектора на услугите. Наблюдава се реструктуриране в инвестициите за ДМА в земеделието – намаляват разходите за покупка на земя, увеличават се вложените средства за сгради, строителни съоръжения и конструкции, за машини, производствено оборудване и апаратура, за транспортни средства, което е благоприятен сигнал за иновационната активност. Най-значителни разходи за придобиване на дълготрайни материални активи са извършени в община Плевен – 44,0 % от общите разходи за областта. Следват общините Кнежа и Долна Митрополия, съответно с 14,7 и 13,4%. Най-малък е размерът на направените инвестиции за ДМА в общините Пордим и Белене.

За поредна година Северозападният район е с **най-ниския отчетен БВП** и изостава по икономически параметри в сравнение с всички останали региони на страната. Създаденият БВП за 2019 г. е 7 674 млрд. лева, като за сравнение Югозападният район е с БВП 53 181 млрд. Област Плевен е на второ място по БВП в района с 2 131 млрд. лева след Враца, която е с 2 464 млрд. Област Видин е с 681 млн., Ловеч - 1 215 млрд., Монтана - 1 183 млрд. По БВП на глава от населението обаче област Плевен е на предпоследно място в района с 8 795 лева (чувствително повишение в сравнение с 2018 г., когато е била 7 884 лв. на човек годишно), след нея е само област Видин със 7 926 лева. Плевен и Видин, заедно със Силистра (7 029 лв. на човек) са трите области, които са най-слабо представени по този показател и съответно са с най-нисък среден доход в страната. **Средната заплата** в областта е близка до средната за страната единствено в община Кнежа – 1 180,5 лв. В община Червен бряг е 943,6 лв., в Долни Дъбник – 869 лв., в Плевен – 832,8 лв. и в Пордим – 813,7 лв. В останалите общини средната заплата започва да се доближава до минималната – в община Левски е 751,2 лв., в Гулянци – 716,8 лв., Никопол – 716,3 лв., Искър – 714,7 лв., Долна Митрополия – 685,8 лв., Белене – 653,7 лв. Ниските заплати и малкият произведен БВП се дължат на недостатъчния капацитет и ефективност на производителността на стопанствата и предприятията, което е лош сигнал по отношение на иновациите. Вече се спомена, че дребните местни предприемачи могат да разчитат единствено на средствата от европейските фондове за технологично и продуктово обновяване на предприятията си.

Според отчета на областната управа за ИСИС 2019 г., **капацитетът за иновации** на фирмите от област Плевен запазва нивата от предходната година. Предприятията са изразходвали едва 17,138 млн. лв. или 0,8 % от БВП за **НИРД** през 2018 г. и 17,191 млн. лева за 2019 г. (НСИ). Общите разходи за НИРД в страната са 827,6 млн. лева за 2018 г. и 828,904 млн. лева за 2019 г. Персоналът, зает с НИРД в област Плевен, е 859 души, което е незначителна част от всички заети в областта – 94,4 хил. за 2019 г. и от наетите – общо 57,2 хиляди души. Отбелязва се, че към настоящия момент цялостната картина в област Плевен показва постижения, които са значително под възможностите, но въпреки това тенденцията от последните две години за увеличаване разходите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) се запазва.

Благоприятни за повишаване общия иновационен потенциал на цялата област са **реализираните проекти**, на които се дължат и част от разходите за ДМА. До края на 2019 г. 31 фирми в област Плевен са сключили договори за БФП по процедурата „Подкрепа

за внедряване на иновации в предприятията“ на ОПИК. Общата стойност на подпомагането възлиза на 23 755 403 лв., приключени са 7 проекта на обща стойност 6 930 025 лв., останалите се изпълняват в момента. Проектите в област Плевен представляват 20% от всички проекти за иновации – общо 152 за цялата страна. До края на 2019 г., отново по ОП „Иновации и конкурентоспособност“ по процедурата „Подкрепа за разработване на иновации от стартиращи предприятия“, на територията на област Плевен са приключени 29 проекта на обща стойност 10 720 497 лв. Пак през 2019 г. по процедура „Развитие на кълстери в България“ на ОПИК е приключило изпълнението и на един проект на обща стойност 2 125 877 лв. за „Сдружение кълстер за развитие и обучение на лекари по дентална и хуманна медицина“. Проектът попада изцяло в тематичната област от ИСИС „индустрия за здравословен живот и биотехнологии“. Още 29 малки и средни предприятия в Плевенска област са получили БФП на стойност около 24 млн. по процедурата „Енергийна ефективност за малките и средни предприятия“ – от строителния бранш, от металообработването, от шивашката и обувната промишленост, като енергоспестяващите технологии в голямата си част са иновации. В иновационния капацитет са отчетени единствено проектите по ОПИК, липсват проектите по ПРСР, ОПОС и РЧР, които също са въвели иновации в стопанствата и предприятията. Както вече беше казано, **събирането на данни и информация за иновациите** е един от най-големите проблеми на държавните институции, тъй като не се отчита цялата иновационна активност. Данните са само от реализирани проекти по оперативните програми (както става ясно и не от всички програми), МСП не подават такива данни към статистиката, само големите предприятия отчитат иновациите и патентите, които са въвели със собствени средства. Това силно изкривява цялата картина на иновационния потенциал и активност на регионите и на цялата държава.

Като благоприятен фактор за иновациите област Плевен посочва и развиващите се през 2019 г. **индустриални зони на територията**: Индустриална зона Телиш, Индустриален и Логистичен Парк Плевен, Индустриален парк Плевен, Индустриална зона Плевен, Индустриална зона Долна Митрополия, три производствени територии в Червен бряг, производствена зона в Никопол. С оглед установяване възможностите за инвестиции, от гледна точка на инфраструктурна осигуреност, събраната и консолидирана през 2017 г. информация от общинските администрации в област Плевен относно наличието на свободни терени, предвидени за реализиране на инвестиционни проекти, информация за неработещи или закрити предприятия и заводи на територията на общините, с изгра-

дена довеждаща инфраструктура, които биха могли да се представят пред потенциални инвеститори за разкриване на нови производства в приоритетните направления на ИСИС се обновява редовно и се поддържа в актуално състояние.

Изключително благоприятен фактор за регионалния иновационен потенциал е наличието на **висши училища и научни институти в областта**. На територията на област Плевен функционират **три научни института**, структурни звена към Селскостопанската академия. **Институтът по лозарство и винарство** – Плевен се занимава с научни и приложни изследвания в областта на лозарството, винарство, растителна защита, механизация на селскостопанските машини, мелиорации, икономика. През 2019 г. Институтът работи по научноизследователски проекти за: подобряване на сортовия състав на лозята чрез хибридизация; усъвършенстване на производството на лозов посадъчен материал; ефективни и екологосъобразни технологии за отглеждане на лозя; интегрирана растителна защита и контрол срещу вредители; изследване на съдържанието на ресвератрол и ароматични компоненти в грозде и вино от района. **Институтът по царевичната** в Кнежа разработва нови хибриди царевича с висок потенциал за добив и качество, провежда комплексни научни изследвания в областта на генетиката, биотехнологиите, селекцията и семепроизводството, както и за икономическите аспекти на семепроизводството и различните направления на производство на царевични продукти (за зърно, за силаж, за семена, за индустриална преработка). **Институтът по Фуражните Култури** в Плевен осъществява дейност в три направления: селекция и семепроизводство; технология и екология на фуражните култури; консервиране, окачествяване и използване на фуражите. През 2019 г. изпълняваните проекти в института са свързани със създаване на нови сортове и семепроизводство на бобови фуражни култури, обогатяване на генетичните ресурси на видове сорго, биологично земеделие и интегрирана растителна защита при бобови фуражни култури. Наличието на научни институти точно в сферата на земеделието е много важно, но недостатъчно използвано от стопаните обстоятелство. У нас дребните фермери нямат навик да търсят помощ за разрешаване на проблемите си чрез науката, често пъти образователното равнище прави контактите невъзможни. Съществува и проблемът с характера на научните изследвания, които в много от случаите не отговарят на нуждите на стопанствата. По тази причина много от браншовете в земеделието предпочитат да работят с НПО, които са по-пазарно ориентирани и следят в по-голяма степен новостите в съответния сектор.

Благоприятен фактор за иновационния потенциал е и образователната инфраструктура на областта. Плевен, заедно с Долна Митрополия е единственият център с **академични традиции** в рамките на Северозападния район, което е предпоставка за разширяване на образователния, предприемачески и иновативен потенциал на района. На територията функционират Медицински университет Плевен, Педагогически колеж Плевен и Висше военновъздушно училище „Георги Бенковски“ в Долна Митрополия, което е открито на 18 април 2019 г. В структурата на **Медицинския университет** в Плевен влизат Медицински колеж и Център за научноизследователска дейност. През 2019 г. университетът изпълнява проект по ОПИК за създаване на иновативен, високотехнологичен и съвременен базиран център за компетентност в областта на персонализираната медицина, телемедицината, 3D медицината, роботизираната и минимално инвазивната хирургия и за придобиване на високи постижения в научноизследователската дейност и обучението на специалисти. Една от целите на проекта е и да се постигнат научноизследователски резултати, които да бъдат интегрирани и въведени в дейността на предприятията опериращи в основните подприоритетни области на компонент „Индустрия за здравословен живот и биотехнологии“ на ИСИС на територията на областта. В град Плевен, като структурно звено на Великотърновски университет „Свв. Кирил и Методий“, функционира и **Педагогически колеж**, който осигурява качествена професионална подготовка и квалификация в областта на педагогическите науки. В град Долна Митрополия се намира **ВВВУ „Георги Бенковски“**, което подготвя висококвалифицирани летци, авиационни и други кадри за нуждите на Военновъздушните сили, в което е застъпено и обучението по ИКТ технологиите.

На основата на двустранна спогодба между правителствата на България и Германия в рамките на проект “Програма за професионално обучение и насърчаване на заетостта” в Плевен е създаден и функционира клон на **„Българо-германски център за професионално обучение“**. Основната му цел е чрез професионално ориентиране, обучение и повишаване на професионалната квалификация в съответствие с потребностите на икономиката, да се увеличат и възможностите за заетост на безработните и/или застрашените от безработица лица. Приоритетите на центъра са провеждането на качествено и ефективно обучение, разработването и оптимизиране на ново предприемаческо мислене и действие.

Образованието в област Плевен е представено от всички видове и степени на образователната система – от предучилищното обучение, средното общо (в т.ч. и профилира-

но), професионално и висше образование. В областта работят 11 начални училища, 51 основни училища, 24 професионални гимназии, 18 средни училища, 2 профилирани гимназии и 1 национално училище по изкуствата. Профилирани училища (природо-математическа гимназия, гимназия за изучаване на чужди езици и спортно училище) има само в гр. Плевен. Тези училища заедно с Националното училище по изкуствата „П. Пипков“ в гр. Плевен са с регионални функции. В тях се обучават ученици от всички общини в областта. Професионалното образование включва мрежа от професионални училища – Професионални гимназии (ПГ), разкрити в пет общини – Плевен, Белене, Левски, Кнежа и Червен бряг. С висше образование са 24,1% от населението в областта, със средно образование са 57%, с основно и по-ниско са 18,8%. Добре изградената образователна инфраструктура е предпоставка за по-висок капацитет на човешкия фактор, който е най-големият капитал на иновационните предприятия. Областта е на 7-мо място в страната по висок дял на населението с висше образование след градове като София, Варна, Пловдив, Велико Търново и Русе, като средните за страната стойности по този показател са 28%.

По отношение на **ИКТ и информационната инфраструктура** достъпът до интернет в област Плевен е 71,7% (увеличение от 8,1% в сравнение с предишната година) по-висок от средния достъп в Северозападния район – 70,8% – при среден за страната 96%. В област Плевен през 2019 г. 64,9% от населението използва интернет всеки ден или поне веднъж седмично. В сравнение с 2018 г. този показател бележи ръст от 9,5 процентни пункта. Значителни са различията за редовно използващите интернет по образование – 96,5% от хората с висше образование използват редовно интернет, 37,4% от лицата с основно или по-ниско образование се възползват от възможностите му. Хората със средно образование, използващи интернет, са 64,5%. Предприятията са с по-висок достъп до скоростен интернет, като за страната 93,7% от МСП използват интернет, дялът на малките предприятия е 92,5%, а на големите – 100% и това са стойности, близки до европейските.

В обобщение изводите, които могат да се направят, са че регионалният иновационен потенциал съдържа както положителни, така и отрицателни фактори за иновационния потенциал на територията на МИГ. Сред силно отрицателните фактори са ниският процент на произведен БВП, ниските доходи и неефективността на производството поради липса на техническа обезпеченост, остаряло оборудване в стопанствата и предприятията, концентрацията на фирми в областния център. Отрицателен фактор е и високият

процент микропредприятия, заети с търговия и услуги, както и преобладаващият селскостопански профил на повечето общини. Последното е проблем за много от селските райони в целия ЕС. По принцип селското стопанство в малките ферми е един от най-ниско технологичните сектори и именно затова се правят целенасочени усилия за модернизирането му, вкл. и чрез иновации със средствата на структурните фондове. Разходите за НИРД у нас са най-ниски именно в сектора на земеделието – 324 млн. лева от общо 596,083 млрд. За сравнение разходите за НИРД в преработващата промишленост, вкл. и хранително-вкусовата, са 196,827 млрд. Върху регионалния иновационен индекс влияе отрицателно и ниското ниво на предприемачество, особено в земеделието, където повечето регистрирани производители са физически лица.

Сред положителните фактори за регионалната иновационна система са наличието на индустриални зони, сравнително добрият образователен статус на населението, наличието на висши училища и научни институти, както и на трансферни обучителни организации. Този капацитет обаче не се използва достатъчно. Положителен фактор са и изпълнените проекти с иновации по ОПИК, както и такива по другите програми (най-вече ПРСР), вкл. и на територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“. Отворените дни за посещение в модернизирани ферми и предприятия могат да послужат за основата на организиране на мрежи за трансфер на знания, което е и една от основните цели на ОСП в следващия период след 2021 година. Благоприятен фактор са и представителствата на някои от големите технологични фирми на територията, за което ще стане дума по-нататък.

8. Иновационен потенциал на територията на МИГ

Вече бяха разгледани някои от най-важните външни фактори, от които зависи иновационния потенциал на отделното предприятие или съвкупността от предприятия на дадена по-малка територия – националната и регионална среда за развитие на иновации, от които се определят общото състояние, целите, приоритетите и начините на финансиране. Спецификата на малките територии също е много важна. Изборът на дейност за фирмите и стопанствата се предопределя в значителна степен от икономическите, географските и климатични условия на района, в който работят, от наличните човешки ресурси, работната сила, демографската ситуация и т.н. От тях зависи принадлежността към определени сектори на икономиката, размера и потенциала на предприятията.

8.1. Сectors на икономиката и размер на предприятията и стопанствата

Както беше отбелязано, и в двете общини селското стопанство е основен отрасъл в местната икономика. Преработващата промишленост е много тясно обвързана със земеделието. В поземлените ресурси преобладават нивите, на които се отглеждат предимно зърнени и технически култури – на първо място пшеница, ечемик, ръж и трикатале, овес, соя, царевича, от техническите – слънчоглед, рапица и фуражен грах. В последно време, типично за Северна България и обвързано с наличието на фуражи, започва да се развива и животновъдството. В община Долни Дъбник е застъпено и отглеждането на плодове и зеленчуци на големи площи и в достатъчни за пазара обеми.

Земеделският сектор и производството на храни у нас се считат за най-нискотехнологичните сектори и с най-малко иновации. Независимо от статистиката обаче, по данни на МЗХГ, точно в зърнения сектор напоследък са и най-иновативните стопанства. Цифровизацията на земеделието у нас започва именно от големите зърнопроизводители, които разполагат с достатъчно собствени средства, кандидатстват по проекти, имат повече информация, и най-важно – площите, които обработват предполагат по-голяма механизация и използване на новите технологии. Друг фактор, който трябва да се отбележи е, че на територията вече почти няма микростопанства с пазарна ориентация в този сектор. По размер на площите и СПО, зърнените стопанства са повечето в групата на средните и големите ферми, като отстъпват единствено по брой работещи, които често са под 10 души. В случая размерът на стопанствата и зърнопроизводственият профил, които се считат за ограничение на устойчивото развитие, се оказват благоприятни за иновативния потенциал на територията. Това важи единствено за сектора на зърнените храни, в останалите подсектори на земеделието – плодове и зеленчуци, животновъдство – малките стопанства остават с преобладаващ дял. Особено при говедовъдството и овцевъдството 90% от стопанствата са с от едно до 5 животни, рядко между 10 и 20, като явно отглеждането им е за задоволяване на лични нужди.

Отглеждането на зърнени и технически култури е основен отрасъл в селското стопанство на община **Долна Митрополия**. Тук се намират някои от най-големите масиви на зърно-производителите в България, вкл. и арендатори от други области и общини. Парцелите, които се обработват, са стотици хиляди декари. Отглежданите култури са пшеница, царевича, ръж, сорго, като непрекъснато се подобряват сортовете, а добивите се увеличават. Напоследък на територията на общината се отглежда лимец, грахам и спел-

та, от които се правят модерните и търсени на пазара здравословни брашна. Водещи в това отношение са Биотекс в село Ореховица и Бул Арго Стар ООД в село Славовица. От маслодайните култури са застъпени слънчогледа и рапицата, които се преработват в масла и биогорива. Си Ко ООД в град Долна Митрополия, произвежда белез слънчоглед и слънчогледов чипс, като изнася за Холандия, Англия, Германия и Испания. ЕТ Хелга-Светла Стоянова, също от гр. Долна Митрополия, освен със зърнопроизводство, се занимава и с продажби и сервиз на селскостопанска техника и консултантски услуги в областта на земеделието, както и организира „Агро Арена“ – изложение на Байер за иновации в растителната защита. Агросервиз Комтрак - Тръстеник ООД също предлага сервиз за земеделска техника заедно с производството на пшеница. Агримарт ЕООД обработва земи в с. Крушовене, с. Ореховица и с. Ставерци и е сред най-иновативните ферми в цяла България, като разполага с технологии на световно ниво. Сред по-големите стопанства са и Агромит 2011 ЕООД в село Ставерци и АЛЕКС М ЕООД в село Победа. На територията на Долна Митрополия има и две земеделски кооперации, които се занимават със зърно производство – ЗК Нов път в село Ореховица и ЗКПТУ Златен Клас в село Ставерци. На територията на общината не се отглеждат плодове и зеленчуци с пазарни цели. За 2019/2020 г. в ДФЗ е подадено само едно заявление за обвързано подпомагане на тези култури. **По-големите производители на зърнени, фуражни и технически култури** в община Долна Митрополия са:

- ✓ АГРОМИТ 2011 ЕООД, с. Ставерци;
- ✓ Агримарт ЕООД, с. Крушовене, с. Ореховица и с. Ставерци;
- ✓ АЛЕКС М ЕООД, с. Победа, – зърнени и маслодайни култури;
- ✓ Агротрейд комерс ООД, с. Комарево, с. Подем и с. Божурица;
- ✓ Агроком 2006, с. Комарево;
- ✓ АГРО ЛЕС 88, с. Славовица – зърнопроизводство;
- ✓ АГРОСТАР 2009 ЕООД, с. Ставерци – производство и търговия със зърнени храни;
- ✓ АГРО ПРО 2007 – Адриян Горанов ЕТ, Долна Митрополия – зърнопроизводство;
- ✓ Агрофарм 2015 ЕООД, Долна Митрополия – производство на зърнени храни;
- ✓ АГРО РУБИН ООД, с. Подем – зърнени храни и фуражни;
- ✓ Агросервиз Комтрак – Тръстеник ООД – сервиз за земеделска техника, зърно-производство;
- ✓ АГРОКОН ЕООД, Долна Митрополия;

- ✓ АНОВ-2015 ЕООД, Тръстеник – зърнопроизводство;
- ✓ БИСБО 2008 ЕООД, Тръстеник;
- ✓ Биотекс, с. Ореховица – зърнени, лимец, ръж;
- ✓ Бул Арго Стар ООД, с. Славовица – лимец;
- ✓ ЕТ АГРОФОКУС-ТАНЯ ПЕТРОВА, Тръстеник – зърнени култури;
- ✓ ЕТ Красимир Георгиев 2004, село Рибен – зърнопроизводство;
- ✓ ЕТ Величко Тончев Борисов, Долна Митрополия – зърнопроизводство;
- ✓ ЕТ Ганов - Пенко Величков, Тръстеник – зърнени, технически и маслодайни култури;
- ✓ ЕТ Гергина Стоянова, с. Горна Митрополия – зърнени храни;
- ✓ ЕТ Румяна Пешкова, Тръстеник – зърнени култури и фуражи;
- ✓ Желев и Човиков ООД, с. Крушовене – зърнени култури и фуражни;
- ✓ Звезда АД, Долна Митрополия – съхранение на зърно в лицензирани складове;
- ✓ ЗК Нов път, с. Ореховица – пшеница, царевица, ечемик, рапица и слънчоглед;
- ✓ ЗКПТУ „Златен Клас“, с. Ставерци – пшеница, царевица, рапица, слънчоглед, ечемик;
- ✓ Зърнени храни ДМ ЕООД, Долна Митрополия – ечемик, пшеница, рапица, слънчоглед;
- ✓ Ивапрес ЕООД, Долна Митрополия – зърнени храни;
- ✓ ИВАНА АИ ЕООД, село Подем – зърнени храни;
- ✓ Пидва – Пело Радуловски – Иванка Радуловска ЕТ – зърнени храни, зърно и фуражи;
- ✓ ПОДЕМ-С ЕООД, Долна Митрополия – зърнени храни;
- ✓ Рубин-Румен Иванов ЕТ, село Подем – зърнени и маслодайни култури;
- ✓ Си Ко ООД, Долна Митрополия – слънчоглед;
- ✓ Слънчев дар ЕАД, Долна Митрополия – складова база за зърнени храни;
- ✓ УРКОВ ЛЮБОМИР ЕООД, град Тръстеник – производство и търговия със зърнени храни;
- ✓ ФРЕШ ИНВЕСТ Н ЕООД, с. Горна Митрополия – зърнени култури;
- ✓ ХЕЛГА-Светла Стоянова ЕТ, село Горна Митрополия, Тръстеник;
- ✓ ЦЕКОВ 71 ЕООД, Долна Митрополия – зърнопроизводство.

Много от тези стопанства непрекъснато въвеждат иновации и нови технологии в работата си. По отношение на технологичните иновации, водеща е фирмата **Агримарт ЕООД** (дъщерна на Агрион, Пловдив), която развива модерно земеделие върху 50 000

дка в селата Крушовене, Ореховица и Ставерци. Това е една от малкото земеделски компании у нас, които наблюдават своята земя с високотехнологичен дрон от самолетен тип от клас, който се използва и от НАСА. Дронът заснема и изследва парцелите, като събира данни в реално време и чрез високотехнологичен софтуер, който се контролира от сателит, следи параметрите на почвата и отчита как расте и се развива всяка култура. Фирмата разполага и с модерни силози и складове за 25 хил. тона зърно, както и със собствена изследователска лаборатория. **Агротрейд комерс ООД** в село Подем, която обработва 48 хил. дка, организира земеделската работа чрез GPS системата Trimble, тракторите са оборудвани с автоматична навигация, която се използва за пръскане и торене. Така се повишава контролът върху препаратите и торовете. В стопанството е внедрена и системата за автоматично управление на машините Autopilot, разработена от българската компания НИК Електроникс, чрез която директно през хидравликата на тракторите се постига много голяма прецизност при работа. Отклонението от зададената линия е около 2 см, което прави жътвата изключително лесна. Собственикът твърди, че производителността на стопанството се е повишила с около 15–20% вследствие на автоматизацията. Вече беше отбелязано, че други две от стопанствата в община Долна Митрополия предлагат продажба и сервиз на модерна земеделска техника, като идеята е да се развива прецизно земеделие на територията. Много от фирмите организират дни на отворени врати и демонстрации на техника, които са в полза на всички земеделски стопани, които желаят да се запознаят с новостите.

По отношение на продуктите иновации, някои от фермите работят в тясно сътрудничество с научни институти. **ЕТ Красимир Георгиев 2004** е семейно стопанство в село Рибен, което обработва 6 500 дка земя. Машинният парк е обновен с трактори, които осигуряват до 40% икономия на гориво, в стопанството е реализиран и проект по биотехнологии. Дъщерята на семейството разработва научен проект по програма Еразъм + на тема “Изследване за установяване на фузариоза по царевицата и съдържанието на микотоксини при нея в България” съвместно с Института по аграрни биотехнологии (IFA) в Австрия. Отново **Агротрейд комерс ООД**, съвместно с катедра „Генетика и селекция“ в Аграрен Университет, Пловдив, през 2017 г. постига рекорден добив от 1330 кг/дка от българския сорт Аполон, разработен в университета. Боян Ненчев, с баща си Милко Ненчев чрез фирмите си **Боян 82 ЕООД** и **Агроинвест ЕТ** в село Садовец върху 10 хил. дка отглеждат 38 различни сортове пшеница, ечемик, ръж, тритикале и рапица и работят заедно с RAPOOL България, представител на немската фирма, която

е лидер в света в разработката на нови сортове и хибриди рапица. В стопанството се експериментира с нови сортове рапица с помощта на професионални агрономи, като за проверка на показателите се използва и научната лаборатория на фирмата.

Компанията Бул Арго Стар ООД, в с. Славовица прави едновременно продуктова и маркетингова иновация. След като в продължение на шест години отглеждат еднозърнест лемец, отскоро започват да правят и брашно със собствена марка, смляно в каменна мелница. Фирмата започва да продава директно на потребителите онлайн чрез сайт за фермерски и биохрани, като предлага и други пълнозърнести брашна от киноа и спелта, както и пълнозърнести макарони. Намеренията са част от продукцията да стане сертифицирана за биологично производство. **Биотекс ООД** в Ореховица също разширяват продуктовата си гама. Освен производството на пълнозърнести брашна, фирмата изгражда иновативно предприятие за производство и на етерични масла, екстракти, козметични продукти и склад за съхранение на билки по одобрен проект по подмярка 4.2 на ПРСР.

Животновъдството е много по-слабо развито на територията на общината, най-вече в областта на говедовъдството и отглеждането на птици, съответно иновациите в тази сфера са и по-малко. Регистрираните според БАБХ животновъди в община Долна Митрополия са:

- ✓ Любесмо 88, с. Рибен – говеда и крави;
- ✓ ЕТ Шкодра – Н Николай Петров, село Комарево – говеда;
- ✓ ЕТ "Навал – Николай Лучев" – крави;
- ✓ ЕТ Инамар – Пламен Цонков“, Долна Митрополия – кози и овце;
- ✓ Дитроникс ООД, с. Горна Митрополия, пилета и кокошки носачки, яйца
- ✓ Пилигрим ГМ, с. Горна Митрополия – бройлери;
- ✓ "ИНЕКС БК" ЕООД, с. Горна Митрополия – патици;
- ✓ "ЛОРА-БЕЛ" ЕООД, с. Рибен – патици;
- ✓ ЕТ "Ню лайф – Валентина Йорданова", Тръстеник – патици;
- ✓ ЕТ "Анелия Илиева - 2013", с. Рибен – коне;
- ✓ Екобиофарм, с. Подем – калифорнийски червей;
- ✓ Пчеларско дружество “Нектар“, с. Горна Митрополия;
- ✓ "Агростар 2009" ЕООД, Ставерци – пчеларство;
- ✓ Миракъл-Мед" ЕООД, с. Крушовене – пчеларство;

- ✓ ИВИ-М 11" ЕООД, с. Подем – аквакултури, шаранови риби.

Технологично обновление на фермата си в момента прави **Любесмо 88** от село Рибен по проект по подмярка 4.1 от ПРСР. Към нишова, съответно иновативна продукция е ориентирана **Екобиофарм** в село Подем, където се отглежда червен калифорнийски червей. Производството на тор от червей е една от революционните иновации в селското стопанство в последните петнайсет години. Червеите се хранят с оборски тор, като изхвърлят по-голямата част във вид на хумус – най-качественото средство за обогатяване на почвата. От месото на червеите пък се произвежда голямо количество протеинова храна за птици, риби и свине в свежо състояние или преработени като протеиново брашно. Този вид производство оползотворява отпадъците и така помага за опазване на околната среда като част от т.нар. „кръгова“ икономика.

Растениевъдството е основен отрасъл и в **община Долни Дъбник**. Отново се отглеждат предимно зърнени, фуражни и технически култури: пшеница, царевица, слънчоглед, като производството в този сектор е разнообразно и с отглеждането на плодове и зеленчуци – предимно зеленчуци: домати, пипер, зеле, грах, лук, патладжани, карфиол. На територията на общината дейност развиват повече арендатори, отколкото местни фирми. От местните по-големи са кооперациите - ЧПК „Аренда“, както и още 8 по-малки кооперации и 30-35 сдружения, които обработват около 87% от земята. Видимо тук производителите са по-малко, както и стопанствата са с по-малки размери. Голяма част от зърнените фирми са диверсифицирали дейността си в производство на зеленчуци или отглеждане на овце. По-големите **зърнопроизводители** в общината са:

- ✓ АГРОКОРЕКТ ООД, Плевен – зърнени култури в землищата на Горни Дъбник, Долни Дъбник, Крушовица;
- ✓ БОРИМАР ЕООД, с. Градина – зърнопроизводство;
- ✓ ЕТ Универсум – Румен Янчев, Долни Дъбник – зърнени култури;
- ✓ ЕТ БУЛГАР-63 – Тони Тодоров, с. Горни Дъбник – зърнопроизводство;
- ✓ ЕТ КАЛЕЙСКИ – Румен Пенков, с. Горни Дъбник – зърнопроизводство;
- ✓ ЕТ ИСМЕТ САЛИ-ВИРДЖИНИЯ ТАБАК-57, Долни Дъбник – зърнопроизводство
- ✓ ЕТ ВАСИЛЕНА-ЗДРАВКО БУЗОЛОВ, Долни Дъбник – зърнени храни;
- ✓ ЕТ Ганчо Петков, с. Горни Дъбник – зърнени храни;
- ✓ ЕТ Росат – Антон Цветанов, с. Петърница – зърнени храни;

- ✓ ЕТ И.Иванов Агро – Милена Височкова, Долни Дъбник – произвежда висококачествена рапица
- ✓ ЗКПУ АГРОСДРУЖЕНИЕ, с. Бъркач – зърнени култури, пшеница;
- ✓ ЗКПУ ВИТСКА ДОЛИНА – 94, с. Крушовица – зърнопроизводство, пшеница;
- ✓ Мима – Васи ЕООД, Долни Дъбник – производство на зърнени храни;
- ✓ Памела – В и М ЕООД, Долни Дъбник – зърнени култури;
- ✓ Полистрейд ООД, Долни Дъбник – зърнопроизводство;
- ✓ Полиленд-98 ООД, с. Горни Дъбник – зърнени храни;
- ✓ ЧПК АГРО ЕООД, Долни Дъбник – зърнопроизводство.

В последните години се разраства **производството на зеленчуци** в общината. Отглеждат се и плодове – сливи и кайсии, дини и пъпеши, но в по-малки количества. Увеличава се и отглеждането на лозя, като те се използват за правене на вино, както и на оцет. От по-големите производители е Розита 98 ООД в село Горни Дъбник, която е специализирана в отглеждането на зеленчуци: пипер, домати, патладжани, дини, грах, сладка царевица, зелен фасул. Производството на зеленчуците се осъществява върху обработваеми площи между 5 000 дка и 10 000 дка. Зеленчуковите полета на ЕТ Мирена 99 в местността „Пелков геран”, Долни Дъбник също са големи: 3800 дка градински грах и зелен фасул, 540 дка домати, 250 дка пипер, 150 дка зеле, броколи, сладка царевица. Дарина 111 ООД има оранжерия за домати в с. Садовец върху площ от 10 дка, фирмата се занимава и с автобусни превози. Дини Янчев ЕООД отглежда дини и пъпеши върху 300 дка в Долни Дъбник. Най-големите лозови масиви са създадени в селата Петърница, Бъркач и Садовец. Лозята са винени сортове – Каберне, Ркацител, Мерло, Мавруд и др. По-големи винопроизводители са Агро Йотови ООД в село Садовец и Винарна Хараламбиеви в село Петърница. Земеделският производител Цветомир Найденов, пак в село Садовец произвежда собствено грозде и качествени вина по стари български традиции за износ предимно в Русия и Украйна. В Долни Дъбник се намира и една от малкото останали винарски изби в областта – „Мизия“. Иновациите в община Долни Дъбник са много повече в сектора на плодовете и зеленчуците, както и в животновъдството, тъй като производителите изпълняват проекти по различни мерки от ПРСР и други програми. Стопанствата и фирмите, заети с **производството на плодове и зеленчуци** на територията на Долни Дъбник са:

- ✓ АГРИЙН ЕООД – зеленчуци, производство на домати полски;
- ✓ АГРИКОМ 2000 ЕООД – патладжани, чушки, сливи;

- ✓ АМИНА 63 ЕООД, Долни Дъбник – зеленчуци;
- ✓ ЕТ Мирена 99 – Любомир Върбанов, Долни Дъбник – царевица, грах, зелен боб, броколи, карфиол, домати и чушки за преработка;
- ✓ Розита 98 ООД, Горни Дъбник – пипер, домати, патладжани, дини, грах, сладка царевица, зелен фасул, домати, патладжани и чушки за преработка;
- ✓ ЕТ КАЛЕЙСКИ-Румен Пенков – домати;
- ✓ Дарина 111, село Садовец, оранжерия – домати върху хидропонна технология;
- ✓ Полис трейд, Долни Дъбник – домати и чушки за преработка, сливи и праскови за преработка;
- ✓ ЕТ ДИЯН ТОДОРОВ – ДТТ СОЛАР, село Крушовица – краставици, гъби и сладка царевица;
- ✓ ЕТ "Росат-Антон Цветанов" – домати и чушки;
- ✓ Дини Янчев ЕТ, Долни Дъбник – дини и пъпеши;
- ✓ БГ СЮРПРИЗ ЕООД, Долни Дъбник – плодове и зеленчуци;
- ✓ ЕТ "ПАВЛИНА ДИЛЧЕВА", Садовец – домати и чушки;
- ✓ ВАНЯ 64 ЕООД, Долни Дъбник – производство, преработка и търговия с плодове, зеленчуци;
- ✓ МАКС 1 ЕООД, с. Бъркач – зеленчуци;
- ✓ Йоана 14, Долни Дъбник – плодове и зеленчуци;
- ✓ ТАНИ 91 ЕООД, Долни Дъбник – плодове и зеленчуци;
- ✓ АНЕТА 10 ЕООД, Долни Дъбник – плодове и зеленчуци;
- ✓ МИРА 88 ЕООД – домати.

Стопанствата за плодове и зеленчуци разчитат повече на продуктови и маркетингови иновации. Стопанството на **Дини Янчев ЕООД** е иновативно и разчита на много експерименти, за да стъпи на пазара в големите градове и в чужбина. В последните три години експериментира с нов вид дини без семки, както и с квадратни дини, които се транспортират по-лесно и които могат да се изнасят за Япония. **Розита 98 ООД** от с. Горни Дъбник и **Мирена 99 ЕТ** от Долни Дъбник използват хибридите на Синджента, глобална компания, която произвежда агрохимикали и семена и е базирана в Базел, Швейцария. Фирмата работи с биотехнологии и провежда геномни изследвания, като на територията двете споменати стопанства отглеждат хибридният сорт чушки Конвента. Две от земеделските фирми са направили инвестиции в енергоспестяващи иновации

– **ЕТ Универсум Румен Янчев** в Долни Дъбник има изграден ФТЕЦ “Универсум“, а **ЕТ Диян Тодоров-ДТ СОЛАР** има фотоволтаичен парк край с. Крушовица.

Като маркетингова иновация може да се разглежда и регистрирането на призната организация за плодове и зеленчуци на територията. Дружеството **Веджи Фрост ООД** е създадено през 2016 г., като в него членуват Мира 88 ЕООД, Криси 85 ЕООД, Тани 91 ЕООД, Йоана 14 ЕООД, Анета 10 ЕООД и ЕТ Мирена 99 - Любомир Василев. През 2017 г. то е признато като организация на производители на зеленчуци, включително предназначени за преработка. Целта на проекта е развиване дейността на организацията чрез обмяна на опит между членовете, извършване на общи покупки на суровини и материали, улесняване на достъпа до пазара на всички членове, както и взаимодействие с чуждестранни организации, признати в същия сектор.

В сектора на **животновъдството в община Долни Дъбник** се отглеждат предимно овце, кози, птици и пчели. Край самия град Долни Дъбник се намира люпилня, както и единствената в региона ферма за месодайни овце от породата Ил дьо Франс, тук е и най-голямото у нас племенно стадо от френските овце. Собствениците стартират с вноса на тази порода преди 7 години и с това започва и развитието на месодайното овцевъдство в региона, като до този момент животни от тази порода са били отглеждани единствено в Стара Загора. Друго голямо стопанство в региона е Камелия – Васил Гетов 1 ЕООД, което се занимава с отглеждането на овце, включително и по биологичен начин. От най-модерните е и овцефермата на Галина Мирчева в с. Петърница, която печели приз за иновативна ферма в конкурс за млади фермери през 2019 г. В с. Садовец се намира и фермата за коне Дилчеви ООД, в която се грижат за 40 селектирани коне от породата Дунавски кон. На територията има и две големи свиневъдни ферми тип А, промишлена птицеферма и няколко ферми за аквакултури, развито е пчеларството. Регистрираните животновъди според БАБХ в община Долни Дъбник са:

- ✓ ЕТ “Булгари-Вяра Михайлова”, Долни Дъбник – говеда и крави;
- ✓ Камелия-Васил Гетов 1 ЕООД – овцевъдство;
- ✓ Галина Мирчева, с. Петърница – овцеферма;
- ✓ Натур Алимент ЕООД, с. Крушовица – свиневъдна ферма тип А;
- ✓ Надежда Селимска, с. Петърница – свиневъдна ферма тип А;
- ✓ Квант-2001 ООД, Долни Дъбник – пилета и кокошки;
- ✓ ЕТ ПАВЛИНА ДИЛЧЕВА, с. Садовец – коне;

- ✓ Дилчеви ООД, Садовец – коне;
- ✓ ЕСКАРГО МАКСИМА ООД , с. Крушовица – охлюви;
- ✓ Агро Йотови ООД, с. Садовец – пчеларство;
- ✓ ДЪБНИК-ИВАН ТОДОРОВ - РАДМИЛА МАРИНОВА ЕТ, Горни Дъбник – мед и пчелни продукти;
- ✓ ТЕРА КОНСУЛТ ЦИКОВ, НИКОЛОВА И СИ-Е СД, с. Бъркач – аквакултури, шаран и толстолоб;
- ✓ МАКС АГРО ВВ ЕООД, Долни Дъбник – аквакултури, риби;
- ✓ Фиш Хънтър 2016, рибарник в Долни Дъбник, местност Вита – аквакултури;
- ✓ Трипод ЕООД, село и язовир Крушовица – шаран, амур, толстолоб;

Най-много иновации на територията на общината се въвеждат именно от животновъдните стопанства. Както вече се спомена, **овцевъдната ферма на Галина Мирчева** от с. Петърница печели приз за иновативно стопанство през миналата година. Фермата е оборудвана от компанията Агритоп ЕООД, представител на водещи световни марки и нови технологии. Производствените иновации в стопанството автоматизирана доилна зала, система за управление на стадото, охладителен танк и хранителна лента за овце. Автоматизираното доене става с индивидуален апарат за всяка овца и се случва едновременно, като на всяко място има и електронен млекомер, който показва количеството суровина, потокът на млякото по време на доенето, времето за което е издоено. Системата събира индивидуални данни за животните 24 ч. в денонощието и 7 дни в седмицата. Тази система в дългосрочен план спомага за селекцията на стадото – неефективните животни отпадат. Хранителните ленти облекчават работния процес и намаляват ръчния труд, гарантират почти никакви загуби на фураж. Друга супермодерна овцеферма е тази на **Камелия – Васил Гетов1 ЕООД**, оборудвана иновативно отново от Агритоп по проект по подмярка 4.1 от ПРСР на стойност почти 2 млн.. Поставени са ветрозащитни щори, които нямат аналог в България. Те не позволяват на амонияка да се задържа в обора и отстраняват миризмата. Другата полза е, че въздушните течения минават над овцете, като по този начин се избягват белодробните заболявания сред животните. Ветрозащитните щори оптимизират и микроклимата в обора, като повишават продуктивността в даването на мляко. И в това стопанство са инсталирани автоматични системи за доене и хранене. И двете ферми участват в дни на отворените врати, организирани от различни научни институции, професионални гимназии и кампанията „Супер фермер“.

Продуктовите иновации в животновъдството в община Долни Дъбник отново са насочени към специфични ниши. До село Крушовица се намира единствената по рода си в България **ферма за охлюви Ескарготс**. Това е най-модерната ферма за охлюви в Европа, която работи заедно с научно-изследователския институт INRA във Франция и експериментира с формули за храна и технологии за отглеждане. Стопанството разполага с 10 ха, върху които има изградени нова високотехнологична зала за репродукция, – 3 нови оранжерии (детски градини за охлюви), помощен склад за стопански инвентар, хладилни камери за съхранение на готовата продукция.

Хранително-вкусовата промишленост е развита много добре и в двете общини на МИГ. Както се спомена в главата за описание на територията, преработката на храни осигурява по-голямата част от приходите и работните места и в двете общини, като в Долни Дъбник повече от половината от заетите са именно в този сектор. Налице е относителна вертикална интеграция между производители и преработватели, която е рядкост за България – местните преработватели използват предимно местни суровини, както и много от производителите са започнали собствена преработка.

Икономиката на **община Долна Митрополия** се характеризира с преобладаваща хранително-вкусова промишленост, свързана със земеделието и друга малка преработваща промишленост (дърво и текстил). По-големите фирми са: кооперацията Българска захар 2002 ЕАД – за производство на захарни изделия, която от 2003 г. е правопреемник на старата кооперация; Евамел ЕООД в село Ореховица за производство на висококачествено брашно; Биотекс, също в село Ореховица - за пълнозърнести брашна от лимец, грахам, царевица, ръж и типово пшенично брашно, а също и хлебни изделия; предприятието Слънчев дар ЕООД в гр. Долна Митрополия за комбинирани фуражи. Маслената фабрика Звезда АД в Долна Митрополия е за производство на олио от слънчогледово семе, а през 2014 разширява дейността си с инвестиция от 6 милиона, за да може да преработва и други видове семена.

Според БАБХ (2020 г.), регистрираните преработватели на растителна и животинска продукция в общината са:

Храни от растителен произход	
Зърнени:	
✓	Биотекс ЕООД, Ореховица, пълнозърнести брашна от лимец, грахам, царевица, ръж и типово пшенично брашно, хлебни изделия.
✓	Евамел ЕООД, Ореховица, брашна, грис, трици

✓ Слънчев дар АД, Ставерци ДМ, зърносъхранение, производство на фуражи ✓ Си Ко ООД, преработка на слънчогледови семки ✓ ЕТ "ХЕЛГА - СВЕТЛА СТОЯНОВА", Горна Митрополия, зърносъхранение ✓ МОДЕС 2014 ЕООД, гр. Тръстеник, хляб, хлебни изделия ✓ НИРА 95 ЕООД, с. Крушовене, хляб и тестени изделия ✓ ЗКПТУ ЗЛАТЕН КЛАС, Ставерци, хляб и хлебни изделия, теста, закуски
Масла от растителен произход:
✓ Звезда АД, Долна Митрополия, производство на олио от слънчогледово семе ✓ Класик ООД, Тръстеник, производство на сурово слънчогледово масло и търговия с горива и масла на едро и дребно
Плодове и зеленчуци:
-
Захар и захарни изделия:
✓ Българска захар - Долна Митрополия ЕООД, трайни сладкарски изделия - бисквити, вафли, гофрети, кексове, сладки ✓ Българска захар 2002 ЕАД, трайни сладкарски изделия
Производство и бутилиране на напитки:
✓ ЕТ ЛАЛОВ -900-ВАЛЕРИ ЛАЛОВ, Биволаре, безалкохолни напитки
Вино и оцет:
-
Храни от животински произход
Месни:
✓ Анда 2012 – Анко Петров ООД, село Комарево, млени меса, месни заготовки и разнообразни разфасовки от свинско и птиче месо. ✓ ВАДЕНИ 1 ЕООД, Тръстеник ✓ Нина – 94 – Нина Димитрова ЕТ, Тръстеник, Транжорна за производство на млени меса и месни заготовки. ✓ ЕТ „Шкодра - Н – Николай Петров, прясно месо и разфасовки
Млечни:
-
Млекосъбирателни пунктове:
✓ ЕТ "Инамар-Пламен Цонков", с. Рибен 1-козе; 1-овче; 300.0 л.; 300.0 л.; ✓ Людмила Борисова, с. Комарево, 1-козе; 800.0 ✓ Денис Чакъров, Долна Митрополия, 1-козе; 250.0 л ✓ Димитрина Димитрова, с. Ставерци , 1-козе; 400.0 л ✓ Веселин Еленков, с. Ставерци, 1-козе; 1-овче; 375.0 л.; 375.0 л.; ✓ ДИМС МИЛК ЕООД, с. Крушовене, 1-биволско; 2-козе; 4-овче; 1300.0 л.; 14600.0 л.; 65400.0 л.; ✓ Виолета Гачевска Ореховица 1-козе; 1-овче; 500.0 л.; 300.0 л.;
Мед:
✓ ЕТ Медения - Божидар Миразчийски, с. Крушовене
Яйца:
✓ ДИТРОНИКС ООД, Горна Митрополия ✓ Пилигрим ГМ, яйца и месо от птици

Сред основните преработващи предприятия в община Долни Дъбник са Изи танк – Плевен ЕООД – мелница, винарска къща “Мизия” в гр. Долни Дъбник и маслобойна ЕТ Боатин в гр. Долни Дъбник и в село Садовец. В град Долни Дъбник и селата Петърница, Горни Дъбник и Садовец има мелнични предприятия. Запазени са тютюносушилници

те в с. Крушовица и гр. Долни Дъбник. Фирмата-зеленчукопроизводител Розита 98 ООД има база за преработка и съхранение на зеленчуци и плодове в село Горни Дъбник, а в град Горни Дъбник има съществуващ отпреди цех за сушене на зеленчуци и плодове. Мирена 99 – Любомир Върбанов ЕТ в Долни Дъбник има предприятие за охлаждане и пакетиране на зеленчуци – прясна царевица, грах и боб. В Долни Дъбник е и предприятието за месопреработка на Фреш Мийд МД - предимно за производство на саздърма и хранителни мазнини с капацитет 5-10 тона на ден. Петков Апис ЕООД е построил цех за преработка на восъчни основи, предназначени за продажба на пчелари, също в град Долни Дъбник. Сред големите преработватели са фирмите Герада ГМ в с. Горни Дъбник за биологичен мед и пчелни продукти, която се занимава и с производство на биологични малини и орехи (в община Угърчин), както и фабриката за биологичен оцет Веда ООД в гр. Долни Дъбник.

Всички преработватели на територията на община Долни Дъбник, регистрирани в БАБХ:

Храни от растителен произход	
Зърнени:	
✓	ИЗИ ТАНК – Плевен ЕООД, Долни Дъбник, царевичен грис, царевично брашно и царевичен зародиш
✓	Петкови-70 ООД, Долни Дъбник, Пекарни, магазини за хляб и торти, Промислени пекарни: хляб и сладки изделия (продажба на дребно)
✓	ЕТ „ ВАСИЛЕНА – ЗДРАВКО БУЗОЛОВ, Долни Дъбник, брашна, грис, трици
Масла от растителен произход:	
✓	Златен лъч ООД, Долни Дъбник, сурови и рафинирани масла и мазнини, олио от слънчоглед
✓	ЕТ Боатин, гр. Долни Дъбник и в село Садовец, маслобойна
Плодове и зеленчуци:	
✓	ЕТ Мирена 99 – Любомир Върбанов, Долни Дъбник, цех за сортиране, охлаждане и пакетиране на пресни зеленчуци – царевица, грах, зелен боб, броколи, карфиол
✓	Розита 98 ООД, Горни Дъбник, база за преработка на подове и зеленчуци, с. Горни Дъбник, цех за сушене на зеленчуци и плодове
✓	Агрофутур, Долни Дъбник, преработка, консервиране и търговия с плодове, и зеленчуци
Захар и захарни изделия:	
✓	ЕЛИНИ 90-ДГ ЕООД, Долни Дъбник, трайни сладкарски изделия – бисквити, вафли, гофрети, кексове, сладки
✓	БАМБАЛЕТО ЕООД, Горни Дъбник, малотрайни сладкарски изделия – пасти, торти, сиропирани сладкиши
Производство и бутилиране на напитки:	
✓	НЕСА ССЕ ЕООД, Долни Дъбник, безалкохолни напитки
Вино и оцет:	
✓	Веда ООД, Долни Дъбник, органичен оцет от грозде, къпини, пчелен мед, ароматизация, ябълки

✓ Винарска изба Мизия, Долни Дъбник, вино ✓ Винарна „Хараламбиеви“, с. Петърница ✓ „Агро Йотови“ ООД, с. Садовец, вино и спиртни напитки
Храни от животински произход
Месни:
✓ НАТУР АЛИМЕНТ ТРЕЙД ООД, село Крушовица ✓ Фреш Мийт ЕООД, Долни Дъбник, преработка на месни продукти, саздържа
Млечни:
✓ ЕТ Булгари-Вяра Михайлова, Долни Дъбник, производство на млечни продукти
Млекосъбирателни пунктове:
✓ Петрана Нинова, Долни Дъбник, 1-овче; 600.0
Мед:
✓ ГЕРАДА ООД, Горни Дъбник, преработка на мед ✓ Петков Апис ЕООД, Долни Дъбник, предприятие за преработка на восъчни основи
Яйца:
✓ Квант-2001 ООД, Долни Дъбник, кокоши яйца, люпилня

Иновативни фирми има и сред преработвателните предприятия на територията. **Био-текс ЕООД** е участник в международната Зърнена академия, наред с производители от Румъния и лектори от САЩ, Великобритания, Русия и Европейската комисия, която всяка година организира конференция за новостите в производството на зърнени и технически култури. Предприятието е обновено чрез средствата на два проекта по ПРСР през миналия Програмен период, а както се отбеляза, в проекта си по 4.2 от миналата година, получава точки за въвеждане на иновации. Преработвателното предприятие за биологичен мед и пчелни продукти **Герада ГМ** в с. Горни Дъбник разполага с една от най-модерните в Европа инсталации за пастьоризация, охлаждане и деаерация на пчелен мед с капацитет от 500 кг/час. По проект през миналия Програмен период фирмата работи и за въвеждане на социална иновация като в изградените оранжерии за органично извън сезонно производство на малини наема и обучава за работа представители на малцинственото население (община Угърчин). В проекта си по 4.2 от 2018 г. получава точки за въвеждане на иновации. Фабриката за оцет **Веда ООД** в момента изпълнява проект също по подмярка 4.2 за енергийна ефективност и въвеждане на иновационна технология за ацетификация на биологичен ябълков оцет. Един от един от най-големите проекти по ПРСР на територията на община Долни Дъбник е изграждането на мелничен комплекс със силозно-складова база на **Изи танк – Плевен**, реализиран по мярка 123 от ПРСР в миналия период. Цялата инвестиция възлиза на приблизително 7,6 млн. лв. Комплексът разполага с 5 основни силоза с обща вместимост 10 616 тона, сушилня за зърно и автомобилна везна, а също и със съвременна пакетираща линия, чрез

която се осигурява освен технологична, и маркетингова иновация. За контрол на качеството на входящите суровинни и готовата продукция е създадена и собствена лаборатория за изследвания.

Както става ясно, секторната принадлежност към селското стопанство и сферата на храните, както и размера на предприятията и стопанствата на територията на МИГ са по-скоро благоприятен фактор за иновационния потенциал и иновационната активност. Това е валидно предимно за сектора на зърнопроизводството, където почти няма микро-стопанства, както и за преработвателната промишленост. В сектора на животновъдството и на плодове и зеленчуци все още съществува дисбаланс между малките и по-големите стопанства – от една страна, съществуват по-големи стопанства и предприятия с обновено и модернизирано оборудване, използващи нови технологии и съответно с висок иновационен капацитет, а от друга микро- и малки предприятия, които се нуждаят от подкрепа за обновяване на техниката и машинния парк, подобряване на финансовото състояние и решаване на структурните им проблеми. Това личи и в резултатите от анкетата, където повечето отговори са свързани именно с необходимостта от повече инвестиции в материалните активи и липсата на средства за обновяването им.

8.2. Достъп до финансиране

Сред най-важните външни фактори за иновационния потенциал на дадена територия е достъпът до финансиране на МСП и стопанствата. В това отношение територията на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“ се представя много добре в сравнение с други райони на страната. Една от причините за това са и преференциите, които получават фирмите от Северозападния регион, както и от област Плевен по проекти не само на ОПИК, но и по инвестиционните мерки на ПРСР. Почти всички предприятия, които са регистрирани като търговци на територията, изпълняват в момента или са изпълнявали проекти по мерките 4.1 и 4.2. или по съответстващите мерки в миналия Програмен период. Няма регистриран земеделски производител, който да не получава някакъв вид директни плащания по СЕПП или обвързаното подпомагане. Проекти по подмярка 4.1 и в момента изпълняват: Камелия – Васил Гетов 1 ЕООД, Боян 82 ООД, Любесмо 88 ООД, Дарина 111 ООД, ЕСКАРГО МАКСИМА ООД, Агрийн ЕООД, Биотекс ЕООД. По мярка 4.2 работят или имат спечелени проекти: ВЕДА ООД, Герада ГМ, Биотекс ЕООД. Възможността чрез проекти пред МИГ да се осигури допълнително финансиране, вкл. и за въвеждането на иновации също е благоприятно.

Освен финансовата невъзможност на по-малките стопанства и предприятия да осигурят средства за съфинансиране по инвестиционните мерки, у нас съществува и известно неразбиране на целта на директните плащания от страна на по-малките стопанства. Идеята на ОСП е чрез директните плащания да се подкрепят доходите на земеделците, като се компенсират отслабените им пазарни позиции във веригата на доставка на храни. След като е гарантирана сигурност за съществуването и финансова стабилност на стопанствата, се очаква, че собствениците им ще насочат усилията си в допълнително развитие и инвестиции за добавяне на стойност към производството. Това обаче не се случва и повечето стопани предпочитат да не се хвърлят в рискови според тях начинания, след като имат сравнително приличен доход. Това е проблем в целия ЕС, у нас естествено в по-големи размери, като все повече в европейските институции надделява идеята за повече и с много по-опростени условия мерки за инвестиционна подкрепа на малките и микро-стопанства, така че да бъдат стимулирани да развиват бизнес, а не просто да получават готови пари за дейността си.

Данните на МЗХГ показват, че броят на бенефициентите на директни плащания у нас за периода от 2008 г. – 78,79 хил. – нараства до 98,94 хил. през 2015 г. и леко намалява до 67,29 хил. през 2017 г., като намалението е във връзка единствено с намаляване броя на стопанствата. Бенефициентите стават по-малко, но започват да получават по-голяма като размер субсидия. Изплатените субсидии нарастват от 166,4 млн. евро (325,45 млн. лв.) през 2008 г. на 774,1 млн. евро (1514,0 млн. лв.) или 4,7 пъти през 2016. Подкрепените стопанства по СЕПП според преброяването през 2016 г., са 82,3% от всички стопанства в България. Същественото и едно от най-големите предимства на директните плащания е тяхната достъпност за производителите, липсата на тежки предварителни условия за тяхното придобиване и отсъствие на последващи ангажменти при тяхното използване (каквито има при реализация на инвестиционни проекти), което ги превръща в силно предпочитани от страна на фермерите. Те дават гаранция и сигурност за доходите на семействата. Това означава, че огромната част от земеделските производители у нас разчитат предимно на плащания по първия стълб и по ред причини не желаят да кандидатстват и реализират проекти по втория стълб, за да се развиват. Това е в пряка връзка и с липсата на предприемаческа активност сред земеделските производители у нас.

8.3. Предприемаческа активност

Вече стана дума, че нивото на предприемаческа активност в България е сред най-ниските за ЕС. Това важи особено за селските райони, каквато и е територията на МИГ. По данни на НСИ, гъстотата на фирмите в селските райони е средно 34 фирми на хиляда души население, което е близо два пъти по-ниско отколкото в градските райони – 61 фирми/1000 души население. Стана дума и че обликът на българското земеделие продължава да се доминира от стопанствата на физически лица, чийто относителен дял е 87% от всички стопанства, а обработваната от тях земя е 31% от цялата ИЗП. Търговските дружества, които все пак производителите започват да регистрират в последните 5 години, са само 4% от стопанствата в страната, но обработват 40% от общата ИЗП. Според индексите за предприемачество, предприятията на физически собственици, вкл. и регистрирани като ЕТ, имат най-нисък инвестиционен потенциал, вкл. като потенциал за иновации и създаване на работни места. Тоест те рядко кандидатстват по проекти, които са насочени към модернизация, въвеждане на нови технологии и иновационни практики. Въпреки обобщените данни на МЗХГ, факт е, че на територията на МИГ много от проектите са осъществени от фирми на еднолични търговци.

Все пак, като тенденция в двете общини, данните са подобни на средните стойности за страната. От всички подадени заявления за подпомагане в община Долна Митрополия – общо 1260 за 2019 година, фирмите са само 59, в община Долни Дъбник от общо 787 заявления, лицата с регистрирани фирми са 49. Останалата част са подадени от физически лица, а повечето от фирмите са ЕТ, тоест пак физически лица, но регистрирани по Търговския закон. Предприятията юридически лица (във всички сфери) в община Долна Митрополия са 457, което означава, че гъстотата на фирмите е 37/1000, а в община Долни Дъбник – 290 фирми от всички сфери, тоест гъстотата е 36/1000. Това са стойности малко по-високи от средните за селските райони, но все пак много по-ниски от необходимото за разгръщане на по-голям и стабилен бизнес. Някои от фирмите (както на много места в България) са на собственици от чужбина или са част от глобални компании. Това от една страна може да е стимул за иновациите – световните компании работят с най-новите технологии, но от друга представлява пречка – малките стопанства и предприятия не могат да се конкурират по никакъв начин с такъв тип производства, а и те често поглъщат цялата работна сила. За малък земеделски производител в един момент става по-изгодно да бъде нает на сигурна заплата и да си получава субсидиите за стопанството, отколкото да се мъчи да развива какъвто и да е бизнес.

В България ниската степен на предприемаческа активност се дължи и на исторически, субективни и обективни причини. Особено в малките населени места хората се страхуват да поемат рискове, да вложат капитали, да поемат инициатива. За тях предприемачът е „абстрактен образ, значително отдалечен от реалния живот“ (данни от проучването на Глобалния индекс за предприемачество). Типичният предприемач в представите на българина е мъж, на възраст между 25 и 34 години, стартирал бизнес в сектора на търговията (47,4% смятат, че това е предпочитано от всички ново бизнес начинание), като целта му е единствено да реализира определена лична възможност или да постигне ръст на собствените си доходи. Това са останки от системата на социалистическото образование и мислене, че държавата е репресивен орган спрямо бизнеса и според която някой друг трябва да поеме отговорността за доходите, бъдещето, осигуряването на работа на отделния индивид.

Има и обективни пречки за развитие на предприемачеството у нас и сред тях е бизнес-средата, която у нас е на средно за ЕС ниво, но плаши хората с многото бюрокрация, изисквания, регистрации и разрешителни. Трябва да се каже, че прекалените регулации пречат на развитието на малкия бизнес в целия ЕС. За 2019 г. едва 26% от жителите на европейските държави са заявили, че имат намерение да развият бизнес и да регистрират собствена компания. У нас този процент е средно 3.9% за страната, като в малките населени места пада до 1%. Друга причина е и конкуренцията на глобалните гиганти, за която вече се спомена. Затова, въпреки положителното развитие на икономическите им показатели, броят на МСП в страната намалява, при това с най-силен темп за ЕС – минус 6,8% за периода от приемането ни в Съюза до 2017 година. След първоначалния ентузиазъм за правене на бизнес, основна причина за прекратяване на дейността за 57,7% от предприемачите е невъзможността да реализират положителен финансов резултат, а за други 22,7% основен фактор са проблемите с финансирането.

Отрицателно влияние оказва и административна тежест, преди всичко във връзка с времето, необходимо за плащане на данъци (най-висока стойност в рамките на ЕС, измерена като брой часове за година), компетенциите и ефективността на работа на държавната администрация при предоставяне на услуги на бизнеса. Въпреки всеобщото схващане за държавно подпомагане на част от бизнеса и корупция, България е далеч под средните равнища за ЕС по отношение на участието на частни компании в обществени поръчки с тенденция на спад от 24% през 2015 г. до 21% през 2017 г., при средно равнище за ЕС от 32%. Страната ни е и единствената държава – членка на ЕС, в която

не се прилагат адекватни механизми за обявяване на несъстоятелност на фирмите и за личен фалит на физическите лица, вкл. и за даване на „втори шанс“ за провалилите се предприемачи. Отрицателен фактор за развитие на предприемачеството е и слабото обучение в тази сфера, което в другите европейски държави започва на ниво начално образование – още във втори клас.

Ниската степен на предприемачество на територията е основна пречка пред развитието на иновационния ѝ потенциал и препоръката към МИГ е да работи в посока ограмотяване на производителите в тази посока. Единствено стопанствата на юридическите лица обикновено се превръщат в по-големи икономически структури, които продължават да се развиват и да увеличават приходите си. Характеристиките на големите предприятия и стопанства у нас са съизмерими с европейските и те обират по-голямата част от европейските и национални субсидии, което задълбочава структурните проблеми на селските територии.

8.4. Образование и трансферни организации

Друг фактор, който е в пряка връзка освен с предприемачеството, но и с потенциала за иновации е образователният статус. Той се отнася не само за отделния собственик, а и на цялото население на територията. Бюджетите, които се влагат в образование от държавата и общините са само едната страна на проблема. Всеки район си има специфики, които зависят от демографията, етническата структура, наличието на образователни институции (особено за висше образование), желание за повишаване на квалификацията и уменията сред населението. В България хората без никакво образование са 12,7 % от населението, при средно за ЕС от 12.5% (Доклад на ЕК за България за 2019 г.), като принос за тези стойности имат предимно градовете. В селските райони този процент става 27,9%, а сред ромите – 67%. Северозападният район, където е и МИГ, е с дял от 21,6 % хора без образование, като по-висок процент има само Югоизточният район – 22 %.

В област Плевен, както и на територията на двете общини, образователната структура на местното население е сравнително благоприятна. Относителният дял на висшистите изостава с 4 пункта от средните за страната 28,2% , но все пак в последните години се увеличава до 24,2% за 2019 г. и е по-висок в сравнение например с този на област Пловдив, където дялът на висшистите е 20,3%. За сравнение в София, където са и най-много висшите учебни заведения, този дял е 51,4%. Нетният коефициент на записване

на населението в прогимназиалната степен (5-8 клас) е 88,6%, близко до средните стойности, като в София коефициентът е 89,4%. Намалява делът на отпадналите от училище, като през 2019 г. в община Долна Митрополия това са 42 деца, а за община Долни Дъбник – 50 деца. Те са предимно от ромското население, малка част отпадат поради заминаване на родителите им в чужбина. Относителният дял на лицата с основно и пониско образование следва националната тенденция на постепенно намаляване. Средната оценка по БЕЛ, с която се мери равнището на гимназиалното образование, за община Долна Митрополия е 4.04, а за община Долни Дъбник е 3.04. За област Плевен средната оценка е 4.20, а за София - 4.63. Тоест община Долна Митрополия е близко до средните стойности, а община Долни Дъбник е доста под тях, като причината вероятно е високият процент на ромите.

На територията на МИГ функционират общо 17 училища – 15 общински и 2 държавни, както и 15 детски градини. В община Долна Митрополия има 8 общински училища, като две от тях са средни общо образователни и се намират съответно в общинския център и в гр. Тръстеник. Останалите училища са основни и са разположени в селата Божурица, Горна Митрополия, Комарево, Крушовене, Ореховица и Ставерци. Детските градини са 8. Въпреки липсата на училища във всички населени места в общината, за децата е осигурен равен достъп до качествени образователни услуги. В училищата, в които се обучават ученици от други населени места, са предвидени средства за транспортни разходи на учениците, целодневна организация на учебния ден и за столово хранене. Някои от сградите са ремонтирани по проекти и състоянието на материалната база е добро. В община Долни Дъбник има 9 учебни заведения, от които 7 общински и 2 държавни. В гр. Долни Дъбник функционират 1 начално училище, 1 средно общообразователно от 5 до 12 клас, 1 професионална гимназия по селско стопанство и 1 помощно училище-интернат за ученици от 1 до 10 клас. Останалите 5 училища са основни, намират се в селата, като две от тях са средищни – в с. Петърница и с. Садовец. Единствено в с. Бъркач няма училище. И тук общината осигурява безплатен транспорт за всички пътуващи ученици, създадени са условия за целодневна организация на учебния ден във всички училища, както и за столово хранене в средищните училища в с. Петърница и с. Садовец. Мрежата от детските заведения обхваща всички населени места, като в общината има 7 детски градини – по една целодневна детска градина във всяко едно от селата и едно обединено детско заведение с яслена група в гр. Долни Дъбник.

Професионалното образование е представено от гимназията по селско стопанство в Долни Дъбник. Изключително благоприятен фактор е откриването през 2019-та година на висше учебно заведение на територията на община Долна Митрополия – Висшето военновъздушно училище (ВВВУ) „Георги Бенковски“, което предлага и обучение по ИКТ и нови технологии. В Списъка на иновативните училища в България за учебната 2019/2020 година, одобрен от правителството, от област Плевен са включени 14 училища. Сред тях за иновативни училища са обявени Основно училище „Христо Ботев“ в село Божурица, община Долна Митрополия и Начално училище „Свв. Кирил и Методий“ в град Долни Дъбник.

Тъй като иновационният потенциал се развива чрез мрежи за обмен на знания и технологии, изключително важно е присъствието на територията на т.нар. **трансферни организации**, които да посредничат между достиженията на науката и технологиите и бизнеса. Това може да са центрове за обучение, научни звена, сдружения, представителства. На територията на община Долни Дъбник от 2017 г. има търговско представителство за Северна България и модерен сервизен център на компанията Агритоп - лидер в проектирането, изграждането и оборудване на животновъдни ферми у нас. Фирмата продава техника на водещи световни марки в тази сфера, като по-важното предлага цялостна концепция за изграждането на стопанствата, така че да работят ефективно, прави професионални консултации. В центъра е предвидена зала за обучения, в която се провеждат семинари за обмяна на опит с чуждестранни и български лектори. Фермерите могат да се възползват от компетентните служителите и да получат професионална консултация за това как се правят разумни инвестиции за едно по-рентабилно и прецизно земеделие. Така и най-малките стопанства са близо до иновациите и могат да се запознаят с тях от първа ръка. Присъствието на подобно представителство е благоприятен фактор за иновационния потенциал.

8.5. Интернет и ИКТ

Достъпът до интернет и използването му, наличието на ИКТ вече са базово условие за иновационната активност и потенциал. Особено ширококоловият достъп се припознава от ЕС като един от основните инструменти за подобряване на икономическото и социално благосъстояние на всичките му жители и се превръща във все по-важен фактор не само за конкурентоспособността на предприятията, но и за подпомагане на социалното приобщаване, като дава възможност за развитието и използването на най-

различни услуги. Класирането на България по отношение на индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) за 2019 г. е незадоволително, въпреки че по данни на ЕК, страната ни има добри резултати в областта на свързаността, особено по отношение на наличието на високоскоростните и мобилни широколентови мрежи. Покритието с фиксиран широколентов достъп е 96%, при средно за ЕС 97%, което нарежда страната ни на 19-то място. Разпространението на фиксиран широколентов достъп до интернет обаче е 58%, при средно за ЕС 77%, разпространението на свръхбърз широколентов достъп до интернет е 43%, по-високо от средната за ЕС стойност от 41%, което ни слага на 15-то място. Достъпът до интернет и електронни услуги в България е много добро в повечето градски райони, като по отношение на скоростта на интернет в по-големите градове страната е на едно от челните места в Европа. Селските райони, където частният сектор има по-малко стимули да инвестира, остават по-слабо свързани от градовете, а броят на абонатите на високоскоростна широколентова интернет връзка значително изостава. Северозападният район е на последно място по покритие (70,8%), област Плевен, съответно територията на МИГ е с малко по-високи стойности от 71,7%.

Достъпът до широколентов интернет в двете общини е сравнително добър и близък до средните за областта стойности от 70%. На територията на Долна Митрополия има трима доставчици на интернет, а в община Долни Дъбник доставчиците са двама. Покритие за GSM сигнал за пренос на данни имат и трите мобилни оператора. Отскоро град Долни Дъбник е включен в цифровата карта на А1 за доставка на оптични услуги, такива предлагат и другите оператори – интернет и цифрова телевизия. От юли миналата година 8 населени места в община Долна Митрополия разполагат с безплатен безжичен интернет, предоставен по Европейска инициатива WiFi4EU. Жителите на гр. Долна Митрополия, гр. Тръстеник, с. Ореховица, с. Божурица, с. Комарево, с. Горна Митрополия, с. Подем и с. Крушовене имат безплатен достъп до интернет на обществени места като паркове, площади, и обществени сгради. Кадастърът (цифровизацията на територията) е със значително по-ниски стойности от средните в община Долни Дъбник – 61,5%, при почти 100% за страната. Община Долна Митрополия има 96,6% покритие.

Макар че има осигурен достъп, нивото на използване на интернет е доста по-ниско. За област Плевен – 64,9%. По данни на НСИ всяка трета от четири фирми в градовете в страната има фирмена интернет страница, тоест 75% от фирмите. Това не е така по отношение на производителите и преработвателите в селските райони, където наличието

на собствена интернет страница е по-скоро рядкост. На територията на двете общини на МИГ фирмите, представени със собствена страница се броят на пръсти. Присъствие в интернет имат под 1% – в общи сайтове за представяне по сектори и от различни райони на страната, където са публикувани единствено имената, адресите и лицата за контакт на фирмите. Около 1% имат и страници в социалните мрежи, които се ползват за реклама и рядко за продажби. Само няколко компании практикуват онлайн търговия чрез общи сайтове за фермерски храни или продажби на суровини (общо 7% от фирмите в страната продават онлайн при средно за ЕС 18%). Няма данни за участие в онлайн платформи за обмяна на опит или друга полезна информация. Интегрирано управление на „големи“ данни и облачни технологии се използва само в две-три от големите стопанства.

Нивото на умения в областта на цифровите технологии за страната е сред най-ниските в ЕС. Хората, които притежават поне основни цифрови умения, са едва 29% от възрастното население в сравнение със средно 58% за ЕС, докато само 11% притежават умения над средното равнище (малко под една трета от средната стойност за ЕС). В селските райони процентите са още по-ниски, като там уменията са предимно базови – мейл, месинджъри за връзка, социални мрежи, елементарно владение на MS Word и MS Excel. Това пролича особено по време на онлайн обучението по време на пандемията, където в селата голяма част от учениците се оказаха изолирани от виртуалните класни стаи, поради липсата на компютър. В тази връзка трябва да се каже, че не само обучението на децата, но и това на възрастните по отношение на новите технологии до голяма степен вече се определя от достъпа и използването на интернет. Само там се осъществява ефективна и мрежова размяна на голям обем информация, не само чрез съдържанието на виртуалните библиотеки и наличието на научен ресурс, но и чрез обмяна на опит между различните нива на участниците – производители, преработватели, търговци, научни звена, университети. Както вече се спомена, осигуряването на ширококоловен достъп в селата и повишаване нивото на уменията на населението са основен приоритет и за следващия Програмен период. Отсъствието на цифрови умения е отрицателен фактор за иновационния потенциал.

9. Резултати от анкетното проучване

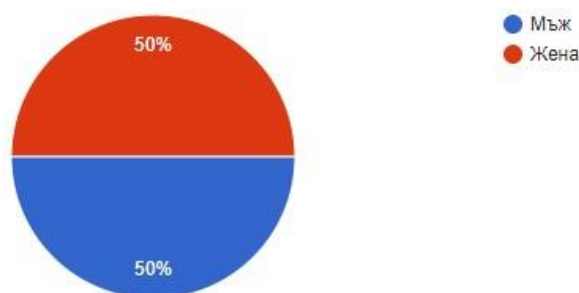
Анкетното проучване е проведено през месеците септември/октомври на 2020 г. онлайн чрез сайта на МИГ „Долна Митрополия-Долни Дъбник“. Включили са се 40 респонденти, поравно мъже и жени. 45% от отговорилите са на възраст между 30 и 40 години, а 27.5% до 55 години, тоест повечето са в активна трудова възраст. Младежите до 29 години са 15%, а тези над 55 години – 12.5%. Прави впечатление високият процент на хората с висше образование – 47.5%, което не отговаря на образователната структура в двете общини, но може да се обясни с това, че анкетата е попълвана по интернет. Тази информация за анкетираните потвърждава и констатацията за използването на интернет на територията – на първо място са хората с висше образование, следвани от тези със средно – 30% и средно специално – 22.5%. Сред отговарящите няма хора с основно образование, тъй като те рядко използват новите технологии. Отговаряли са малко повече хора от община Долна Митрополия (60%), отколкото от община Долни Дъбник (40%).

Информация за анкетираните:

Пол:

Пол:

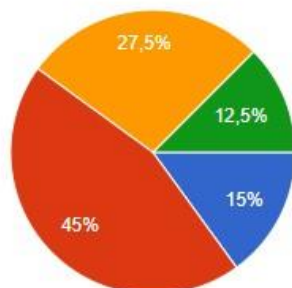
40 отговора

Възраст:

Възраст:

40 отговора

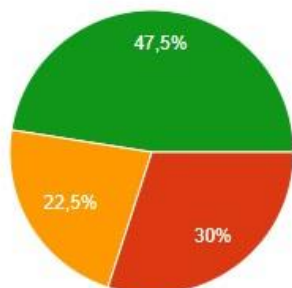

- до 29 г.
- 30 - 40 г.
- 41 - 55 г.
- над 55 г.

Образование:

Образование:

40 отговора

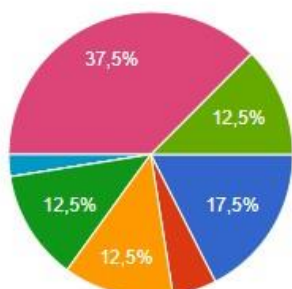

- Основно
- Средно
- Средно специално
- Висше

Вие сте регистриран като:

Вие сте регистриран като:

40 отговора

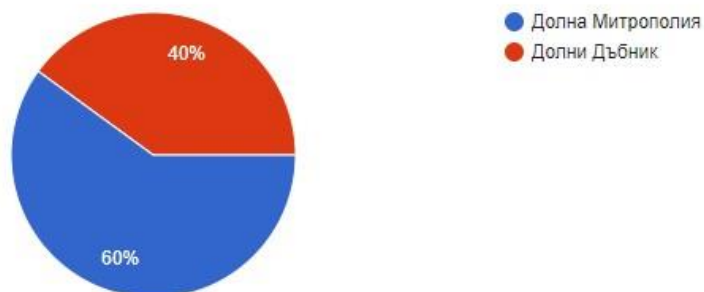

- Земеделски производител – физическо лице, регистрирано само...
- Земеделски производител – ЕТ, регистриран по Наредба № 9 на МЗ...
- ЕТ (едноличен търговец), регистрир...
- Юридическо лице по Търговския зак...
- Юридическо лице по ЗЮЛНЦ (НПО,...)
- Кооперация
- Работа на трудов или граждански д...
- Свободна професия

Община:

Община:

40 отговора

Интересни са данните за юридическия статус на отговарящите, по които може да се съди индиректно и за предприемаческата активност – 17,5% са физически лица, регистрирани само по Наредба 3/1999г., а други 37,5% са земеделски производители, но и еднолични търговци. 12,5% са само ЕТ, регистрирани по Търговския закон. Това съотношение потвърждава и данните на МЗХГ за статута на земеделските производители у нас – на територията общо 55% земеделски производители са физически лица и ЕТ, а общо 67,5% плюс други сфери са ЕТ и физически лица. Юридическите лица са едва 12,5%. 5% от запитаните са казали, че работят на заплата, а 2,5% са членове на кооперации. Трябва да се напомни, че според индексите за предприемачество, физическите лица и едноличните търговци са с най-нисък инвестиционен и съответно иновационен капацитет. Това са обикновено микропредприятия (доколкото физическите лица изобщо са предприятия), които възпроизвеждат дейността си, без да реинвестират средства за растеж, най-често осигуряват едно работно място – това на собственика или на член на семейството. Разбира се, от правилото има и изключения, тъй като наблюденията на територията на МИГ показват, че някои от едноличните търговци развиват много добра производствена и търговска дейност, както и реализират инвестиционни проекти. Но по принцип, тази юридическа форма на дейност – ЕТ, се счита за остаряла (много дълго време ЕТ е преобладаваща форма след промените у нас) и характерна за неразвити икономики, както и за селските райони. Предимство е воденето на опростено счетоводство. Както вече се спомена, земеделските производители, които са само физически лица обикновено си правят регистрация по Наредба 3 с единствената цел да получават субсидии от директните плащания и не развиват по никакъв начин стопанствата си.

ВЪПРОСИ:

1. Какво разбирате под понятието „иновация“ в бизнеса или в работата?

1. Какво разбирате по понятието „иновация“ в бизнеса или в работата?

40 отговора

Разбира се, този въпрос няма „верен“ отговор и цели да отчете как хората разбират понятието иновация. Една четвърт (25%) казват, че това са нови идеи и подходи и тук трябва да се припомни, че не всяка новост е иновация. Купуването на нов компютър само по себе си не е иновация, ако компютърът обаче коренно промени работата на фирмата (например се използва за електронна търговия), съвкупността от тези действия се превръща в иновация. Също така, идеята на определена компания да започне продажби по интернет все още не е иновация, когато се направи организация и маркетинг и това започне да се случва, вече става иновация. Задължително е идеята, откритието, технологията да са приложени и изпробвани успешно в практиката, за да са иновации (22.5% от анкетираните). 20% от анкетираните виждат иновациите в трансфера на знания и прилагане на научните постижения в работата им, което е и идеята на мрежите за обмен на опит и знания в земеделието, 12.5% разбират иновациите като въвеждане на новите технологии в стопанствата и предприятията, 20% смятат, че това е цялостна промяна на производството и пазарното поведение. Положителното, което може да се извлече от този въпрос е, че хората на територията очевидно са разширили разбирането си за иновациите, тъй като у нас те все още се свързват предимно с обновяване на технологичното оборудване и много по-малко с нови продукти или маркетинг и нова организация на работата.

2. Как преценявате състоянието на иновациите в стопанствата и предприятията на територията на МИГ?

2. Как преценявате състоянието на иновациите в стопанствата и предприятията на територията на МИГ?

40 отговора

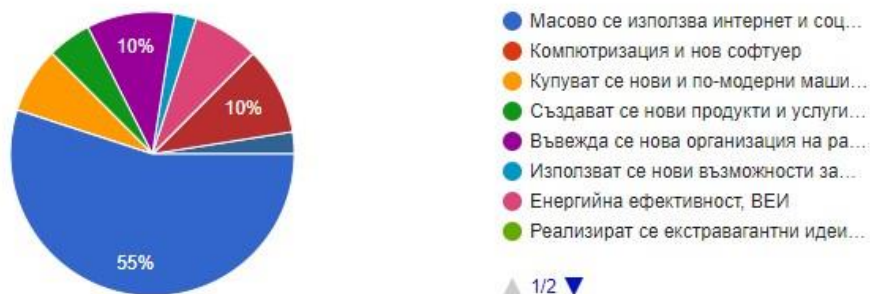

Повече отговори преценяват състоянието като лошо (22,5%), отколкото като добро (едва 10%). Мнозинството са определили положението като средно (67,5%), което отговаря и на фактическото състояние на стопанствата и предприятията на територията на МИГ. Естествено, преценката е субективна, но все пак говори, че има видими промени по отношение облика на икономиката – някои стопанства и предприятия са обновени, предимно като следствие от изпълнението на проекти по различни програми, други все още се нуждаят от промяна. Тъй като въпросът е зададен общо, приемаме, че под иновация анкетираните разбират всякакви новости, въведени за модернизацията на съответните предприятия и стопанства. Както ще стане ясно от отговорите на някои от следващите въпроси, тук се дава оценка за територията, а не на собственото предприятие, за което оценките клонят по-скоро към негативни. Хората казват: да, има обновление и иновации, но те не се отнасят за мен и за моето предприятие. Поради това МИГ трябва да продължи да провежда кампания сред местната общност за възможностите абсолютно всеки производител да кандидатства и да реализира проекти, вкл. и такива с иновации. Очевидно има още много да се работи за развитието на икономиката, тъй като една пета от респондентите все пак ѝ дават обща отрицателна оценка – повечето стопанства и предприятия не са въвеждали никакви иновации.

3. Какви според вас са въведените напоследък иновации във вашата община?

3. Какви според вас са въведените напоследък иновации във вашата община?

40 отговора

- a) Масово се използва интернет и социалните мрежи;
- b) Компютризация и нов софтуер;
- c) Купуват се нови и по-модерни машини, производството се механизира;
- d) Създават се нови продукти и услуги, които досега ги нямаше на територията;
- e) Въвежда се нова организация на работата в някои предприятия;
- f) Използват се нови възможности за продажби на стоките и услугите;
- g) Енергийна ефективност, ВЕИ;
- h) Реализират се екстравагантни идеи във всякакви сфери;
- i) Не съм информиран достатъчно по въпроса.

Типично за разбирането в малките общини, иновациите се свързват най-вече с все по-масовото навлизане на интернет и социалните мрежи (55%), както и с използването на ИКТ (10%). Това е така, защото въпреки постиженията на страната ни в изграждането на комуникационната инфраструктура, тя е под средноевропейските нива особено за широколентовия достъп, а на вътрешно ниво селата са и под средните за страната стойности. Тоест интернет и ИКТ продължават да се приемат като „новост“ в малките населени места, въпреки че някои отделни стопанства вече надграждат с все по-голям пренос на данни, облачни технологии и управление на данните директно от спътникови системи. Трябва да се каже, че има разлика между достъпът до интернет и как той се използва – за маркетинг през социалните мрежи или за работа с данни. Въпреки че почти всички държави членки, вкл. и България, са постигнали целта за почти 100% покритие с основен широколентов достъп, селските райони остават проблематични в повечето страни – 14 от всичките 28 държави в ЕС имат под 50 % високоскоростно широколентово покритие в селските райони. Нещо повече, използването му е още по-ниско – едва 15% са абонатите на свръх високоскоростната интернет връзка. Иновация в купуването на нови и по-модерни машини виждат 7.5% от анкетираните, други 7.5% разби-

рат като иновация въвеждането на енергоспестяващи технологии и ВЕИ. Създаването на нови продукти и услуги на територията е определено като иновация от 5%, а новите възможности за продажби на стоките и услугите (маркетингова иновация) едва от 2,5%. Интересно е, че въвеждането на нова организация на работата събира 10% от отговорите, като тук вероятно се има предвид все по-голямата механизация и автоматизация на производствата и все по-високата компютризация на фирмите – дори най-малкият магазин вече трябва да разполага с компютър заради изискванията на НАП за водене на складови наличности и отчет на касовите апарати. Това е безспорна промяна в организацията на работата. Само 2,5% не са информирани по въпроса.

4. Според вас иновациите са най-важни за:

4. Според вас, иновациите са най-важни за:

40 отговора

- Повишаване конкурентоспособността на производството и икономиката – технологично обновяване на стопанствата и предприятията;
- Развитие на неземеделските дейности, туризма и услугите;
- Подобряване на цялостните условия за живот на населението;
- Опазване на културното наследство и повишаване равнището на образованието;
- Опазване на околната среда и борба с климатичните промени;
- Създаването на нови работни места и повишаване на доходите.

Тук отговорите отново включват обща оценка за иновациите, като естествено, най-много от анкетираните (42,5%) ги свързват с повишаване конкурентоспособността на стопанствата и предприятията, а други 15% с развитие на неземеделски бизнес тоест пак с икономиката. Една четвърт (25%) смятат, че иновациите помагат за подобряване на цялостните условия за живот, с опазване на културното наследство и образованието ги свързват едва 2,5%, а с опазване на околната среда – 5%. Логиката на анкетираните всъщност следва реалното въвеждане на иновациите у нас – първа е необходимостта от технологично обновление на стопанствата и предприятията и чак след това се мисли за

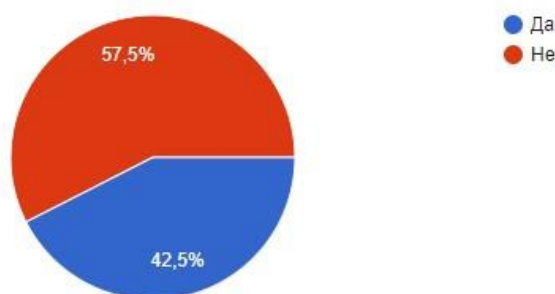
социални новости, култура, опазване на природата.. Интересно при този въпрос е, че няма нито един отговорил, който вижда в иновациите предпоставка за създаване на нови работни места. Този проблем все повече се коментира и от официалните институции в ЕС – иновациите в предприятията и стопанствата в повечето случаи закриват, а не създават ново работно място, като това е видимо най-вече в селските райони, където по-голямата част от работната сила е нискоквалифицирана и полага ръчен труд. Затова и се стига до парадокса висока безработица в селата и в същото време невъзможност на предприемачите да си намерят достатъчно работна ръка. Това е сигнал и към местните власти, както и към екипите на МИГ там където се прилага BOMR да се полагат повече усилия в посока повишаване образователния статус на населението и преквалификация, тъй като проблемът с работната сила ще се задълбочава и в бъдеще.

Следващият кръг въпроси се отнася до оценка вече на собственото стопанство или предприятие. Първото условие е наличието на достатъчна техническа обезпеченост, без която извършването на дейността става неефективно. Както се вижда от отговорите, оценката е по-скоро отрицателна – 57,5% от анкетиранияте казват, че не разполагат с необходимото според тях технологично оборудване, тоест имат такова, но то трябва да бъде допълнено или обновено, за да достигне степента, която собственикът определя за достатъчна и ефикасна. Останалите 42,5% са отговорили, че оборудването им е достатъчно, за да си вършат работата, но както става ясно от следващия въпрос го определят по различен начин като достатъчно или неудовлетворително.

5. Разполагате ли с необходимото технологично оборудване за дейността си – машини, софтуер, производствени процеси, организация на работата?

5. Разполагате ли с необходимото технологично оборудване за дейността си – машини, софтуер, производствени процеси, организация на работата?

40 отговора

6. Как оценявате технологично оборудване на вашето стопанство/предприятие (или там където работите)?

6. Как оценявате технологично оборудване на вашето стопанство/предприятие (или там където работите)?

40 отговора

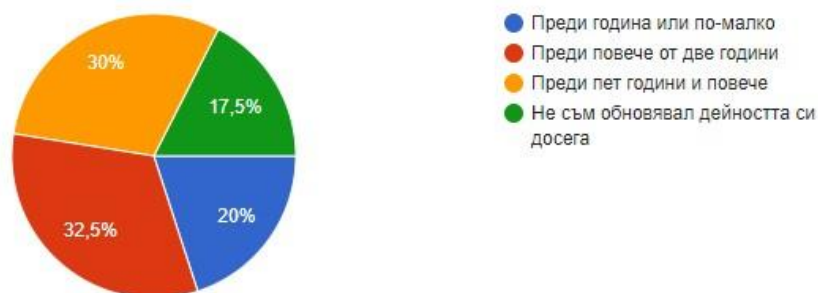
- a) Цялото оборудване е съвременно и ново, процесите на производство са оптимизирани;
- b) Оборудването е ново, но не се използва напълно и по най-подходящия начин;
- c) Цялото оборудване е ужасно амортизирано, нуждае се от ремонт или пълна подмяна;
- d) Част от оборудването е остаряло, част е ново;
- e) Оборудването е старо, но ми върши работа, процесът е оптимизиран по други начини.

Едва 5% от анкетираните дават изцяло положителна оценка на оборудването си – съвременно и ново, с оптимизирани процеси на производство. 15% определят техническата си обезпеченост като напълно отрицателна - амортизирано оборудване, което се нуждае от пълна подмяна. 12,5% го приемат за старо, но не виждат нужда от промяна, тоест нямат намерение да развият предприятието или стопанството си в технологична посока. 20% са предприели мерки и са модернизирали предприятията си, но не могат да използват оборудването си по най-ефикасния начин по някаква причина. Мнозинството от 47,5% казва, че постепенно подменя оборудването си, като част от него е нова, а част е стара, като това отразява и реалната ситуация на постепенна смяна на техниката и обновяване на предприятията и стопанствата, която се случва в селските райони у нас. Трябва да се припомни, че в сравнение с другите държави от ЕС, България тръгва от много ниска стартова граница в това отношение и нашите стопанства са изключително технологично изостанали, което обяснява и по-бавното им развитие и наваксването с по-бавни темпове на иновационния потенциал на останалите държави.

7. Кога за последен път е обновявана дейността на стопанството/предприятието ви (или там където работите) – с нова техника, нов процес, нов продукт?

7. Кога за последен път е обновявана дейността на стопанството/предприятието ви (или там където работите) – с нова техника, нов процес, нов продукт?

40 отговора

Този въпрос е свързан именно с „наваксването“ и темповете на развитие на модернизацията. Една пета от стопанствата (20%) се движат с бързи темпове и са обновили оборудването си преди година или по-малко. Една трета (32,5%) са малко по-бавни и са модернизирали оборудването си преди две години. Друга една трета (30%) се движат с бавни темпове, но все пак са обновявали оборудването си преди пет години. Едва 17,5% не са обновявали дейността си досега, като този процент все пак не е много нисък с оглед развитието на района и представлява отрицателен фактор за иновационния потенциал. Препоръка към МИГ е да се популяризират повече инвестиционните мерки на ПРСР, както и на другите оперативни програми, тъй като наличието на модерно оборудване е условие без което не може за последващото въвеждане на иновации.

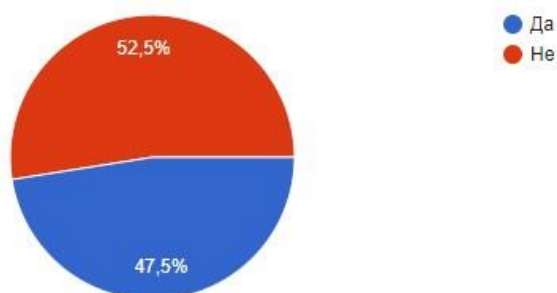
Следващите въпроси отчитат видовете иновации, въвеждани досега в предприятията и стопанствата на отговарящите – производствени (въпрос за нова техника или нов софтуер), продуктови (въпросът за нови продукти и услуги, маркетингови (въпросът за нов маркетингов подход за продажби), организационни (за нова организация на работата). Отговорите дават представа доколко изобщо са въвеждани иновации в тези стопанства и предприятия и от какъв тип са те. Като цяло преобладават отрицателните отговори – навсякъде по-малко са предприятията и стопанствата с въведени иновации, като процентите варират при различните видове. Най-много са иновативните решения при закупуването на нова техника или нов софтуер (автоматизация) – 47,5% са предприели такива мерки, а 52,5% не са въвеждали и такива иновации.

Едва 27,5% са пуснали на пазара нов продукт или услуга в последните две години, останалите 72,5% не са правили никаква продуктова иновация. Само 22,5% са се възползвали от възможностите за маркетингова иновация – намерили са нови канали за продажба, сменили са опаковката, включили са се в промоции, 77,5% не са променяли нищо в маркетинговите си стратегии. 37,5% са трансформирали организацията на работата си по иновативен начин, а 62,5% карат по стария начин.

8. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години, е закупена нова техника или нов софтуер

8. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е закупена нова техника или нов софтуер

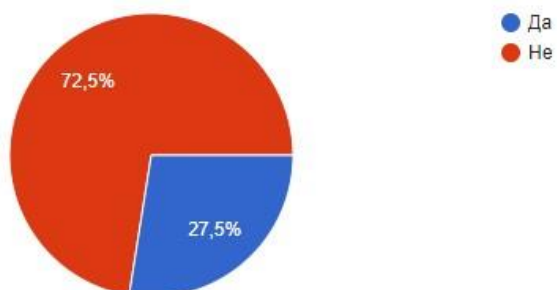
40 отговора

9. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е пуснат нов продукт или услуга на пазара

9. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е пуснат нов продукт или услуга на пазара

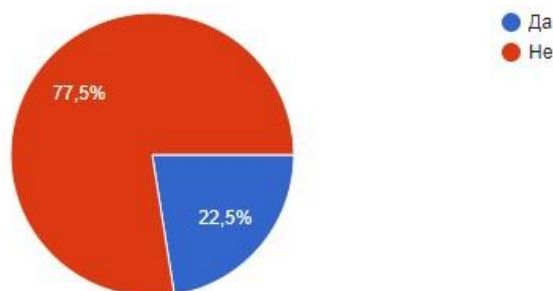
40 отговора

10. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години, е използван нов маркетингов подход за продажби, смяна на опаковки, промоции, дистрибуция и т.н.

10. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е използван нов маркетингов подход за продажби, смяна на опаковки, промоции, дистрибуция и т.н.

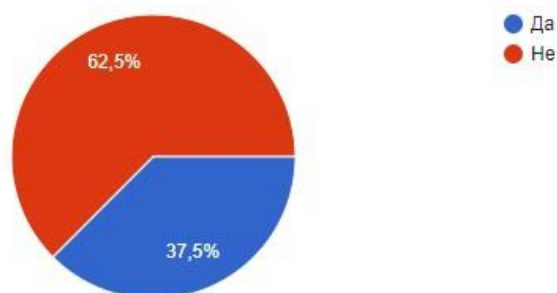
40 отговора

11. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е направена нова организация на работата – в производството или по отношение на персонала

11. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години е направена нова организация на работата – в производството или по отношение на персонала

40 отговора

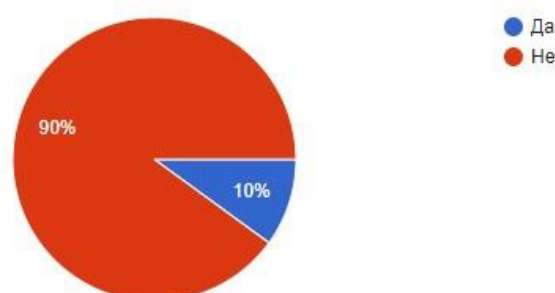
Като обобщение на тези въпроси може да се каже, че по-голямата част от стопанствата и предприятията, участвали в анкетата не са въвеждали иновации в последните две години. От тези, които са въвеждали, най-много са с производствени и организационни иновации, а най-малко – с маркетингови и продуктови иновации. Това отново е във връзка с казаното за ниското технологичното ниво на голяма част от стопанствата и предприятията на територията, типично за селските райони у нас.

Следващите два въпроса се отнасят до обвързването на иновациите със създаването на нови работни места, което е изискване по доста от проектите за иновации. Вече беше казано, че често обратно на приоритетите записани в програмите, новите технологии съкращават до 30% от работните места, вместо да създават такива. В зависимост от вида иновация, ново работно място може да се създаде примерно за по-високо квалифициран оператор, който трябва да работи с техниката или да съкрати работното място на човек, който досега е извършвал ръчен труд вместо машината. В отговорите по-долу не се намира особена връзка между иновациите и работните места, тоест досега иновациите не се отразяват върху работната сила на територията.

12. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години вследствие на иновации са съкратени работни места

12. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години вследствие на иновации са съкратени работни места

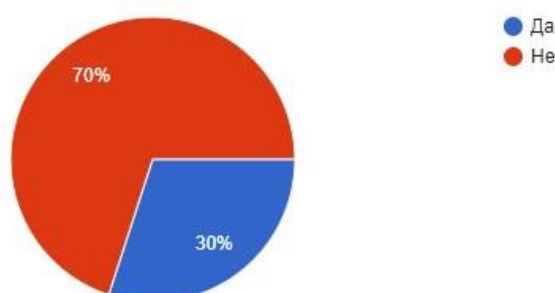
40 отговора

13. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години вследствие на иновации са отворени нови работни места

13. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години вследствие на иновации са отворени нови работни места

40 отговора

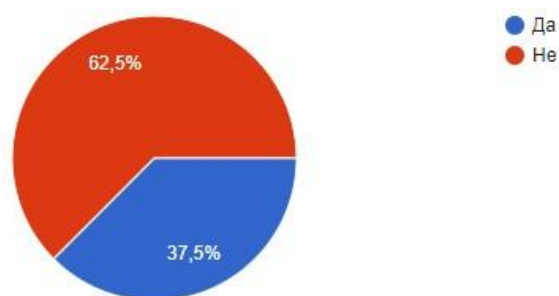

Едва 10% от анкетираните имат наблюдение, че въвеждането на иновация в тяхното предприятие или стопанство е съкратило едно или повече работни места, а 30% казват, че иновацията е отворила нови работни места, като това вероятно е по-скоро свързано с разширяване на дейността, започването на преработка, намирането на нови пазари, отколкото пряко с въведената иновация. Все пак, на територията има предприятия, които са започнали да използват консултантски услуги за производството си, изградили са лаборатории за изследвания и проверка на качеството, назначили са професионални агрономи, развили са нови маркетингови канали за продажби, за които трябва нов вид служители, въвели са и нови продукти заради които са необходими разработчици и в тази връзка наистина са разкрили работни места за тези дейности. Тоест наблюдава се все пак положителна тенденция по отношение на иновациите и работната сила, като проблемът остава основно за неквалифицираната работна ръка.

14. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години, са въведени практики за опазване на околната среда – енергоспестяващи технологии, енергийна ефективност и др.

14. В стопанството/предприятието ви или там, където работите в последните две години са въведени практики за опазване на околната среда – енергоспестяващи технологии, енергийна ефективност и др.

40 отговора

Както и при въпрос 4, иновациите не се свързват особено много с енергийната ефективност и опазване на околната среда, въпреки че и двете са хоризонтален приоритет на всички оперативни програми. Ресурсната ефективност е основен приоритет и за следващия Програмен период, но у нас досега много малко се работи по тази тема, особено в селските райони. По ОПИК има множество реализирани проекти за енергийна ефективност, не така стоят нещата по ПРСР. Например по подмярка 4.2 на двата национални приема има само 6 проекта за енергийна ефективност, а в приема на всички МИГ досега по тази подмярка, проектите са едва 4. МЗХГ отчита общо 177 проекта за енер-

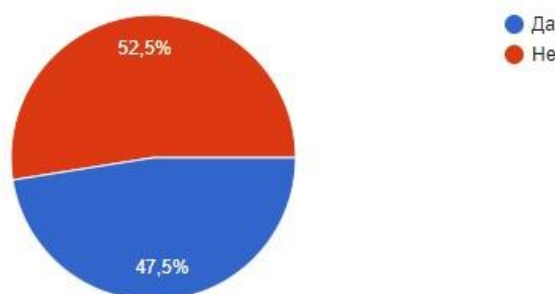
гийна ефективност по всички отворени мерки досега, които са малък процент от всички подадени проекти (над 2000 без тези на МИГ). Причините за това са много, като едната от тях вече беше изтъкната – лошото технологично състояние на стопанствата, които се нуждаят на първо време от ново елементарно техническо оборудване. Втората причина са новите правила – в този Програмен период производството на енергия от ВЕИ и преработка на отпадъци (тор, остатъци от растения) по ПРСР се подпомагат само за собствено потребление до 1 мегават, но не и за търговски цели. По-малките стопанства не разбират смисъла от въвеждането на подобни технологии, които според тях само биха увеличили, вместо да намалят разходите им. За големите стопанства пък тази мощност е твърде малка и те не намират мотиви да инвестират в нещо, което няма да им носи печалба, щом не може да се реализира на пазара. Така или иначе, инвестицията в енергоспестяващи мощности е пряко свързана с иновациите, а покрай „зелената сделка“ вероятно ще стане първостепенно изискване за по-нататъшното развитие на дейностите в селското стопанство.

Следващите въпроси са свързани с намеренията на анкетирания да въвеждат иновации в бъдеще, какви иновации искат да въвеждат, дали ще ги въвеждат със собствени средства или по проекти, както и смятат ли това да става чрез евентуално кандидатстване по проекти пред МИГ.

15. Предвижда ли се въвеждане на някаква иновация във вашето стопанство/предприятие или там, където работите в скоро време?

15. Предвижда ли се въвеждане на някаква иновация във вашето стопанство/предприятие или там, където работите в скоро време?

40 отговора

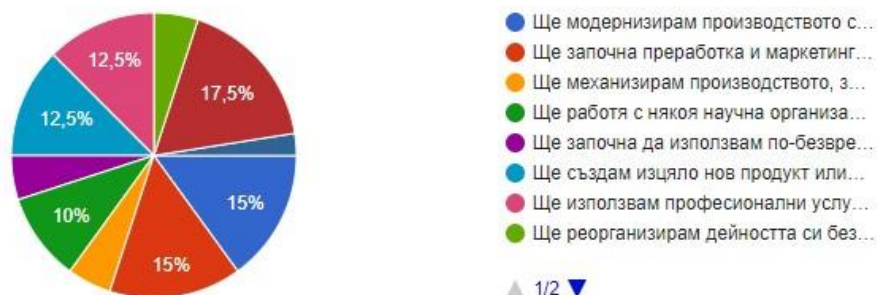

Отговорите са разпределени почти по равно – 47,5% имат намерение да въвеждат иновации, а останалите 52,5% нямат такова желание.

16. Какъв тип иновация бихте въвели вие, ако имате възможност?

16. Какъв тип иновация бихте въвели вие, ако имате възможност?

40 отговора

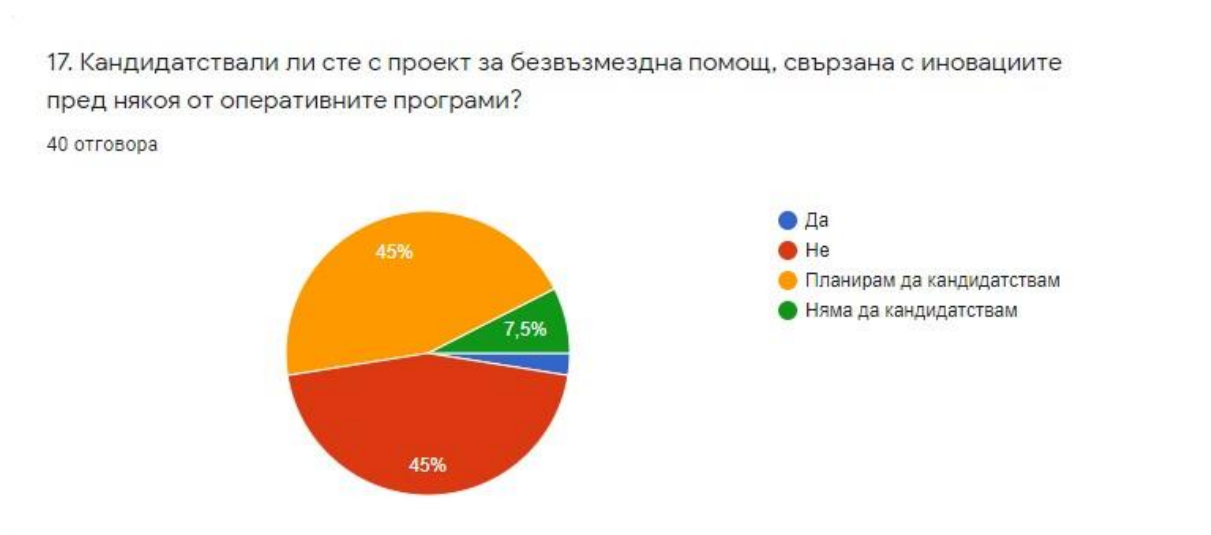

- a) Ще модернизирам производството си чрез купуване на нови машини или софтуер;
- b) Ще започна преработка и маркетинг на продукцията си;
- c) Ще механизирам производството, за да не съм зависим от работната ръка;
- d) Ще работя с някоя научна организация в сферата ми на дейност;
- e) Ще започна да използвам по-безвредни и безопасни продукти и суровини;
- f) Ще създам изцяло нов продукт или нова услуга;
- g) Ще използвам професионални услуги за нов маркетинг на стоките или услугите ми – нов дизайн, опаковка, предлагане, логистика, реклама, промоции, нова цена;
- h) Ще реорганизирам дейността си без обновяване на материалните активи – ще използвам професионални съвети за нови търговски практики, оптимизиране на работните места, въвеждане на смени или бонуси и др.;
- i) Ще използвам професионални съвети за нов подход към решаване на проблемите;
- j) Ще въведа нови практики за енергийна ефективност и опазване на околната среда.

В отговорите на този въпрос личат разнообразните нужди, които имат българските стопанства и предприятия, тъй като никое от изразените желания няма превес. 15% ще модернизират производството си, ако имат възможност, а други 5% ще го механизират, за да не зависят от работната ръка, 15% ще въвеждат практики за енергийна ефективност, тоест общо 35% искат производствени иновации. 17,5% ще започнат преработка и маркетинг, 12,5% биха създали нов продукт или услуга, други 12,5% ще се обърнат към професионални услуги за нов маркетинг, 5% ще използват нови суровини, следователно 47,5% имат желание да правят продуктови и маркетингови иновации. Едва общо 7,5% ще правят организационни иновации, като 5% ще реорганизируют дейността си без

да правят инвестиции в материалните активи, а 2,5% ще разчитат на професионални съвети за нов подход към решаване на проблемите, които имат. Прави впечатление ниския процент (10%) на тези, които свързват иновациите с прилагането в практиката на науката и нейните открития. Това потвърждава констатацията, направена за националната иновационна среда – у нас научите изследвания са далеч от практиката и не намират пазарно приложение. Финансират се научни институции, които са откъснати от всички останали сфери и откритията им нямат нищо общо с нуждите на икономиката. Въпросът трябва да се решава на държавно ниво, особено за селското стопанство, където разработките са предимно в сферата на подобряване на сортове и породи, но не и по отношение на цифровизацията и новите технологии. А те са приоритетни за развитието на селските райони в ЕС.

17. Кандидатствали ли сте с проект за безвъзмездна помощ, свързан с иновациите, пред някоя от оперативните програми?

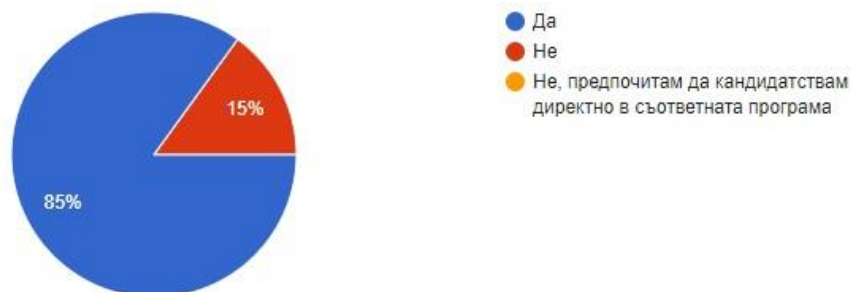

Само 2,5% от анкетираните са кандидатствали или реализирали проекти, свързани с иновациите по някоя от оперативните програми, 45% са дали отрицателен отговор. Други 45% планират да кандидатстват, независимо дали пред МИГ или на централно ниво. Едва 7,5% казват, че нито са кандидатствали, нито имат намерение да го направят. Все пак високият процент на хората, които не са работили или няма да работят по проекти за иновации (общо 52,5%) подсказва, че МИГ трябва да увеличи информационната си активност по отношение възможностите за инвестиции, особено сред по-малките стопанства и предприятия. Същността на BOMP е да се даде допълнителна финансова възможност именно на по-дребните представители на бизнеса, които нямат потенциала на големите и средни предприятия самостоятелно да се справят с проектите по ПРСР.

18. Бихте ли кандидатствали за такъв проект чрез МИГ?

18. Бихте ли кандидатствали за такъв проект чрез МИГ?

40 отговора

Нито един от анкетираните не е заявил намерение да кандидатства с проект на национално ниво по която и да е от програмите. Мнозинството от 85% изразяват положителна нагласа към възможността да реализират проект чрез Стратегията за ВОМР (което не означава, че непременно ще кандидатстват). 15% казват, че няма да кандидатстват с проекти пред МИГ, тоест изобщо нямат намерение да реализират проекти с иновации, като причините могат да са различни – от неразбиране смисъла на иновациите, или липсата на средства за съфинансиране до вече въведени иновации в стопанството и предприятието или намерение инвестициите да се осъществят със собствени средства. Съдейки от отговорите на по следващия въпрос, преобладаващата причина е липсата на средства.

19. Кой мерки на ПРСР, предвидени в СВОМР са свързани с иновациите, според вас? (моля, напишете номерата на мерките)

19. Кой мерки на ПРСР, предвидени в СВОМР са свързани с иновациите, според вас? (моля, напишете номерата на мерките)

8 отговора

4.2

4.1 и 4.2

6.4

не знам

Не знам

Отворен отговор на този въпрос са дали само 5 човека, като двама от тях са казали, че не знаят. Останалите, които не са написали нищо, очевидно също не знаят, тоест само двама души са посочили мерките 4.1, 4.2 и 6.4, включени в Стратегията като такива, по които може да се въвеждат иновации. Това показва непознаване не само на инвестиционните възможности за иновации, но и на самата ПРСР от страна на производители и преработватели. Повишаване на информираността относно иновациите, възможностите и ползите от въвеждането им е основна задача пред екипа на МИГ, което вече беше отбелязано и във връзка с други въпроси.

20. Какъв е най-големият проблем, който пречатства въвеждането на иновации, според вас?

20. Какъв е най-големият проблем, който пречатства въвеждането на иновации,, според вас?

40 отговора

- Хората нямат пари, липсва достатъчно финансов ресурс за новости;
- Липса на достатъчно познания по отношение на технологиите и научните достижения;
- Липса на предприемачески опит и умения, липса на квалификация на собствениците;
- Повечето хора нямат информация за новостите, нито за възможностите как могат да ги използват и дали са полезни за тях;
- Липсва подкрепа и политика на държавата по отношение на иновациите;
- Няма кой да консултира желаещите в тази област;
- Липсата на квалифицирана работна ръка в стопанствата и предприятията;
- Нежеланието да се поемат пазарни рискове;
- Няма смисъл да се въвеждат иновации, първо трябва да се решат други проблеми, като например доходите и демографската криза.

Отговорите на последния въпрос в анкетата отразяват реален проблем, за който вече беше писано относно националната иновационна система и ситуацията в селските райони. Собственият финансов ресурс на стопанствата и предприятията е оскъден, както

за развитие и разширяване на дейността, така и по отношение съфинансирането на каквито и да е проекти. 52,5% от анкетиранияте казват: хората нямат пари да въвеждат новоти, а само да оцеляват и да възпроизвеждат дейността си. Останалите фактори, които влияят отрицателно върху иновационния потенциал също са отбелязани по различни начини: на първо място липсата на достатъчно информация – общо 15%, като 7,5% нямат познания за технологиите и научните достижения, а други 7,5% не знаят как да ги използват и дали са полезни. На второ място е ниското ниво на предприемаческа активност – общо 10%. Директно липсата на предприемачески умения и опит посочват 5%, 2,5% акцентират на нежеланието да се поемат пазарни рискове (което е характерно за правенето на бизнес), други 2,5% смятат, че първо трябва да решат проблемите си с доходите (което явно трябва да стане не чрез правене на бизнес, а по някакъв друг начин). 12,5% оценяват негативно ролята на държавата по отношение на иновациите, като казват, че липсва достатъчно подкрепа (10%), като тук се включват и тези 2,5%, които смятат, че няма кой да ги консултира в тази сфера. Други 10% сочат обективната липса на достатъчно квалифицирана работна ръка в модернизирания стопанства и предприятия, която е констатирана и на национално, и на регионално ниво.

Като обобщен резултат от анкетното проучване могат да се направят няколко извода. Участниците в анкетата принципно са наясно с приоритетното значение на иновациите за развитието на икономиката, както и за устойчивото развитие на селските райони. Това не е изненадващо, предвид широките медийни кампании на тази тема в последните години по линия на ЕК и националните държави. Нещата обаче се знаят „по принцип“, но без да се съотнасят реално към собствената дейност. Тоест иновациите са много важни, но аз нямам потенциал да въвеждам подобни неща. Това се дължи на ниската степен на информираност относно възможностите за финансиране, осъзнаването на ползата от въвеждането от иновации и липсата на мотивация за развиване на предприемачество. Потвърдени са и някои общи данни от изследванията по темата у нас – технологична изостаналост на малките стопанства и предприятия, която пречи на внедряването на нови технологии (няма как да се сложи спътникова навигация на трактора, ако няма наличен трактор), недоверие в новите неща (общ проблем, особено при по-възрастните фермери в целия ЕС), отсъствие на връзки между производителите и научните постижения, липса на достатъчно квалифицирана работна ръка по селата, неясни идеи какво точно може да се направи за да се подобри дейността.

10. Препоръки

Иновационният потенциал на по-малките територии не е обект на изследванията за индекс на иновациите, който се разработва само до регионално ниво. Въпреки ниските показатели на Северозападния район, по изложените в анализа данни територията на МИГ може да се определи с иновационен потенциал над средния за региона. Положителните фактори са: преди всичко наличието на предприятия и по-големи стопанства с въведени иновации, сравнително добър достъп до финансиране и множество изпълнени проекти с иновации (причината е и в предимствата, които се дават на такива проекти по ОПИК и ПРСР за Северозапада), сравнително добрия образователен статус на населението, като тук основно значение има наличието на висши учебни заведения и научни институти. Сред отрицателните фактори са ниското ниво на икономическо развитие, наличието на множество малки стопанства и предприятия, изостанали технологично, липсата на предприемачески капацитет, неблагоприятната демографска ситуация, слабото въвеждане на ИКТ и достъп до широколентов интернет. Иновационният потенциал на територията по принцип е по-скоро нисък, което се определя най-вече от състоянието на националната и регионална иновационни системи. Тъй като иновациите са и ще бъдат и занапред един от основните приоритети на ЕС, има още много работа в посока активността по въвеждането им.

Първата задача на МИГ е повишаване информираността на местната общност относно иновациите, видовете, ползите от въвеждането им. Основната цел е производството на повече продукция с по-добро качество, чрез по-малко вложен ресурс, тоест снижаване на разходите, което ще доведе и до повишаване на приходите. Първоначалните високи инвестиции са една от основните причини за страха на земеделските стопани да се доверят на новите технологии. Затова трябва да се разясняват и възможностите за получаване на безвъзмездна финансова помощ по мерките от ПРСР, най-вече 4.1 и 4.2. Не трябва да се подценява и мярка 1.3, която е за обмен на знания – сътрудничеството между науката и производителите е в основата на иновациите.

Внедряването на иновациите е процес, който има доста етапи. След информираността за съществуващите новости на пазарите, обикновено стопаните се насочват към конкретни технологии, машини, породи и сортове, нови продукти. За да се запознаят по-отблизо с тях, вече е необходимо посещение на селскостопански изложения, демонстрационни центрове, семинари. МИГ може да съдейства за провеждането на събития за показване на иновациите и на самата територия – дни на отворените врати в стопанст-

вата с иновации, организирано посещение в центровете за земеделска техника, лекции с агрономи или представители на други научни институции са възможни и по силите на екипа, със съдействието на местните власти. Беше споменато, че доста от стопанствата участват и сами организират такива събития, така че МИГ може да се заеме с изготвянето на по-мощна кампания за популяризиране на иновациите, вкл. и да си намери финансиране за нея. Могат да бъдат организирани научни конференции, панели за обмяна на опит между производителите, посещения в иновативните ферми, отпечатване на рекламни материали и т.н. Когато дори само един производител въведе дадена практика или технология и тя е успешна, а останалите имат възможност да я видят в действие, те започват да я възприемат по различен начин и доверието се повишава.

Друг важен фактор за повишаване на иновационния потенциал е увеличаване на предприемаческата активност на територията. Един от големите проблеми на малките и средни стопанства, освен слабите финансови и пазарни позиции, е страхът на собствениците дали ще успеят да развият бизнес, каквато е една инвестиция по проект за иновации. Както се отбелязва, системата на директните плащания осигурява доход, който дава възможност стопанствата да функционират и да се възпроизвеждат, което е достатъчно за дребните фермери. Препоръка към МИГ в това отношение е, освен информационни кампании по приемите, да провежда и **обучения по предприемачество**. На потенциалните бенефициенти трябва да се обяснява, че независимо от бюрокрацията и високите изисквания, не е толкова „страшно“ да се започне малък бизнес, да се регистрира фирма, да се води счетоводство. Кампанията може да бъде във вид на образователни курсове и семинари – за предимствата на това да се прави бизнес, водене на счетоводство, регистрация на ЕТ, важността на инвестициите и иновациите за постигане на по-висока конкурентоспособност и съответно по-високи доходи.

Друга сфера, за която трябва да се повиши капацитета чрез обучение са **информационните технологии и интернет**. Въпреки че такъв вид учене е въведено още в средния курс, дори базовите умения за работа с интернет у нас са на много ниско ниво, като това важи най-вече за хората над 55 години и тези с ниска степен на образование. Използването на цифрови данни в земеделието е необратим процес, така че дигитализацията и управлението на данни все повече ще навлизат дори в най-малките стопанства и ще бъдат условие за съществуването им, както и за реализация на проекти (и сега те се подават по интернет в ИСУН, парцелите се регистрират в ИСАК). У нас редица програми за учене през целия живот предлагат и обучение за възрастни, така че МИГ може

да се възползва от някоя от тях. В областния град Плевен има центрове за професионално обучение в тази сфера, може да се използват също базата и кадрите на някои от училищата на територията във вид на допълнителни курсове.

Интернет вече е и основно средство за обмен на информация и създаване на мрежи между участниците в процеса по създаване и въвеждане на иновации. Работата в мрежа е и един от основните принципи на ВОМР. Българските МИГ изостават много в това отношение. В ЕС работят огромни мрежи от МИГ, които в някои държави решават законови казуси на регионално ниво – например в Хърватия има мрежа за сътрудничество между МИГ и академичното общество, в Шотландия – за снабдяване на училищата и детските градини с прясна местна храна, без да се обявяват обществени поръчки, създаване на регионален координационен комитет за управление на многофондовото финансиране на стратегиите в Словения. У нас мрежите на МИГ са слаби не само по отношение сътрудничеството между тях, но и по създаване на формално и неформални контакти между заинтересованите страни – редки са мрежовите взаимодействия между производители и преработватели, между стопанства и научни институции, между различни представители на един и същи сектор за обмяна на опит. Създаването на мрежа не е лесна работа, но може да стартира и по елементарен начин – чрез участие в онлайн дискусии, групи в социалните мрежи, групи чрез мобилните приложения. Това се прави доброволно от много представители на бизнеса и НПО, като МИГ може да стане инициатор на подобна активност, като насърчава и мотивира за участие. Особено важно е включването в онлайн семинари за иновациите, които напоследък (не само във връзка с пандемията) се организират от редица институции и компании (например тази година Центърът за агроиновации на Байер прави Агро Арена онлайн). Онлайн консултациите със специалисти по различни технологични новости също са разпространени и препоръчителни.

Друга препоръка към МИГ при избора на бенефициенти по мерките от ПРСР с иновации е да се предпочитат стопанства, които показват устойчивост през годините – отглеждат една и съща продукция и не са напълно зависими от субсидиите. Опитът на МЗХГ показва, че много от иновационните проекти не се осъществяват докрай или прекратяват съществуване след приключване на финансирането. Дейността трябва да е съобразена с изискванията по мерките, но и да отговаря на пазарното търсене – няма смисъл да се въвеждат иновации за продукция, която не може да се продаде или която е силно конкурирана като цени и качество от страна на големи производители. Освен

това, трябва да се има предвид, че отделните иновации рядко добавят стойност сами по себе си – те трябва да бъдат комбинирани и съчетани с прилагане на множество други промени в работата. Това представлява потенциален риск, тъй като една конкретна иновация може сама по себе си да създава конкурентна стойност, но може да не е съвместима с физическата инфраструктура и процесите, в която трябва да бъде интегрирана. Затова МИГ трябва да оказва съдействие не само при изготвяне, но и при изпълнение на проектите. По отношение на устойчивостта, МИГ трябва да залага на производители, които не само могат да спечелят проект, но и да го изпълнят и да повишават икономическите си резултати и след края на финансирането.

Важна тема, по която МИГ може да оказва съдействие е и събирането на данни за иновациите. У нас се отчитат единствено тези, които са реализирани по проектите на оперативните програми, както и на компаниите, подали инвестициите си за ДМА, вкл. иновации във финансовите си отчети към НСИ (обикновено големите фирми). Така стотици продуктови, маркетингови и по-дребни технологични иновации, направени с частен капитал остават извън статистиката, което е и една от причините да сме на дъното на иновационния индекс в ЕС. Идеята е, че работейки на местна основа, МИГ може да събере повече данни, както и да обучи желаещите как да включат отчитането на иновации в дейността си, особено когато не се отнася за материални активи.

Не на последно място, препоръка към МИГ е да работи не само за информираността, но и за повишаване на мотивацията на местните хора за правене на бизнес и въвеждане на иновации. Трябва да се подчертае, че макар предприемачеството и иновациите да имат нужда от добра държавна политика и финансова подкрепа от съответните фондове, не правителствата и властите, а самите хора са тези, от които зависи да има нови бизнеси и устойчиво развитие.